Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Livet i og omkring Skuldelev da bedstemor og bedstefar var unge

HORNS HERREDS VAABEN

Hændt og Husket

Historisk Forening for Skibby-egnen

9

Forside: Skuldelev Mølle

Det lille logo på forsiden
er venligst udlånt af
Poula Jensen, Skibby.

Hændt og Husket 9

Historisk Forening for Skibby-egnen

Livet i og omkring Skuldelev da bedstemor og bedstefar var unge

Fortællere:

Ellen-Marie Hjorth
Lone Nielsen
Karen Ingrid Nielsen
Gitte Jensen
Hanne Andersen
Hanne Normann Hansen
Randhi Simonsen
Hanne Pedersen
Ingrid Højgaard Kristensen
Karen Christiansen
Anni Jensen
Jan Jensen
Bent Sørensen
Inga Hansen
Arne Fritzen
Lizzie Jensen
Holger Busch Nielsen
Morten Jensen Andersen

Redaktion & layout: Niels Nielsen

Med bistand fra: Skibby Lokalarkiv
v/ Anne-Marie Jørgensen og Hanne Pedersen

Udgivet 2018
1. oplag, 500 eksemplarer

© 2018
Historisk Forening for Skibby-egnen

ISBN: 978-87-998562-2-0

Tryk: Prinfoparitas.

Forord.

Kære læsere.

Der var så dejligt ude på landet – i Skuldelev og omegn.

Især omkring landsbyens gadekær flokkedes ællingerne. På stier og veje traf man de voksne ænder, gæs og svaner, som oftest i adstadigt tempo.

Af og til "snadrede" de med hinanden, men ellers passede hver sin dont.

Mangfoldigheden var stor, ikke mindst når der kom "trækfugle" på besøg fra omegnen eller endnu længere væk fra.

Af og til blev der et vældigt røre om andedammen, men der faldt altid hurtigt ro over flokken. Når fjerene var pudset lidt, lignede alt sig selv igen.

Ved sommertide et år befandt de sig så vel i hinandens selskab, at de begyndte at fortælle historier om de gode, gamle dage. Mange fik det gjort, og nu er deres fortællinger samlede i dette hæfte.

(Meget frit efter H. C. Andersen)

Fortællingerne rummer den enkeltes erindringer og er naturligvis betinget af hendes eller hans personlige oplevelse af og hukommelse om de enkelte begivenheder.

Mange emner går igen hos adskillige fortællere. For at undgå alt for mange gentagelser, er visse passager hos de enkelte ikke medtaget i denne redigerede udgave, men det er tilstræbt, at den enkeltes talesprog og vendinger i videst muligt omfang er brugt i teksten.

TAK:

Tak til alle, der har bidraget med beretninger og billeder.
Noget er sikkert glemt eller husket anderledes, end andre husker det.
Husk, at fortælle din historie til dine børn eller børnebørn.

Billeder:

Lokalarkivet har bidraget med billeder, men de fleste er velvilligt stillet til rådighed af fortællerne selv.

Venlig hilsen Niels Nielsen Redaktør.

Ellen Marie Hjorth

(f. Jørgensen)

* 1952

Fortæller 16.11-2016

Fars værksted

Far havde værksted i den bygning, der senere blev lager for Folmer Ebbesen, da han i 1961 byggede ny forretning. Far var mekaniker, den bedste - og eneste - i byen; som Jan (slagter) siger: "Han kunne høre, hvad der var galt med en bil, når den kørte ind på pladsen". Han havde et skilt hængende inde på værkstedet, som mange undrede sig over. Der stod D.D.S.S.G.E.O.Ø. (= Den der spø'r, skal gi' en omgang øl).
Far havde mekanikerværksted indtil 1959, hvor det blev overtaget af en, der hed Rasmussen, som så byggede noget, der hvor tanken ligger i dag. Men det var ikke så stort.

Min mor og far, Inga og Erik Jørgensen, boede oven på Sandagergård, da de lige var blevet gift. Senere flyttede de til et lille hus, som hed Floramia (nu hedder det Skipperhuset) i Vestergade bag ved købmand Ebbesens forretning, der nu er lukket. Der er jeg født.

Kromænd

I 1954 flyttede vi over på kroen, hvor der var en lejlighed i den yderste, vestre ende, hvor vi boede indtil jeg skulle starte i 2. klasse. Vi flyttede derfra nogenlunde samtidig med, at Molly og Holger (kroejerne) også flyttede, og Carlo Andersen blev kromand. Men han solgte kroen videre til Dreisig allerede i 1962. Andersens har nok ikke haft forstand på at drive

Ellen-Marie ved fars bil

Molly og Holger Olsen

den. Han var medforfatter til børnebogsserierne om Puk og Jan. I starten var der ingen her, der vidste, at han var forfatter.
Molly og Holger købte Jægerspris biograf og drev den i mange, mange år. Hun drev den også alene, efter han var død. De var nogle elskelige mennesker, der ikke selv havde børn. Derfor kom jeg rigtig meget derinde. Molly havde en søstersøn, som hed Bent, og som kom rigtig meget hos dem.

Krokarlen Karl

Der var et par kamre oppe bag, hvor vi havde lejlighed. Krokarlen boede i det ene, og så boede der en servitrice i det andet. Servitricerne blev jævnligt skiftet ud. Jeg har et billede af den gamle gårdskarl. Han hed Karl. Han blev kaldt "Karl-og-Mig", fordi når han var fuld, snakkede han med sig selv, og så sagde han altid: " 'Karl-og-Mig' skal i seng". Vi havde soveværelse lige ud til, og væggen var tynd, så vi kunne høre, når Karl gik i seng: "Nu er 'Karl-og-Mig' blevet fuld. Nu skal 'Karl-og-Mig' i seng". Han var elskelig, men ikke ret stor.

Karl - krokarl

Der foregik meget på kroen

På kroen skete der mange ting. Mor hjalp til, når der var fester. Der var dilettant hver vinter. Min far spillede med altid, og de øvede mange gange nede i vores køkken. Damerne blev sminket og klædte om nede ved os; mændene oppe bag ved scenen.
Jeg har gået til dans dernede, siden jeg var 2½ år. Jeg stod jo og kikkede på, og så sagde fru Bøttner til mor, at jeg lige så godt kunne være med. Jeg dansede hos fru Bøttner i næsten 13 år. Efterhånden hjalp jeg på mange af holdene, når nogen manglede

Ellen-Marie og Jesper Fritzen

en partner.
Når der en gang om måneden kom rejsebiograf på kroen, var der gerne to forestillinger, en sidst på eftermiddagen og en om aftenen. Nogle af byens unger skulle være med at stille op, og så fik de fribilletter. Det var der rift om. Jeg tror, det stoppede omring 1960. Det har sikkert kun været om vinteren.

Med far på arbejde

De sidste år, vi boede på kroen, kom far til at arbejde inde i København for et firma, der hed Saxonia. De reparerede Fiat-traktorer og Claes-mejetærskere, som blev importeret fra Italien. Han kørte ud og servicerede bønderne. Vi kom hos de store bønder; det var kun dem, der havde råd til de store maskiner. Det var en svir, når jeg i ferien fik lov at køre med ham, og vi kom langt omkring.
Vi har aldrig haft husdyr i mit barndomshjem, men far og jeg kunne godt lide dyr, vi var ikke bange for dem. Engang kom vi ud til et sted, hvor der ikke var nogen hjemme. Så sagde far: "Jeg ved, at deres hund lige har fået hvalpe, så dem går vi ind og ser, for de ligger garanteret inde i den gamle svinestald". Vi gik derind og satte os hos de der hundehvalpe. Så kom bondemanden hjem. "Nå, I er levende endnu"! sagde han. "Ja, hvorfor det"? "Jo, for jeg kan ikke komme ind til dem. Så nu må I godt fortælle mig, hvad det er for nogle hvalpe, for det ved jeg ikke". Vi var bare gået derind, og den havde ikke gøet ad os. Det var en stor schæferhund.

Anna Rasmussen fra Torp og Erik Jørgensen i dilettantkomedie

Far skiftede job

Han kørte for Saxonia i mange år, men så blev han selvstændig og blev byens vvs-er. Han har lavet mange kloaker, lagt vand ind og sat centralvarme op i mange af de nye huse. Fra 1960 og op i 1970'erne blev der bygget mange huse her i Skuldelev og mange sommerhuse. Han var også med, da de lagde vandledning ned til Torp.

De kunne ringe til ham i tide og utide. Den dag, han døde, kunne folk altså ikke forstå det; de havde lige set ham, og nu var deres fyr gået i stykker, og det var påske..... Han var ikke mere end 58 år, da han døde i 1980. Det var sådan BUM, så var det slut.

Fars hjem

Han er født ude på et lille husmandssted bag ved Børregården. Jeg har ikke nogen farfar. Far var enebarn. Jeg er opkaldt efter min fars mormor, som boede hos dem til sin død.
Min farmor og hendes søster, Kamilla, blev kaldt sypigerne. Kamilla var uddannet dameskrædder, og farmor hjalp hende. De syede tøj til mange folk i omegnen og levede af det og ejendommens ti tønder land jord, der blev dyrket. De havde en medhjælper, der hed Christen, som boede på gården. Han dyrkede jorden.
Der var tre koner her fra byen, der gik rundt og lugede roer og var med til at tage kartofler op. De kom også ud til farmor og lugede roer.
Farmor og Kamilla havde et par køer og nogle grise og så hesten Lotte,

Sypigerne - Ellen-Maries farmor og hendes søster

som ordnede markerne. Det korn, de høstede, blev kørt over til Henry ved Onsved; han havde en kværn. Lotte kunne gå derover selv, når hun fik besked på det. Jeg kunne godt sidde oppe på bukken; så sagde de til Lotte: "Nu skal du gå hen til Henry og få malet korn". Så gik Lotte hen til Henry.
De brugte frysehuset på mejeriet inde i Lyngerup, når de havde slagtet. Det kød, der ikke blev saltet ned i store sulekar, det "pæne kød", blev kørt der ind.
Farmor og søsteren havde elektricitet, men der var ikke lagt vand ind. Der var ikke toilet, men lokum udenfor. Far lagde vand ind i den nye stald, de fik bygget på et tidspunkt. Ellers hentede de vand ude ved vandpumpen.
Vi holdt altid jul ude hos min farmor, Karen Marie, indtil de i 1964 solgte ejendommen til Børregården og flyttede til Skuldelev i et hus, som far også byggede til farmor; det er det hus, vi bor i nu, Møllevænget 13. Det er det første hus, der blev bygget på udstykningen fra Møllegården.
De kunne ikke tåle at flytte herop i huset og komme i centralvarme. Så blev de syge og døde.
Efter farmor døde, var huset lejet ud nogle år, indtil vi købte det, da vi skulle giftes.

Mors familie

Min mor er fra Sønderby. Min morfar, Poul Hansen, var klokker ved Selsø kirke, så der er jeg kommet rigtig meget. Vi siger gerne, at det er vores kirke, for jeg har været med til at gøre klar i kirken mange gange og til at støve Jesus af på tæerne og "kalvebåsen", som vi kalder det "hegn" ved koret.
Jeg kom rigtig meget på børnehjemmet, for min mormor, Ella Hansen, lavede mad inde på børnehjemmet. Hvis fru Rasmussen – lederen - skulle et eller andet, var mormor somme tider aftenvagt sammen med Anne-Marie.
Der blev holdt nogle gevaldige fester på børnehjemmet. Fastelavnsfesterne var noget af det bedste. Jeg var altid der inde til Fastelavn.
Der har nok været ca. 15 børn på hjemmet; nogle var der i mange år, og nogle var der ikke så længe. Nogle af dem var nogle rødder. Lærer Holm var faktisk værge for mange af dem. De tre drenge, jeg gik i klasse med, var nogle livlige banditter. De kunne lige så godt lave ballade, for de fik skylden alligevel, selv om man vidste, at det ikke var dem. Nogle af de luskede klassekammerater lavede noget, som de tre så fik skyld for.
De holdt også juletræsfester. Jeg har været med til mange af dem, og det var rigtig hyggeligt. Min mormor kaldte de for mormor eller farmor. Min mor er født i det lange hus bag Sønderby gadekær. Min oldemor, Kirstine, boede hjemme hos mormor og morfar. Hun blev 92. Mormor havde seks søskende bl.a. tre brødre, hvoraf to var skræddere. Så hos dem har jeg lært at sy.

Jeg har *gået* både ud til farmor, og til mormor i Sønderby, hvis Pedersen, der kørte bussen, ikke ville have en med. Det ville han ikke altid.

Lege inde

Når vi legede inde, var det bl.a. med påklædningsdukker. Der var ikke en pige, der ikke havde påklædningsdukker. Og glansbilleder. Jeg har nogle, som min farmor har samlet, og min far har samlet. Man gik også meget op i poesibøger, venne- og venindebøger, hvor man skulle skrive i dem alle sammen.
Jeg kom mange steder for at lege, også oppe i præstegården, hvor børnene godt nok var lidt større end mig. En af pigerne kom til at smadre glashovedet på min dukke oppe på trappen, og så måtte pastor Lomholt til lommerne. Den var nødt til at have et nyt hoved. Nu er dukkerne nede på dukkemuseet.
Jeg læste mange bøger. Da jeg så blev lidt ældre, fik jeg pladespiller og hørte Beatles; fjernsyn fik vi først, da vi blev gift.

Lege ude

Om sommeren var vi altid på stranden ved Skuldelev havn. Vi gik, hvis der ikke lige var en cykel at få.
Alle gårdene i byen havde et stykke af åsen, men der var ikke nogen, der brugte det til græsning; de brugte nok nogle af træerne til brænde. Når vi legede ude på åsen, kunne drengene fortælle, hvilke stykker, deres gård ejede. Vi brugte den faktisk rigtig meget, legede skjul og byggede huler. Vi var hele flokke, når vi tog af sted.
Dengang var det rigtig vinter; vi kælkede og stod på ski på åsen og løb på skøjter nede på gadekæret. Vi skulle lige passe på den våge, hvor det varme vand fra metalvarefabrikken løb ud. Sådan husker vi det i alt fald. Og vi kælkede ned ad kirkebakken og over i skolegården. Karl Sørensen, der boede nederst på kirkebakken, syntes ikke, vi skulle fløjte af sted, så han kom ud med askeskuffen og dryssede på vejen, og så var det jo sket med det. Han kunne godt være lidt halvsur, når der var for mange børn, der larmede. Vi var rigtig meget udenfor.

I Skole

Da jeg startede i skole i 1959, var det oppe på den nye. Min morbror John kom med skolebus fra Sønderby, og så skyndte han sig ned på kroen og hentede mig. Han var syv år ældre end mig. Det gjorde han, for så kunne han nemlig få en smøg, har jeg hørt senere. Jeg syntes, det var dejligt, at han ville hente mig.
Min moster gik også derovre. Hun er kun tre år ældre end mig. Man skulle i hvert fald ikke sige "moster Jytte", når de andre hørte på det. Det var ikke populært.
Man drillede også hinanden dengang. Det tror jeg ikke, nogen kan sige sig fri for. Det gik mest ud over dem, der så lidt anderledes ud. I skolen røg de, der ikke var så kloge, ned bagest i klassen, og de, der skrev med venstre hånd, skulle skrive med højre.
Det var lidt den gamle skole. Der var kæft, trit og retning. Vi skulle stille op på rækker i skolegården og gå ind én klasse ad gangen. Og der var i hvert fald ikke noget med at være inde i klasselokalerne i frikvartererne. Det skulle være ekstremt

meget dårligt vejr, før vi fik lov til at stå inde i gangen.

Efterhånden kom der jo nogle yngre lærere, som vi måtte kalde ved fornavn. Det var helt mærkeligt. Det var vi i hvert fald ikke vant til. Først kom Petersens. Senere fru Skalts og hendes mand, som var helt moderne lærere, hvor man ikke skulle sige "Hr" og "Fru". Jeg nåede at have fru Skalts i 8. klasse.
På den årgang kunne man få valgfag: tysk eller engelsk eller maskinskrivning. Der begyndte man også med gruppearbejde i orientering. Jeg kan huske, jeg var med i en gruppe, der skrev om England. Så var vi inde på den engelske ambassade. Det var meget interessant, også at vi fik lov at tage på ture. Vi var også ude i erhvervspraktik. Jeg var bl.a. hos Leopold oppe i Skibby, og der var Mona og min moster Jytte også oppe.
Jeg gik ud af skolen i 1968 og kom i lære i Carlo Christiansens guldsmedeforretning i Frederikssund. Der gik jeg på handelsskole og tog butiksuddannelsen. Jeg har også været dagplejemor i mange år. Og jeg har arbejdet hos Jan-Slagter.

Gymnastik

Vi har gjort rigtig meget gymnastik i fritiden ovre på skolen, udenfor. Jytte nede fra Nordgården sad og spillede til sommergymnastik. Klaveret blev slæbt ud på græsset. Der var en i lære nede i brugsen, som hed Ebba. Hun kom oppe fra Hørve. Hun havde gået på Vallekilde højskole, så hun gik rigtig meget op i gymnastik. Hun ledede gymnastikholdene om sommeren. De voksne havde kridhvide gymnastikdragter. Vi børn havde blå gymnastikdragter.

En meget grim ulykke

Der var asfalt på vejene i byen og gadelys, men der var smalle fortove med grus og marksten langs kanten. På et tidspunkt skulle min veninde, Lone, og jeg til skoleafslutning, men hun nåede aldrig med til festen. Vi har været 15 år dengang. Vi havde været nede hos hende og skifte tøj og var på vej hjem til mig. Vi skulle jo gå ved siden af hinanden, så hun måtte gå ude på vejen. Og så blev hun påkørt; lige pludselig var hun væk. Det var rigtigt væmmeligt. Hun kom faktisk rigtig slemt til skade og lå i stræk på hospitalet et halvt år.
Bilisten, der ramte hende, kørte i en lille Mascot, men der var ingen kofanger på, så hun fik næsten skåret sit ene ben helt af, da den ramte hende.
Chaufføren var kæreste med en, der arbejdede nede på bageriet. Han kørte lidt stærkt og skulle svinge rundt og ind til hende. Så gik Lone lige dér, og så røg hun sgu' med i købet. Ved slaget røg hun langt væk. Hendes ene sko hang i en nøddebusk oppe ved Jordys have. Det skete lige omkring ved smed Rudolf.
Lone har mén af det og en frygtelig dårlig ryg, på grund af det slag, hun fik. Hun er heldig, hun har sin førlighed. Jeg tror, hun fik en erstatning på 3.000, så det var ingenting.

Karen Ingrid Nielsen **Lone Nielsen**
* 1951 * 1949

De to søstre fortæller samlet 05.01.-2017):
Vi var 12 søskende. Vores far var gift to gange. Med sin første kone fik han ti børn og med sin anden os to piger.

Viggo Barthold Nielsen	*26-03-1890 i Magleby
Helga Kirstine Madsen (1. hustru)	*09-09-1892 i Skamstrup (død 10-01-1946)
Børn:	
Hugo Nielsen	*03-09-1919 i Charlottenlund
Gunner Nielsen	*06-12-1920 i Charlottenlund
Børge Nielsen	*03-04-1922 i Skuldelev
Tove Nielsen	*08-06-1923 i Skuldelev
Arne Nielsen	*18-07-1924 i Skuldelev
Bent Nielsen	*02-03-1926 i Skuldelev
Inger Nielsen	*11-06-1927 i Skuldelev
Tage Nielsen	*19-07-1928 i Skuldelev
Erna Nielsen	*05-12-1929 i Skuldelev
Vagn Nielsen	*11-08-1931 i Skuldelev
Maren Jensen (2. hustru)	*29-11-1908 i Borris.
Børn:	
Lone Beate Krogh Nielsen	*31-12-1949 i Skuldelev
Karen Ingrid Krogh Nielsen	*22-08-1951 i Skuldelev

Ældre søskende hjalp yngre

De ti ældste var alle sammen flyttet hjemmefra, da vi kom til. Tage og Bent havde begge arbejdet i udlandet, men kom så hjem og arbejdede på gården. De var ungkarle. Dem blev vi absolut meget forkælede af. I dem havde vi altid chauffør. Om vi så skulle tre forskellige steder hen en aften, var der altid en, der kunne hente og bringe, hente og bringe.
Vi var altid i skole uanset vejret. Normalt cyklede vi, men hvis det virkelig var helt umuligt at cykle, kørte vi af sted i fars højhjulede bil, og det gik op over markerne i stedet for på vejen, og så måtte vi tage hjem igen, hvis skolen var lukket. Man skulle overholde sine pligter.

Til dans med hund

Da vi startede i skole, begyndte vi også til dans på Skuldelev kro hos fru Bøttner. Mor cyklede med os derop og var med i salen.
Vi havde altid hund hjemme. Det skete et par gange, at hunden løb efter os op til kroen. Den kunne skubbe fløjdøren op og styrtede så tværs gennem salen til mor. Og fru Bøttner blev *så* irriteret.

Andre kontakter i byen

Vi kom en del i Skuldelev hos dem, vi gik i klasse med. Ellers gik vi ærinder for far til f.eks. Rudolf Jacobsen, smeden. Hos damefrisør Lønborg blev vi klippet.
Lærer Hansen passede biblioteket i mange år. Far læste rigtig mange bøger. Han havde altid en stak hjemme. Vi kunne altid ringe op til lærer Hansen og sige, at nu trængte far til nogle nye. Lærer Hansen kendte hans smag, så han fandt nogle frem, som vi fik med, når vi kom med de andre.

Skolekomedie

På skolen blev der holdt årlige skolefester med skoleforestilling først. Lones klasselærer var fra 2. kl. fru Hagedorn. Et år opførte min klasse Thorbjørn Egners "Karius og Baktus" med kulisser lavet af hendes mand, Bent Hagedorn-Olsen.
Et andet år var det "Ånden i flasken", hvor Præsident Kennedy var med i teksten. Det var lige efter, at han var blevet dræbt, så vi nægtede at bruge hans navn, husker jeg. Vi skulle være "arabere", og derfor blev vi smurt ind i en blanding af vand og (sovse)kulør, så der var mærker efter os alle de steder, hvor vi satte hænder og arme!

Showkamp ved skolen

Engang kom Dirch Passer sammen med Stjerneholdet og spillede fodbold på skolens græsbane. Der kom mange tilskuere. Jeg mener det var mod et lokalt hold. Det blev en meget underholdende kamp. F.eks. blev bolden sendt til Dirch Passer, som i stedet for at sparke den videre, spredte benene og lod bolden passere igennem. Husker det, som kampen sluttede 1-1.

Vi var spejdere

Vi var grønne spejdere i gruppen

ved Lineborg, der blev ledet af Ellen og Thomas Thomasen. Vi var bl.a. med på de store landslejre i Hald ved Viborg i 1962 og ved Borup i 1967. Vi cyklede til spejder. Det måtte vi godt, når vi fulgtes med nogle andre. Det var godt nok buldermørkt.
Vi var rundt og solgte lodder for at tjene penge for spejderne og var velkomne alle vegne.
Rita Heckmann havde hyggelige kontakter mange steder, og som seniorspejdere sad vi af og til ude i køkkenet hos fru Lomholt i præstegården og drak kaffe.

Torp Ladegård var et fantastisk sted

Torp var et dejligt sted at vokse op. Der var en stor have med masser af frugt: æbler, blommer, pærer, nødder og bær. Egentligt havde der været en park på et par tønder land med stier. Den nedlagde far og plantede to frugthaver med en stor græsplæne i midten.
Vi boede på en gård med det hele. Der var køer, mindst 37 malkekøer, og fodermesteren kunne selv bestemme, om han ville lægge 4-5 til. Det kunne han tjene ekstra ved. Og så havde vi svin. Til sidst var der omkring 200 stk.; der var dog færre, da vi var børn. Vi havde heste; til sidst kun to, men da vi var små, var der flere. Vi kan huske, at de blev trukket ud til det store vandtrug i gården og blev vandet. Det var store belgierheste, arbejdsheste, der var meget brede over ryggen, så vi brugte dem ikke til ridning.
Efterhånden blev de fortrængt af traktorerne. Den første var med gummihjul foran og store jernhjul bagerst, som slog gnister, når den kørte over brostenene. Traktorerne var altid blå Fordson Major med de røde hjul, indtil vi fik den store, røde Belarus.

Mors husholdning

Jeg kan ikke huske, at mor ikke har haft dybfryser. Der var også et frysehus oppe i byen ved Nordgården. Det hus står endnu. Der kunne man leje en fryser, og det var stort, når Bente (der boede længst nede mod fjorden på Torpevej) og jeg fik lov til at cykle op og hente frostvarer.
Vi slagtede hjemme på gården. Slagteren kom og skød grisen med en boltpistol., og vi så grisen hænge inde i vognporten. Måske var jeg med at røre i blodet og i alt fald til at skære grisen ud senere. Mor lavede spegepølse, som vi fik med i madpakkerne, og det blev vi drillet med, fordi den var mørk. Andre kom med rød spegepølse. Hun holdt simpelt hen op med at give os den med. Den smagte ellers rigtig godt.
På et tidspunkt var der en landsomfattende mælkestrejke. Man hældte mælken ud. Det var slemt at se. Så kom der gang i kærnen derhjemme, og vi fandt nogle gamle smørdritler frem.
Mor havde altid høns. Æggene blev solgt og hentet, og det var hendes lommepenge. Sådan var det på de fleste gårde.

Vi hjalp til

Vi hjalp mor indendørs og fik lom-

Spejdere på landslejr 1962: fra venstre: Lisbeth Eriksen (Skibby) – Åse Bahn -Larsen (Lineborg) – Jytte Holm (Skuldelev) – Hanne Hendriksen (Onsved) – Jytte Carlsen (Østby) – Kirsten ? - Helen Hendriksen (Onsved)

mepenge for det. Ville vi tjene ekstra lommepenge, kunne vi dog sagtens luge roer, stakke halm og lignende. Vi fik ikke lov at gå ud og tjene penge andre steder. Vi var ikke ude i tulipanmarkerne på Vangedegård i Onsved eller plukkede jordbær som mange andre. Vi fik ikke lov af far. Vi kunne hjælpe hjemme hos ham, hvis vi ville. Det var også godt lønnet. Vi var aldrig med i arbejdet på gården, med mindre vi havde lyst.

Mor tilbød os engang en øre for hver flue, vi fik klasket. Det var jo på landet, så der var mange fluer. Men inde i huset var der trods alt ikke så mange. Så fandt vi ud af, at hvis vi gik ud i stalden, kunne vi slå ti fluer på én gang. Da mor opdagede det, nedlagde hun projektet.

Gården

Far købte gården af greven på Selsø-Lindholm. Han fortalte, at da de handlede, sad de i hver sin stue, mens der blev sendt beskeder imellem dem, indtil handlen var på plads.

Det var en stor gård med masser af lofter, kældre og andre rum, man kunne lege i. Far havde et værksted i et af kælderrummene, hvor vi elskede at stå og snedkerere. Vi fik lov til at gøre det, vi ville. Vi måtte bare ikke ødelægge noget. Der var alverdens ting: ståltråd i alle tykkelser,

Proprietær Viggo Barthold Nielsen deltog i gårdens drift højt op i alderen

skruer og alt muligt andet.
Der stod en del mærkelige ting på gården: Cykler der var lavet om eller repareret i krigens tid - med træstyr - og mange andre mystiske ting. I krogene var der en del "museumsgenstande".
Når det var storm, var det tit dramatisk. Det var altid sådan, at på et eller andet tidspunkt var der en port, der blæste op. Så skulle alle ud og skubbe den port i igen, for ellers lettede taget. Jeg har altid undret mig over, at man ikke bare tog en traktor og kørte ned og blokerede porten.
Ved tordenvejr hjemme på Torp Ladegård kom alle ind og fik kaffe "i utide", så det blev lidt en hyggestund for os børn, selvom alle var opmærksomme på evt. lynnedslag.
Gården havde sin egen vandforsyning, som vandtårnet vidner om. Der var boret en brønd lidt derfra. En gang om året blev der sendt vand ind til kontrol for at se, om det var godt nok. I slutningen af 1970'erne blev vi koblet til byvandet fra vandværket i Skuldelev.

Gårdens jorder

Gårdens jorder gik ned til fjorden, og egentligt hørte nudistøen (Hyldeholm) med, men det blev aldrig nedskrevet ved handlen. Hele den ene side af åsen op til bakkekammen – hele vejen rundt ud til Skuldelev Havn - hørte under Torp Ladegård. Far stykkede fire eller fem sommerhusgrunde fra ved at

Fru Nielsen i køkkenet

sælge noget jord ved åsen ovre ved Stormgården.
I 1919 blev der udstykket en stribe husmandssteder fra gården. I alt ligger der 12 ejendomme langs Torpevej og Kildeskåret. Her var der mange børn, som var vores legekammerater. Bag ved (øst for) den store grusgrav ved Kildeskåret ligger der også nogle ejendomme, men de har ikke hørt under Torp Ladegård.
I den store grusgrav opstod der en sø, da de gravede meget dybt. Til gengæld forsvandt vandet så i den gamle Sct. Olavs Kilde vest for vejen ved Kildeskåret. I hele vores barndom har vi altid hørt om, at der fandtes olie derude.
Vest for landevejen ved den gamle kilde lå der en kæmpestor losseplads. Det var forbudt område for os børn – men hvor var det spændende.
Noer havde en gammel grusgrav nede, hvor Torpevejen går gennem åsen, og hvor fodermesterhuset ligger. Fodermesterhuset byggede far. Det kostede 11.000 eller 13.000 kr. Han sammenlignede det med prisen på en ny traktor, når han skulle købe sådan en.
Helga og Hans Jensen på den lille ejendom syd for/overfor fodermesterhuset havde bygget en fantastisk have op med vand og masser af planter. Den var så flot, en hel park. Det var deres virkelig store interesse.

Der har ligget et teglværk lidt øst for gården. Mens vi var børn, var der stadig rester af boliger. Der måtte vi ikke lege, men vi gjorde det alligevel. Det var for spændende.

Nabo til Roskilde Fjord

Far sørgede for dræning af gårdens jord. Det drejede sig om mange kilometer rør. Det blev beskrevet og tegnet ind i en bog, hvor alt, hvad han foretog på gården, blev noteret. Ved diget satte han en mølle op, der kun-

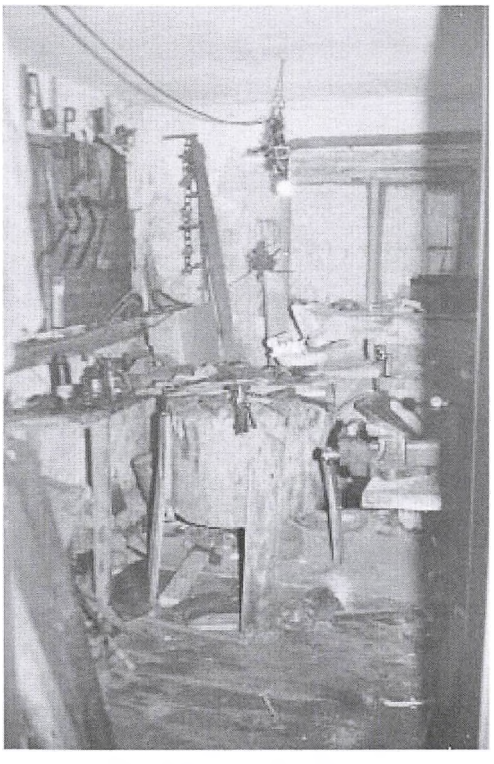

Værkstedet i kælderen

ne pumpe vandet ud i fjorden. I begyndelsen blev den drevet af vinden, senere blev pumpen elektrisk. Vi var dagligt nede for at tænde eller slukke for den. Diget har været der i al vores tid.
Der var også en vindmølle inde på gårdspladsen. Vi formoder, at den blev bygget helt tilbage i 1920'erne. Sammen med en generator i stalden leverede den dengang også strøm til nogle små 12-volts pærer i stuehuset.

I disse oversvømmelsestider kan jeg huske, da der gik hul på diget i 1963, tror jeg. Der var stormflod, det var meget dramatisk. Hjemmeværnet og Civilforsvaret i Hillerød kom ud med sandsække. Der måtte ikke komme saltvand ind på markerne. Det gjorde indtryk, da vi dagen efter var dernede og så, hvordan vandets kraft havde flyttet rundt på de tunge sandsække. Bente, Poul Rasmussens datter, (der boede nærmere stranden) og jeg havde aftalt, at hun skulle komme op til os, hvis vandet gik op til dem. Hun havde pakket kufferten.

Der er en mole, som går et stykke ud i fjorden. Derfra havde man udskibet teglsten fra teglværket. Vi havde en sejlbåd liggende, men vi brugte den kun lidt. Den skulle ofte øses tom for vand. I mange år skulle man have badetegn for at bade fra molen.
Vi løb aldrig på skøjter på fjorden, fordi isen frøs i bølger. Men inde på oversvømmede på marker var der fint. Og så stod vi på ski og kælkede på åsen ved Ringmosen, hvor vi også trillede med æg til påske.

Det var også spændende, dengang Skuldelevskibene blev fundet. Vi kunne gå op på Skuldelev ås og stå og se ned på arbejdet. Det var specielt, at man bare tørlagde midt ude i fjorden. Vi var derude, da tronfølgeren, Margrethe, og den svenske konge, hendes morfar, var der. Det var i 1962.

Fællesskab på Torp

Den offentlige vej fra Skuldelev sluttede ved Torp Ladegård. Der sluttede asfalten på Torpevej. Jordvejen rundt på Torp og ud til Kildeskåret var lodsejerne forpligtet til at holde. Sneploven kom op ad Torpevej, tog lige en vending om det store træ inde på gårdspladsen og kørte så tilbage. Mælkebilen skulle jo kunne komme frem.
Når det var rigtig voldsom vinter, kom naboerne og parkerede bilerne i gården hos os og gik så hjem. Deres post blev også lagt hos os, så de kunne hente den der. Hvis det var rigtigt slemt, kunne sneploven ikke komme op ad Torpbakken, og så var det med at komme ud og hjælpe.

Torp Ladegårds videre skæbne

Vores far havde gården fra 1922 til 1986.
Malkekvægbesætningen blev solgt med EU-tilskud, da det blev indført i begyndelsen af 1970'erne.
Vores far døde i 1986, og vi solgte så gården. Flemming Nielsen overtog den og ryddede alle bygningerne.

Uforklarlige hændelser

Det spøgte på loftstrappen i stuehuset. Det havde et ægtepar, der havde arbejdet på gården, oplevet. Men aldrig nogen af os. Og det hed sig, at der nede i den sorte kælder var en kampesten, der flyttede på sig hver nytårsaften. Der var vi nede og slå streger for at se, hvad der skete; og

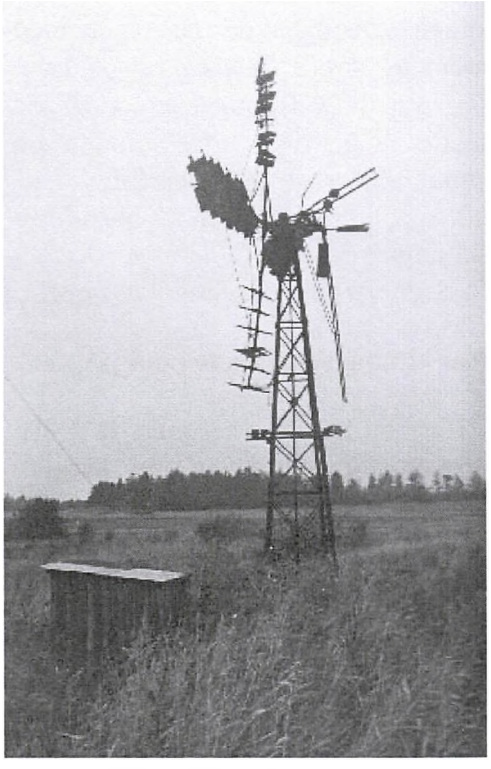

Vindmøllen ved diget

vi tog billeder af den. Men der skete ikke noget.
Vi havde på et tidspunkt en karl ansat. Han ville ikke sove i sit værelse på gården, fordi der var noget, der pustede på ham om natten. Derfor cyklede han hjem til Lyngerup hver aften.
Nede i Kildeskåret kunne man træffe på spøgeri. Andreas Heckmann fortalte, at han havde mødt et brudefølge i en hestetrukket karet, der fortonede sig sporløst i luften.
Og så er der greven, der går med sit hoved under armen. Ham ville vi så gerne se. Hvem det var, ved vi ikke, men han er i alt fald blevet halshugget.

Oldtidsfund på markerne

Far og vores brødre kunne næsten ikke gå ud over markerne uden at finde stenredskaber. Dem var der rigtigt mange af. Bent fandt en stor dolk. Den er så flot. Og så snublede han og tabte den, så den knækkede! Den er jo limet, men er i princippet ødelagt. Det er utroligt, at man kunne lave så fine ting af sten.
Når der var en samling, kom Hr. Mosegård - en gammel mand med et kæmpe, hvidt skæg - inde fra Nationalmuseet ud og så, om noget var så specielt, at det skulle ind på museet. Han så altid så sød ud med det kæmpe store skæg.
Der lå også 1/3 af en gruttekværn oppe ved gården, fundet ude i marken.

Militærets øvelser

I to omgange var der NATO-øvelser i Skuldelev og omegn, omkring 1960. Engang lå amerikanerne ude hos os på græstrekanten ind til gården. Der så jeg mit livs anden neger. Den første havde jeg set i Humlebæk. Det var lidt specielt. Soldaterne kom ind på skift i folkestuen og fik kaffe. Det var spændende.
Og der var også andre øvelser - fra Jægerspris, og de soldater kom da også ind i folkestuen, selv om de ikke havde lov af militæret. De var ikke indkvarteret hos os, men lå i telte.
Militæret brugte molen til landsætningsøvelser og havde vedligeholdet i mange år.

Jagt m.m.

Vores far lejede jagten ud på det halve af gårdens areal. På den anden halvdel gik han selv, vores brødre og venner på jagt. Når der var jagt, søgte rådyr og andet vildt ofte op i vores have, for der var de fredet.
Der er en rågekoloni nede i Rågeskoven øst for gården. I mange år blev rågerne skudt og solgt til restauranter i København.
Og så havde vi buksbomhække. Hvert efterår ind under jul kom en gartner og trimmede dem. Han brugte grenene til kranse og andet.
Ved åsen var der mange snoge. Vore ældre søskende havde engang, da de var børn, været ude på åsen og hygget sig med at samle en hel sækfuld snoge. Dem havde de taget med hjem og smidt ud på gårdspladsen. Far var blevet meget vred, så de måtte fange dem alle sammen og smide dem tilbage. Der blev også talt om hugorme, men vi har aldrig set nogen.
På åsen var der grævlinge og ræve.

Lige ved siden af denne kælderdør lå den sten, hvorom man sagde, at den flyttede sig ved nytår

Rar tid på Torp Ladegård

Vi har haft det privilegium at vokse op i en stor og meget kærlig familie. Vi var omgivet af dejlige naboer, hvor vi havde vores daglige gang, når vi legede med vores legekammerater.
Vi havde en pragtfuld opvækst.

Interiører.

Familiesammenkomst ved proprietær Viggo Nielsens 95-års fødselsdag 26.03.-1985.

Folkestuen

Kontor.

Gitte Jensen

(f. Noer)
* 1946

Fortæller 05.07.-2016

Da jeg var barn boede vi i nr. 25 på Østergade. Mor og far lejede det af en malermester Jacobsen. Jeg blev gerne sendt op til ham med huslejen. I en lille garage her havde sygeplejersken, der boede henne hos Steffensen, sin bil stående. Ved siden af var der en garage, hvor der var plads til to lastbiler.

Fra før jeg kom i skole: Hele byen legede jo sammen; byen var jo ikke så stor dengang. Alle kendte hinanden. Vi legede skjul, men somme tider kunne vi ikke finde de sidste, for de var gået hjem og spise. Det var gerne nede omkring gadekæret.
Om vinteren løb vi på skøjter på det. Vi legede rigtigt meget, for vi havde ikke fjernsyn, men vi kunne høre noget radio.

Jeg er indfødt i Skuldelev
Vi kender hinanden ret godt i byen. Og med de nærmest boende er det sådan, at man spørger: "Kan I ikke lige kikke efter; vi skal…...". Jeg har gået i skole med flere af naboerne eller deres søskende.

Man blev da også sat til at gøre ting hjemme – under protest.

Skole

Jeg kom i Skuldelev gamle skole i 1953. Det var egentlig godt at gå i skole. Vi havde en rigtig god klasse, og jeg mener vi var 36, da vi var flest. Men der var justits.
Vi sjippede, hinkede, legede fangeleg og spillede bold. Ikke nogen sanglege. Vi holdt sammen alle sammen, og var alle sammen med til fødselsdage, godt nok ikke drenge. Man kunne godt drille nogen, men jeg synes ikke, det var mobning i den forstand. Vi havde lærer Hansen og fru Christensen, og vi gik to årgange i hver klasse.
Jeg er venstrehåndet, men da jeg begyndte i skolen skulle griflen over i den anden hånd. Det fik jeg ikke nogen pæn håndskrift af.
Jeg mener, vi kom op på den nye skole i 3. kl. efter en ekstra lang sommerferie.
Da vi startede i den nye skole, var det med lærere, der kom og gik, kom og gik de første år. Men lærer Hansen var der bare. Det var underligt at flytte der op. Og så alle de børn, man ikke kendte. De kom jo fra Østby og Sønderby.

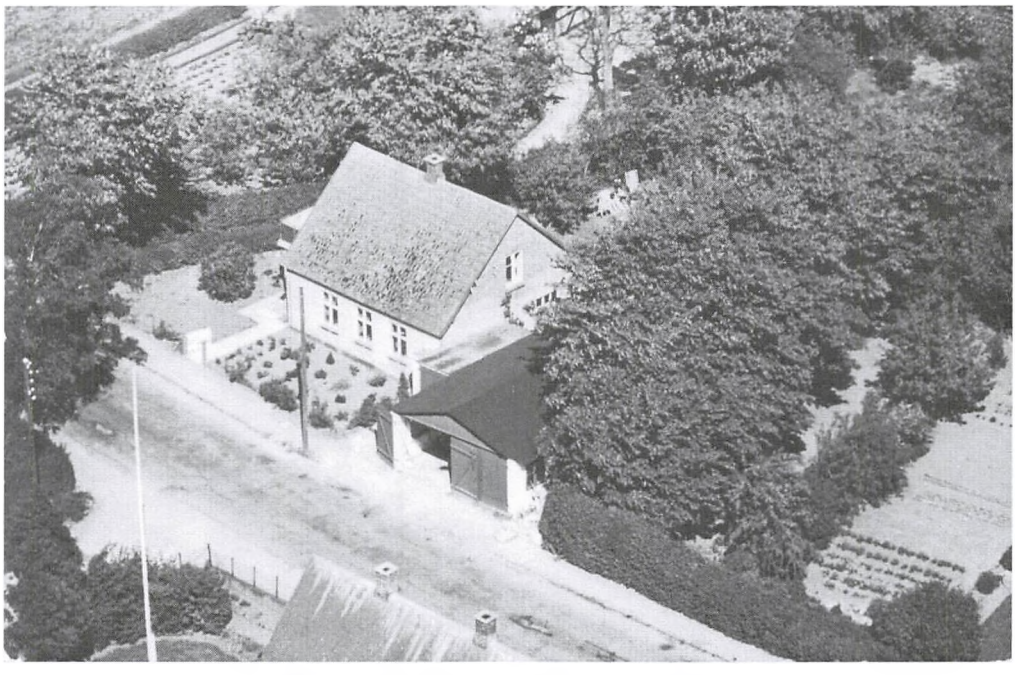

Østergade 25 - mit barndomshjem

Der var noget konkurrence mellem byerne, i hvert fald i sportsklubberne. Det var sådan, at vi cyklede frem og tilbage. Der var jo ikke nogen forældre, der havde biler dengang. Vi cyklede til Helligsø, Skibby eller Dalby. Drengene spillede fodbold, pigerne håndbold, og det var alt sammen udendørs. Og så gik vi til gymnastik og til dans på Skibby kro og Skuldelev kro.

Husholdningsskole med hjemve og ud at tjene i huset

Dengang skulle man helst på husholdningsskole, inden man skulle ud i huset.
Da jeg var færdig med 8. kl., kom jeg på husholdningsskole i Holbæk på Strandvejen. Vi var rigtig mange på skolen. Der var jeg så et års tid.
Det var meget sjov. Tre piger på et værelse. Vi kom godt ud af det, selv om vi var vidt forskellige. Den ene var en del ældre end os andre og meget københavneragtig. Det var ikke så nemt for hende, hvis der skulle pilles nogle høns – puh, de lugter. Det havde jeg prøvet før; min far var jæger. Det værste for mig var, at vi skulle lave alt med kærnemælk, kærnemælksgrød. Normalt er jeg ikke kræsen, men det kunne jeg sgu' ikke få ned. Jeg tog en skefuld, men så smut' den ud igen. Det var ligesom sådan noget gummiagtigt noget. Vi var et par stykker, der havde det sådan, og det fik vi altså skæld-ud for .Vi kunne simpelt hen ikke få det ned.
Jeg led frygteligt af hjemve, så jeg var hjemme stort set hver week-end. Jeg blev hentet. Men jeg havde cykel der oppe, fordi vi var også ude i noget praktik. Vi var to, der var ude i en børnehave.

Fra mit ottende skoleår:
Øverst t.v: Hans Christian Nielsen - Jørgen Christiansen - Benny Olsen - Jens Thomsen - klasselærer Boye Holm
I midten: Regnelærer Villy Villits - Rita Heckmann - Lise Nygård - Gitte Noer - Hanne Jønson - Connie Andersen - Irene Christiansen
Forrest: Hanne Hansen - Connie Kjeldsen - Kirsten Nielsen - Lisbeth Thomsen - Lise Petersen - Birthe Olsen

Bag efter kom jeg i huset på Egelundsgården hos Rudolf Jensen. Der fik man lov til mange ting. Det var meget sjov. Jeg var ikke med i marken, men det ved jeg, at nogle af de andre piger var.
Senere kom jeg på telefoncentralen her i Skuldelev hos Helle og Erik i tre år. Den lå i et rødstenshus, Østergade 14. Senere flyttede centralen op på Kildevej.

Far var vognmand m.m.

Far, Markus Noer, var vognmand og havde mørtelværket ude ved åsen. Det fungerede til sidst i 1970'erne. Han gravede grus ude ved Sct. Olavs Kilde bl.a. der, hvor der nu er parkeringsplads ved Kildeskåret. Han købte også et stykke af Torp Ladegård inde bag ved åsen og gravede der. Han var også en af de tre, der gravede i den store grusgrav over mod mejeriet. Jægerspris kommune og Skuldelev-Selsø kommune (senere Skibby kommune) var de andre. Da man begyndte at grave rigtigt dybt, blev det nødvendigt at sænke vandstanden i området med 2½ meter; det stod min far for. Min mand, Kurt, arbejdede for ham.

På vestsiden af vejen mellem Skuldelev og Østby blev der under krigen gravet tørv et stykke ude. De tørvegrave blev senere brugt som losseplads. Den overjord, der blev

gravet væk, før man kom ned til gruset, blev brugt til at dække losseplads en med.

Særegne personager

Der var mange originaler i byen. Der var Sorte-Hans. Nede på hjørnet havde han ishus på et tidspunkt. Han var en kanon hyggelig fyr, som kunne nogle gode historier. De unge mennesker mødtes dernede. Når københavnerne kom fra sommerhuset, skulle de lige ind og have noget.
Da man gravede efter skuldelevskibene, var han med der ude; så kom folk og spurgte, hvordan vandstanden var i dag. Så kikkede Hans ud over fjorden: "Ja, jeg tror nu, den er vandret over hele fjorden". Sådan var han. Så spurgte de, om han kunne fortælle dem, hvor de gravede vikingeskibene op. "Ja, I kan se gravemaskinerne der ude"; det var skallegraverne. Han var sådan lidt spøjs. Når Sorte-Hans havde fortalt en historie, kunne man sige til ham: "Det passer jo ikke"! "Nej, jeg ved sgu' da godt, det var løgn. Men den var da meget god alligevel", kunne han finde på at sige.

Han var meget sammen med Pynte-Hans. Han var gift med min tante, men jeg kan ikke huske ham; han døde meget tidligt.
Der var flere, "Suseren" og dem, der boede nede ved gadekæret. De drak temmelig meget. Det var vist en af dem, der engang havde taget et bræt med et søm i og slået en anden i kinden med. Det er sådan nogle historier, man har fået. Og så var der "Hankatten". Mange af de navne stammer ude fra Kyndbyværket, som de var med at bygge og senere arbejdede der.

I byen havde vi en børstenbinder/ glarmester. Han var handicappet, fordi han havde haft engelsk syge og fik noget hjælp; han kørte meget ud på gårdene på motorcykel og satte glas i de små staldvinduer, når de skulle repareres.
Jeg kan huske, han var nede for at reparere et vindue for min mor. Hun kunne ikke få vinduet op, så hun havde taget et kosteskaft og kom til at slå ruden i stykker. Og så kom han jo og skulle kikke på det. Så sagde hun i spøg: "Ja, han (min far) kunne sgu' også lade være med at dukke sig". Glarmesteren troede virkelig på den historie.
Håndværkerne fik gerne mad med hos dem, hvor de kom ud for at lave noget.

Arbejdssjak med mange talenter

En del arbejdsmænd var på understøttelse lige før og under krigen, og derfor skulle de slå sten til skærver (til vejmateriale) ude i grusgraven. De skulle slå en meter (kubikmeter) om dagen. Men de kunne finde på at lægge stenene oven på en snedrive eller en stor sten, så de snød vejmanden, når han kom og målte op.
Når der kom en lastbil med kul ned til Sct. Olavs Kilde mejeri, fik de altid lagt et eller andet på tværs af vejen, så bilen måtte stoppe, og de kunne nå at smide noget kul ned fra lastbilen. Så de havde noget til at varme op med, når de sad og spillede kort nede i skuret.

På et tidspunkt var de inde i Sønderby og grave, og så var der en ældre dame, der ville gøre det så godt for dem. De kom ind og fik kaffe, og da de så gik derfra den første gang, sagde den ene af dem til damen: "Du skal passe på, for han der har lus". Næste dag var der lagt aviser i stolene.

Oppe på kirkegården gravede de ned rundt om kirken til et varmeanlæg. Der stødte de på en massegrav, og en af dem fandt et kranie, som han satte op på kanten. Så kom den anden med skovlen og skulle smide noget jord op. Da han så det kranie, udbrød han: "Skal du sidde og grine af ærlige folk, der graver"?

På våbenhuset i Skuldelev kirke sidder i dag denne plade, der fortæller om den massegrav, man fandt ved den omtalte gravning

Skuldelev kirke er bygget i 1100-tallet. En pudsig detalje: På kirkeklokken står, at den er støbt til Vestby kirke i Skåne. På Vestbys klokke står, at den er støbt til Skuldelev. Så de er blevet forbyttet.

Hanne Andersen
(f. Ejlersen)

* 1945

Fortæller 11.08.-2016

Når ens far har en ledende stilling i en lille kommune, kan man af kammeraterne let blive opfatte som noget særligt. Og det ville Hanne for alt i verden undgå. Gennem en målrettet og bevidst indsats er hun blevet en integreret person i lokalmiljøet, ikke mindst ved sit ægteskab med Elo.

Jeg kom til Skuldelev 1946, da jeg var et halvt år. Jeg er født på Tåsinge. Min mor og far kommer derfra. Far var kæmner i Bregninge kommune, men kom så her til Skuldelev-Selsø kommune. I starten boede vi i Selleris (Strandvejen nr. 2). Jeg kan huske, der var et stort jernkomfur.

Kommunekontoret var ved at blive bygget, da vi kom. Da det var færdigt efter et års tid, flyttede vi der hen. Der var badeværelse og lækkert køkken, helt nyt. Det var altså dejligt. I bygningen var der kommune-

Kommunekontoret blev bygget 1946-47.
Det rummede mange funktioner samt bolig for kommune sekretæren
(Fra Sylvest Jensens luftfoto)

Kirkebakken i sne.

kontoret, hvor folk gik ind af døren. Så var der sparekasse, hvor Vilhelm Olsen og Henry Jørgensen sad. Vilhelm Olsen var formand for sognerådet. Inde bag ved var der mødelokale til sognerådet. Jeg kan huske,

min bror og jeg spillede bordtennis der inde. Der var et godt stort bord.

Og så gik man ellers ind i privaten, hvor vi boede. Der var en lille gang, køkken og to stuer i forlængelse af hinanden. Oppe ovenpå var der værelser. Der var kælder under hele huset. Der var noget at holde, og det gjorde min mor og fik betaling for det.

Sygekassen havde også hjemme i bygningen. Efter fyraften kom Erik Larsen, der var kontormand ovre på metalvarefabrikken hos Bjørn, og passede den.

Skole med lokummer og blækhus

Fra jeg startede i skolen i 1952, kan jeg huske lærer Hansen og frk. Christensen. I skolen var der lokummer. Der var et bræt med tre huller, et af dem lille. Vi sad ved siden af hinanden, når vi var på toilettet. Og så var der en kæmpe skolegård med flagstang i midten, hvor vi rendte rundt og legede i frikvarterene. Når der var is og sne, kan jeg huske, der var én, hvis far arbejdede ude på Torp Ladegård, som havde en sparkstøtting, som man kunne få en tur på. Oh, det var alle tiders.
Når man havde fri, så var det op på kirkebakken med kælken, og så gik det bare der ud ad med en kæp som styrepind, ned over vejen og ind i skolegården.
Vi skrev med griffel på tavler og ellers med pen og blækhus i et hul i bordet. Det var på den tid, hvor "Liberty"-kuglepennen kom. Den var det helt store som konfirmationsgave. De klattede ikke. Tænk, at man har oplevet det, når man ser på, hvordan det er i dag.
Jeg kan ikke huske, at der har været eksamen i de små klasser med skolekommissionen som tilhørere, men jeg kan huske en enkelt af dem, Hans Åskilde, kom i klassen og hørte på.

Sammenbragte skoler

Så kom den nye skole i 1954. Der startede jeg i 3. kl. Det var en omvæltning; det var dejligt. Jeg oplevede ikke problemer med, at vi blev blandet med kammerater fra Sønderby og Østby. Det var nogle kæmpe klassekvotienter; der var over 30 i klassen. Der var også evnesvage. Jeg kan huske en bestemt dreng. Han var faktisk under åndssvageforsorgen. Lærer Holm var en dygtig klasselærer og kunne virkelig lære os alle sammen noget og holde orden på os. Man kan mene meget om ham, men han var alle tiders lærer. Vi havde det godt sammen i klassen, og der var ingen, der blev mobbet.
Villits havde vi i regning - det hed jo ikke matematik dengang - og han var altså også rigtig god. Brandi Nielsen var der også dengang og frk. Albrechtsen. Gerda Petersen var også en dygtig lærer. Hende havde vi til husgerning. Og så havde vi fru Hansen til håndgerning.
Jordy med kone og børn og Villits som ungkarl boede i hver sin ende af lærerboligen på skolen.

Efter tiden på Skuldelev skole

Vi, der gerne ville videre i skolen,

kom over på den private realskole efter 7. klasse. I 5. klasse blev vi delt med henblik på at komme i mellemskolen. Jeg var på det sidste hold, der tog mellemskoleeksamen. Derefter kom jeg så til Ballerup på gymnasiet. Det var op klokken seks om morgenen, med bussen fra Skuldelev og så videre med toget. Vi sad og spillede whist på turen. Det var en dejlig tid.

På kroen skete der rigtigt meget

En gang om måneden kom biografen til kroen og stillede op, og så sad alle vi unger på første række. Vi så bl.a. "Far til fire" filmene.
Jeg gik meget til dans. Når man skulle gå til dans i Skuldelev, foregik det på kroen, hvor fru Bøttner huserede. Hun var saft sus'me dygtig. Hun lagde sig ned på knæene og tog fat i benene på de, der ikke kunne finde ud af det. Du kan tro, du lærte at danse hos fru Bøttner. Og Ejner Hansen spillede på klaveret, dog uden cigar. Ejner Hansen var rigtig musiker, boede i Kulhus og spillede også til baller.
Når der var bal på kroen, var der altid slåskamp. Jeg blev forbudt at komme på Dalby kro; det ville min far ikke have.

Men der var også aktiviteter i de private hjem

Vi havde klaver derhjemme, og oppe hos Kirsten Jordy og i andre hjem havde de også klaver. Så forældrene

Afdansningsbal ca. 1952:
fra venstre: Hanne Normann – Margit Nielsen - ?? - Åse Damsgaard – Hanne Ejlersen - ? Guldbrandsen – Ingrid Hansen – Bente Christiansen

Om-
bygget
mølle

besluttede at få en dame ud. Så samledes vi det ene sted, og lærte at spille klaver. Det var rigtigt smart, for ellers skulle man tage hen til en spillelærer.
Klaverspillet kom jeg til at bruge, da jeg senere spillede til gymnastik i idrætsklubben, hvor Hanne, slagterens kone, underviste de små.
Der kom først fjernsyn i 1954. Far ville gerne have et fjernsyn for at kunne se den engelske dronnings kroning. Jeg kan huske, at Boye Holm også fik fjernsyn, og det tror jeg var før den tid. Næsten alle byens unger var oppe for at se fjernsyn, "Andy Pandy", hos ham. Og han var meget sød til at lukke os ind. Og vi var ikke så forvænte.
Det var før han købte møllen. Folk tænkte: "Den tossede skolelærer, at give 5.000 kr. for sådan noget gammelt skidt"! Men der var en stor grund til. Han byggede også på den i flere år, og den er helt speciel. Helt oppe i toppen er der en fantastisk udsigt.

Der manglede ikke noget i Skuldelev

Vi havde en lille købmand i byen, Anna og Karl Larsen, lige overfor kommunekontoret. Det var også samlingssted for mange. Når mor og far skulle noget, passede Anna os gerne. Og jeg var tit der ovre og købe slik. Der var mange forretninger dengang, og hvis der var noget, vi ikke kunne få her i byen, cyklede min mor og jeg til Frederikssund. Og ellers var der rutebilen, som man sagde dengang.

Jeg kunne slet ikke ha' det.....

Jeg håber ikke, det at være barn af kommunesekretæren gjorde, at jeg fik særstatus i byen. Jeg husker en bestemt situation i skolen, som jeg aldrig glemmer, og hvor jeg blev **så** sur, fordi en lærer i klassen sagde: "Man kan jo sige, at Hannes far og jeg har jo fået et job, som vi kan være bekendt"! Hvad mener du!!? Jeg gik hjem og sagde det til min far. Det blev jeg virkelig så sur over. Hvor dum kan man være. For så begyndte de måske at kikke på mig på en anden måde.
Jeg kunne slet ikke ha' det. Jeg var i det hele taget et meget beskedent barn. Nogle gange fik jeg måske to bluser på én gang. Jeg tog den ene på, og så gik der lang tid, før jeg tog den anden i brug. Jeg ville aldrig nogen sinde prale med noget. Jeg var jo heldig, at jeg kunne få det. Jeg var bevidst om det.
Jeg kan også huske, at der var nogle, som jeg ikke legede med, men som gik i klassen, og som ikke havde det for godt derhjemme. Og så spurgte jeg, om de ville hjem og lege lidt, og så fik de mad med. Så kom min far og sagde til mig, hvorfor de havde været der. "Fordi de har det ikke for godt. De skal også med", sagde jeg. "Det er også rigtigt. Og man skal ikke være snobbet, men man skal heller ikke snobbe nedad", sagde han. Jeg synes ikke, han var en person, der skiltede med sin position.

Tragedien rammer

Min far døde, da han kun var 50 år. Jeg kan huske, min far havde sådan glædet sig til at skulle se mig blive student. Han sagde det til mig, kort tid før han døde. Og så døde han 1. januar 1965, hvor jeg blev student til juni. Det var synd. Jeg gik på gymnasiet i Ballerup.
Da vi boede i en tjenestemandsbolig, måtte vi kun blive der i tre måneder. Men vi fik så lov til at blive der, indtil jeg var færdig med eksamen. Mor og far havde snakket om at flytte tilbage til Tåsinge, og mor ville gerne derover, for der havde hun sin familie. Vi havde altid været der ovre i sommerferien, og det var dejligt. Men jeg ville ikke bo på Tåsinge, hvor der ikke var så mange muligheder. Jeg havde ikke fået nogen uddannelse; studentereksamen er jo ikke noget i sig selv.
Det var en hård tid. Elo og jeg kendte jo allerede hinanden på det tidspunkt, og så blev vi enige om at købe grunden her på Møllevænget og bygge hus. Så vi har boet her, siden vi blev gift i februar 1967, hvor vi flyttede ind.

Hanne Normann Hansen

(f. Jakobsen)
*1945
Fortæller 01.07.-2016

Hanne er indfødt i Skuldelev, ud af en slægt med tre generationer smede. Hun er hjemme i stort set alle hjørner af byens historie og liv. Hun har med stor indlevelse skrevet til børn og børnebørn om sin slægt og sine oplevelser og erfaringer i byen. De erindringer får vi del i i denne beretning.

Sådan startede dagen

Det, jeg husker mest, når jeg husker tilbage, er, at lydene var helt anderledes. Klokkerne ringede solen op, når solen stod op. Og man måtte godt ringe, så man kunne høre det. Der var en, der stod og trak i rebet. Og så startede alle hanerne ved 5-tiden. Der var rigtig mange, der havde høns.
I familien havde vi faste rutiner for dagen; der var morgenmad klokken syv, kaffe klokken ni og middag klokken 12 – det var varm mad, så længe jeg ikke gik i skole. Klokken tre var der kaffe og mad klokken 6. Og det skulle være præcis, for min bedstefar boede hos os.
Mens vi gjorde klar til morgenmaden, kom Møllegårdens køer gående op igennem byen. De stod ude på marken hele dagen, indtil de skulle hjem og malkes. De gik i et kobbel og blev drevet op ad gaden. Der var ikke så mange biler eller så meget trafik i byen, så der var plads til det.

Alle passede på børnene

Som børn havde vi frie tøjler på en helt anden måde, end børn har i dag. Vi fik lov til at rende og lege over hele byen. Men da alle var hjemme, passede alle på alles børn. Det betød, at man skulle ikke lave mange "krummelurer" nede i den anden ende af byen, før der var en, der ringede hjem til far og mor, og så fik man at vide, når man kom hjem, hvis man havde lavet noget forkert.

Det frie børneliv

I 1956 var der isvinter, hvor vi prøvede at gå over isen til Jyllinge. Birgit Rasmussen ude fra Torp og jeg var ude at lege og fandt ud af, at vi skulle gå en tur. Vi tog slæden med min lillesøster på og gik ud på isen.

Vi hoppede på ålestangernes huller på vej der ud af. På et tidspunkt nåede vi ud til en kost [sømærke]. Den satte vi os på og gyngede, og så knækkede den.

Vi syntes, at vi var så nær ved Jyllinge, at vi da ville gå i land på den anden side. Men lige pludselig så vi isbryderen komme fra Roskilde, og så var der altså tre små tøser, der fik travlt med at komme tilbage. Vi var kommet på den forkerte side af sejlrenden. Vi var først hjemme efter Pressens Radioavis klokken halv syv. Og det var mørkt, så forældrene var noget nervøse, da vi kom hjem. Men det var jo det der med den frie leg, hvor vi var alle vegne. De var glade for, at vi dukkede op, men jeg tror, det varede et par dage, før jeg fik lov til at lege med Birgit igen.
Hos hende legede man "klæd-ud", Anna, Birgits mor, kunne godt lide gamle danselege og sådan noget, så når man var til fødselsdag dernede, var det sådan noget vi legede.

Engang var vi ude på Skuldelev Ås og rendte og legede, og så fandt vi ud af, at vi ville gå rundt om Selsø sø. Da vi gik forbi Manderup Søgård, hørte vi Pressens Radioavis, så da var det også mørkt, inden vi kom hjem. Vi gik bare på opdagelse. Det er en naturlig nysgerrighed for børn at have, hvis ikke der bliver sat rammer for, hvad man må.
Vi byggede huler og skød med pile. Og drengene flåede snoge; der var rigtig mange snoge på Skuldelev Ås på det tidspunkt. Det ville jeg ikke se på; jeg syntes, det var synd. Nede ved mørtelværket har jeg set en rede

Snog.

med nyfødte snogeunger; de er ikke ret store.
Den nysgerrighed har jeg gerne villet give videre til mine unger. Hvis man er lidt stresset, er der ikke noget bedre end at komme ud at gå, så varer det ikke uden to minutter, så slapper man af.

Turen til 4-H i Østby var "farlig"

Da jeg var 10 år, cyklede jeg ind til 4-H i Østby. Min mor ville ikke have, jeg skulle sidde med snuden i en bog hele tiden. Jeg skulle lære at hækle, sy og strikke og blive en god husmor. Det foregik inde i forsamlingshuset i Østby. Så jeg kørte vinterdage fra Skuldelev og ind til Østby for at få nogle timer i forsamlingshuset.
Dengang var der ikke afvandet så meget, så der var tagrør helt op til vejen på begge sider fra Kildeskåret og hen forbi Sct. Olavs mejeri, så jeg var noget nervøs ved at køre mellem de høje siv, hvis der nu skulle stå nogen og gemme sig; for det var mørkt, når jeg skulle hjem. Der var ikke noget med at tage bussen

4H er en landsdækkende almennyttig forening for børn, unge og voksne på landet og i byen med interesse for natur, dyr, haver og madlavning

frem og tilbage; jeg kunne sagtens cykle.

Hjemmesløjd

Jeg lærte lidt sløjd derhjemme ved at save nogle rammer ud med en løvsav. Da jeg var smededatter, fik jeg lært både at slå søm i og save og alt det andet, for det fik man lov til der hjemme. Man måtte bare ikke slå søm i filebænken, for så blev far gal. Jeg kan huske, jeg lavede et skib til min bror. Vi fik sat en træklods fra brændestakken i skruestikken, og så gik jeg i gang med bugthøvlen og lavede et skib, hulede ud og gjorde ved og fik sat en mast på, syede sejl til, og så sejlede vi med det nede i gadekæret. Det sejlede udmærket. Vi havde ikke meget legetøj.

Udbyttet fra haven var vigtigt for husholdningen

Vi havde en stor have med alt, hvad der hører til. Der var stor urtehave med pæne rækker. Bedstefar lagde kartofler på den måde, at han stak hul med stokken, og så lagde jeg kartoflen ned i hullet.
Jeg fik mit eget lille hjørne til urtehave, hvor jeg lagde nogle ærter og forskelligt.
Om vinteren kunne man jo ikke købe nogen som helst grøntsager; man skulle selv gemme til forråd. Der blev gravet et hul i jorden på omkring 1m gange 2 m og 80 cm dybt og lagt halm i bunden af det. Der blev alle vores grøntsager lagt ned og dækket med halm og jord. Undtagen porrerne; de kunne godt tåle frost. Så havde vi vores egne grønt-

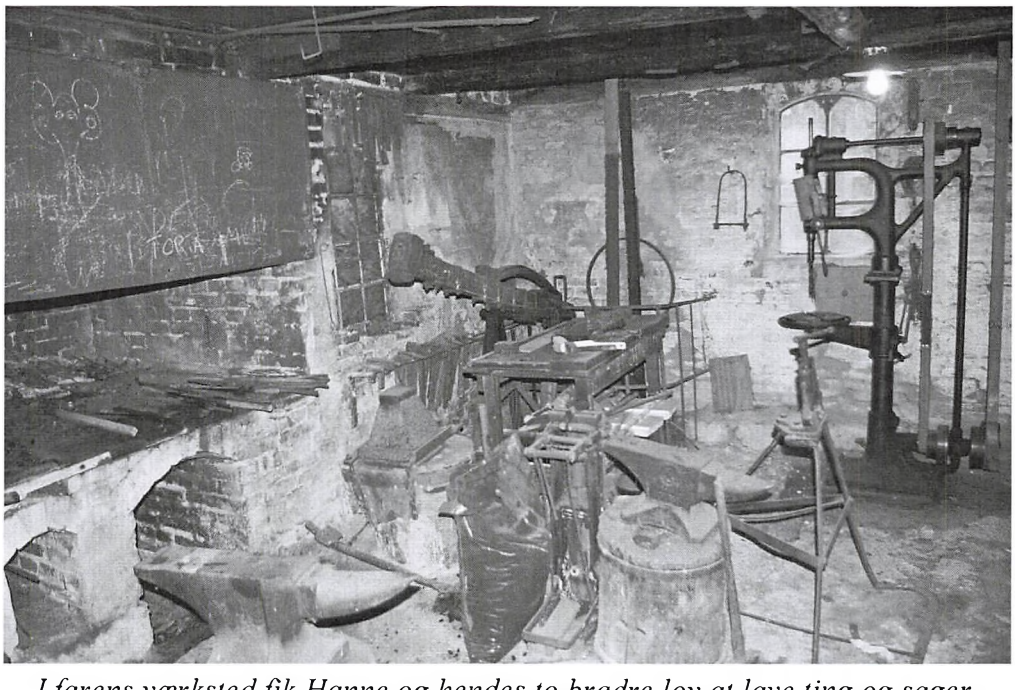

I farens værksted fik Hanne og hendes to brødre lov at lave ting og sager. Rummet står stadig, som faren efterlod det. Ejendommen ejes i dag af sønnen Kai, der nu og da bruger det.

sager til hele vinteren.
Til trods for at folk havde haver alle sammen, kunne der leve to gartnere i sådan en lille by, gartner Jørgensen og gartner Thomsen. Mor købte rødkål og hvidkål hos gartner Thomsen, for det var hun ikke god til i haven. Hun købte også porrer som udplantningsplanter.

Min mor havde også travlt med at sylte og henkoge; der blev henkogt pærer og lavet æblemos og syltetøj af ribs, solbær og jordbær. Vi fik ikke lov at rende og spise jordbærrene som i dag. Min mor havde nogle små jordbær, der var rigtig gode til at sylte, og dem var der rigtig meget smag i. Det var lige før, vi fik en over fingrene, hvis vi gik op og tog nogle. De skulle jo holde til hele vinteren. Dem har jeg stadig som bunddække i min have.

Vi havde tre slags æbler, Belle de Boskoop, Cox Orange og et træ med sommeræbler, som kom allerede i juni, tror jeg. Og så havde vi flere slags blommer, bl.a. Reine Clode og gule blommer.
Hjemmeværnet holdt øvelse hvert år. Et år vadede de tværs igennem vores have, og mor havde lige sået. Nej, hvor var hun tosset. De kunne jo smutte igennem hækken og ud på den anden side, hvor der var marker. Så lå de i flyverskjul under vores blommetræ eller under kastanjen ved tømreren; det var lige overfor bageren.

Smed Rudolfs hus. Østergade 35.
Bemærk den tidstypiske veranda, som stadig vedligeholdes.

Vores hus
Min bedstefar boede i en af stuerne i huset. I den anden stue havde far sit kontor, og der sov jeg på sofaen indtil jeg var 11-12 år. Så fik jeg værelse ovenpå – uden varme. Drengene sov inde ved far og mor.
Smeden selv havde faktisk lokum i gården indtil 1952. Så blev der lavet vaskehus og indlagt WC. Og min mor fik lavet nyt køkken med trægulv det år. I det gamle køkken var der toppede brosten på gulvet og brændekomfur, og der stod gruekedlen.

Der var ikke noget, der hed køleskab, så der var et gammeldags flueskab, som hang på væggen udenfor kælderrummet. Det gjorde, at man måtte hente ting fra dag til dag nede hos slagteren.
Omme bag huset var der et brændeskur, et lokum og et pissoir, der stank!

Bybilledet dengang

Stanken i byen var helt anderledes end nu. Man kunne lugte køerne nede fra Møllegården, og når man gik ned igennem byen, kunne man lugte, hvad folk fyrede med i kakkelovnen; det kunne man smage/lugte på røgen. Vi fyrede med brænde og koks. Det kunne vi fyre igennem med om natten. Ude i smedjen havde far smedekul.
I alle de huse, hvor der var små børn, hang der bleer til tørre i haverne hver morgen. Der blev viftet rigtigt meget med tøj rundt i byen før i tiden. Mor havde en tørresnor, der gik hele haven igennem.

Jeg husker også byen for, at der var mange flere flag; folk havde flagstang, men måske var det, fordi det var lige efter krigen. Når der var konfirmation, var der flag oppe i hver eneste flagstang i byen.

Påklædning

Rigtig mange koner gik med tørklæde. Når de skulle være fine, tog de løse kraver på. Til en mørk kjole kunne man skifte med forskellige hvide kraver.
Og tøj blev købt for at holde hele livet. Min far og mor blev gift i 1944 under krigen. Der kunne man ikke få noget som helst. Butikken "Brødrene Hansen" i Frederikssund skaffede så far en rigtig kamgarnshabit af engelsk kvalitet inde fra byen. Han kunne passe den fint hele sit liv, og han blev begravet i den som 87-årig. Tøj var beregnet til at holde, men det var også dyrt.

Dyrehold
I gammel tid havde smeden heste, sådan så han kunne komme rundt på landet. Der var også hønsehus og hønsegård, og plads til en gris, for smeden holdt gris.
Vi havde ikke dyr bortset fra et enkelt år, hvor vi holdt kaniner, som blev sendt til slagteriet i Ringsted. Vi ville ikke spise vores egne kaniner.
Men rundt omkring i byen havde mange en gris. Arbejdsfolk havde gris, og det havde Randhis forældre også. Der var engang, da grisen hos dem skulle fare den dag, hvor hendes mor skulle have ordnet hår hos frisøren. Så Randhi og jeg blev sat

til at tage grise fra. Vi stod en hel eftermiddag og tog små pattegrise væk fra moderen, så hun ikke lagde sig på dem.
Der var masser af ænder i gadekæret, som også kunne bruges til mad.

Jeg kom på Møllegården og legede med et par børnebørn; oppe fra loftet lavede vi rutsjebane ned i halmen. Vi fik at vide bag efter, at det måtte vi ikke, for loftet kunne nok ikke holde.
De havde en stor hund, der hed Bella, en Sct. Bernhardshund, som man ikke skulle komme nær, for det var en lænkehund. På et tidspunkt ville dyrlægen klappe den, og så bed den ham. "Det var min egen skyld, for jeg var jo blevet advaret imod den".

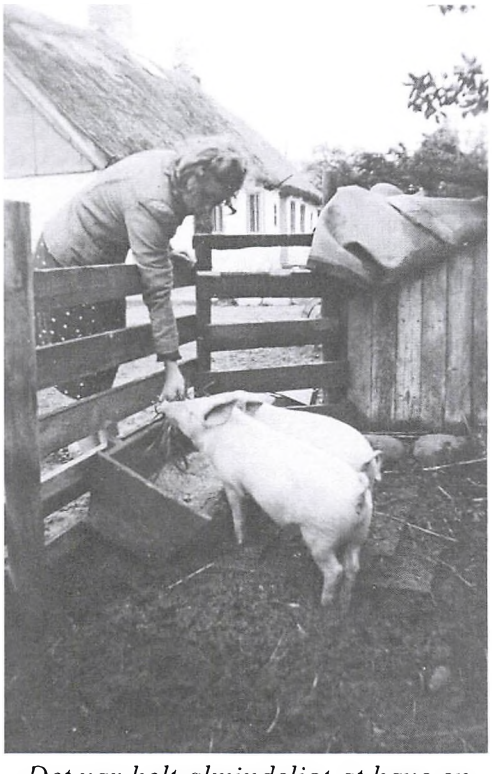

Det var helt almindeligt at have en gris eller to.

Engang var min far der nede og skulle lave noget for dem inde i deres køkken. De gik ud i marken for at hakke roer. Så kunne han selv lukke og gå. Det fik han altså ikke lov til for Bella, så han måtte sidde oppe på køkkenbordet, indtil de kom hjem og skulle have middagsmad. Det var også en gammeldags gård med langbord i køkkenet til at spise ved. I stadsestuen var der kister og skabe.
De slagtede gris, og den hylede, så det kunne høres over hele byen.

Far startede med at køre taxa

Min far fik kørekort på en lidt speciel måde. Han kørte med fragtmanden til København. Så sagde fragtmanden: "Du kan da godt køre hjem". Han fik lov til at køre bilen hjem. Bag efter stillede han på torvet i Frederikssund hos kaptajnen, der var køreprøvesagkyndig. Far skulle køre torvet rundt. Det gik meget godt, og så fik han sit kørekort. Der var han vel ikke mere end 18 år; det har været omkring 1926.
Far købte en bil og begyndte at køre taxakørsel.
Han kørte jordemoderen ud, når folk skulle føde, og sygeplejersken, og så kørte han til konfirmation. Engang kørte han helt ned til Kalvehave på Sydsjælland med nogle folk. Han sad så og snakkede ude i køkkenet hele dagen, mens de holdt fest, og kørte tilbage igen om aftenen. Bilen blev solgt under krigen.
Efter krigen lejede far én gang om året vognmand Hesselkjær til at køre rundt for os. Så kørte vi hele Nordsjælland rundt, op om Kronborg

Smed Rudolf Jakobsen

De havde også en produktion af ålejern om vinteren. Dem solgte de til Laurits Nielsen og til Jyllinge Brugsforening og til fiskerne hele fjorden rundt. Det tog 1½-2 dage at smede et ålejern. Man startede med et stykke jern på vel 30 cm. Det blev så delt i fem dele med en rille imellem, og så bankede man på hver eneste del for sig. I 1915 fik de en elektrisk hammer, som hjælp til det arbejde, men så skulle man jo file alle tænderne. De lavede med fire og med fem tænder. Omkring 1960-65 tog de 25 kr. pr tand for 1½ osv., for han ville vise os, hvordan der så ud. Han fik bil igen i 1955-56.

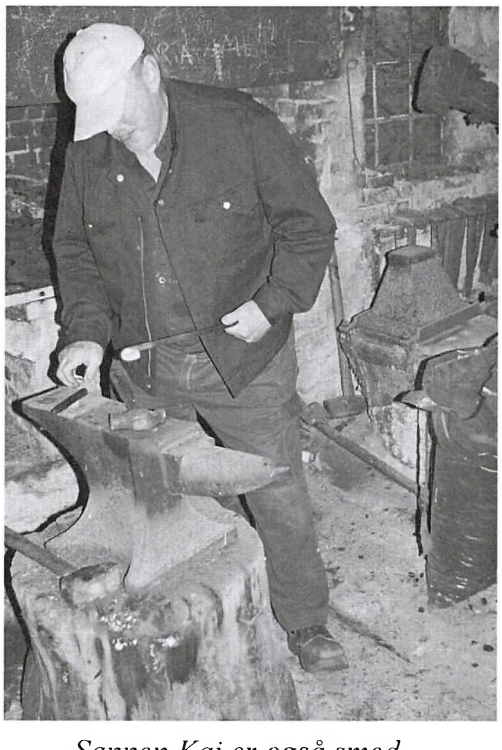

Sønnen Kai er også smed

Far og bedstefar var begge smede

Jeg tror ikke, far drømte om at være smed, men min bedstefar kunne ikke forestille sig, at hans drenge kunne blive noget andet end smed. Så begge drengene blev smede.

De var landsbysmede i gammeldags forstand, hvæssede plovskær og satte harvetænder på. Min bedstefar købte smedjen i 1907 og startede som smed. Bedstefar og bedstemor har boet her i byen siden 1907 og fik fire børn. Far og mor overtog i 1944.

dags arbejde. Der blev slået et "RJ" ind i jernene. Hvis det står med skråskrift, er det min bedstefar, der har lavet det.

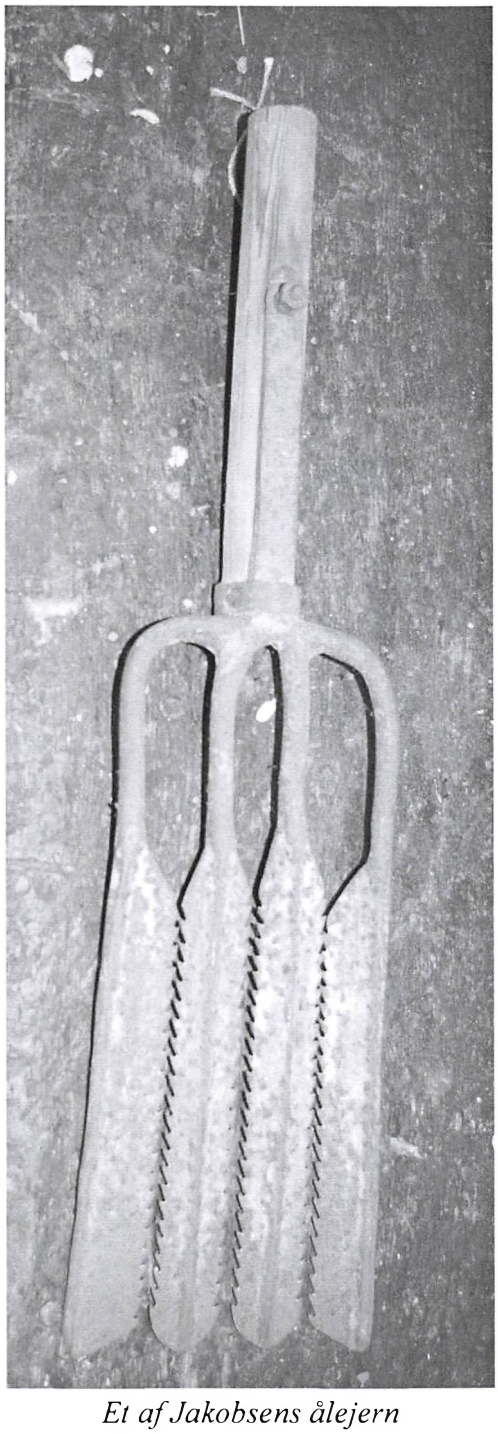

Et af Jakobsens ålejern

Far lavede også toiletter rundt i byen, hvor der ikke var indlagt vand og toilet. I 1954-55 var der stadig nogle få tilbage, der ikke havde indlagt toilet. Når far skulle ud og lave noget, så kom Lars Knudsen med trillebøren; det var Johan Knudsens far, der var arbejdsmand for far. Lars kørte fars gevindskærer, når han skulle lægge rør. Lars gravede hullerne, og så kom far og skruede rørene sammen.
I 1950'erne var det ikke mange, der havde bil. Når han skulle lave noget ude på gårdene, kom de i hestevogn og hentede ham.

Og far solgte cykler og knallerter

Far solgte også cykler og senere knallerter. Han solgte en masse cykler lige efter krigen. En cykel kostede 220 kr., så folk fik den jo på afbetaling. Den typiske konfirmationsgave var en cykel. Det kan jeg se i fars regnskabsbog. Og nøjagtig to år efter står der, at de har købt en knallert hos ham. Han handlede med Scylon.

I begyndelsen af 1950'erne fik både far og bedstefar knallert, som de kom rundt på. Det var en cykel med hjælpemotor, der kunne køre 60 km i timen. Bedstefar brugte den bl.a. til at køre til Holbæk for at besøge sin ene datter og til Lundby og besøge sin anden datter der, og det var ikke godt for hans krop. Det var for koldt. Min mor skulle jo prøve den, og de fik stablet hende op på denne her knallert, og så kørte hun ned igennem byen og rundt, men de havde glemt at fortælle hende, hvordan hun skulle bremse den. Så da hun kom

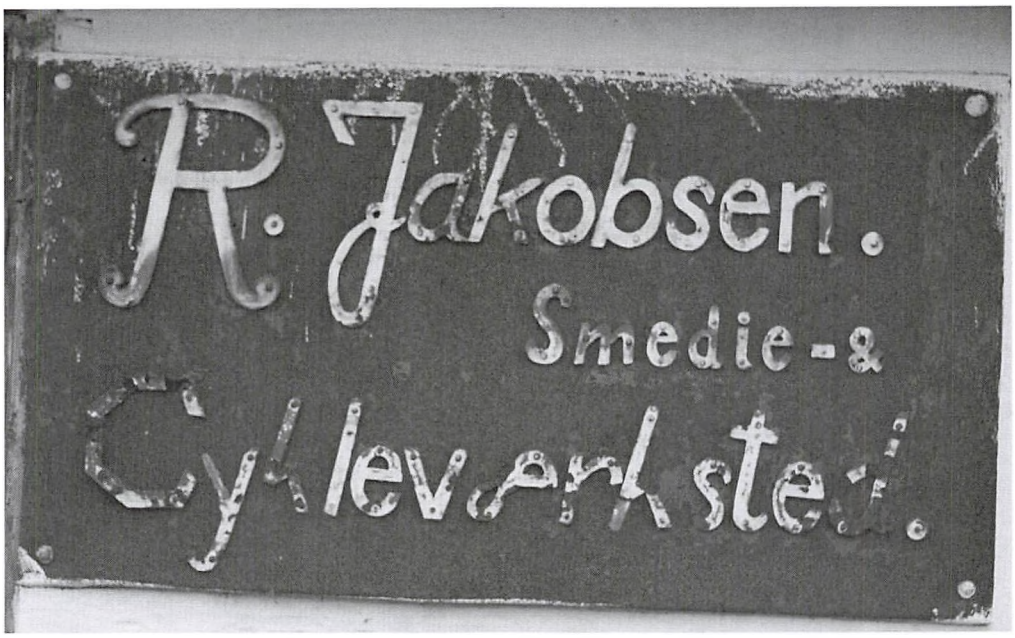

Dette gamle hjemmesmedede skilt sidder stadig på værkstedet.

hjem, fløj hun op ad bakken med far rendende efter sig for at få stoppet hende.

Konkurrence mellem smede

Der var to smede i byen. Der var min far og så Frederik Petersen nede i den anden ende af byen.
Min far havde et problem med at have plads nok, når de store maskiner, som blev almindelige i landbruget efterhånden, skulle repareres. Som smedjen lå, kunne han ikke få tilstrækkelig plads. Far byggede ny smedje i 1956 og ryddede også en garage, men det var alligevel for småt. Og så var han ved at være for gammel, og han havde heller ikke ret mange penge, for de mistede kunder. I de senere år sad de ikke så godt i det.

Folk fik kredit til 1. maj og 1. november. De, der tjente ude hos bønderne, fik løn to gange om året ved skiftedag. Da var det bare med at få fat i folk for at få penge, inden de daffede af til et nyt sted. Der var nogle engang imellem, der skred og var ligeglad med, at de skyldte smeden penge.
Jeg kan huske, at far havde en sag engang, hvor han havde lavet en fjedervogn til Sigfred Petersen, som syntes, den var alt for dyr. Det endte med, at der blev taget syn og skøn på den.
De kom ud fra smedemesterforeningen: "Den er helt gal. Rudolf har lavet det alt for billigt". Så Sigfred blev lang i ansigtet. Far havde medlidenhed med folk. "De har jo ikke så godt råd"! Så han forærede dem næsten tingene. Han var for god af sig, og det kan man ikke være, når man skal drive forretning.
Resultatet var jo også, at mor gik ud og hakkede roer, tog kartofler op og

andet, som jeg var med til, fra jeg var elleve år. På den måde kunne man tjene lidt ekstra til lommepenge, for far og mor havde ikke råd til så store lommepenge. Jeg fik en femmer om måneden, hvis jeg peb tilstrækkeligt meget.

Jeg blev regnskabsfører

Da jeg var ni-ti år blev jeg sat til at hjælpe til med regnskabet der hjemme. Far sagde: "Du kan sagtens finde ud af at skrive det her ind i regnskabet". Han havde en forfærdelig håndskrift. Når han lavede regninger, skulle jeg skrive ind i kassebogen i de forskellige kolonner og lægge sammen. Så lærte jeg jo hans skrift at kende.
Jeg gik også rundt med regninger til alle, der havde på kredit. Det var nemmere at få penge, når man kom med regningen. Når de blev sendt ud med posten, dukkede pengene ikke op lige med det samme.
Jeg var engang nede hos Smolira, som havde Traløvgård. Så drillede han mig ved at give mig en check, der ikke var underskrevet. Han syntes, det var sjov, at det var mig, der stod og kvitterede; det var jeg jo slet ikke gammel nok til. Bagefter sagde han: "Du skal altså se efter, at checken er skrevet under". Så skrev han under og lærte mig det.

Løst og fast om skole

Vi "spillede land" ved at kaste med en kniv eller man hinkede med en hinkesten. Nede i den gamle skole legede vi med hønseringe – "hønsede" - og prøvede at "stjæle"

Alle smede var beslagsmede - altså satte nye sko på hestene.

hinandens hønseringe, og spillede med kugler. Der var grus i gården, så det var til at lave hul i den ene ende og lave en kuglebane.

Vi havde en god naturhistorielærer, Boye Holm. Det var den første lærer, vi sagde "du" til; lærer Villits og han gad ikke det der med "De". På et tidspunkt var han kommet til at grave et pindsvinebo ud, og så kom han med en kasse med fire pindsvineunger i op i timen, så vi kunne kæle med dem. Han var altså en god lærer. Folk havde respekt for ham, og de elskede ham overalt på jorden. Han behøvede ikke at råbe højt, der var en naturlig respekt.

Når der var jagt på Selsø gods, skulle de bruge nogle børn som klappere. Forældrene fik en bøde for at holde børnene hjemme fra skole, men bøden var altså mindre end det, de fik for at gå på klapjagt, så de blev jo væk alligevel.

Den første dag, vi mødte på den ny skole og blev delt op i klasser, kikkede vi lidt på hinanden, da vi kom fra tre forskellige skoler. Det første, der skete derefter, var at Jordy inviterede os med op på lærerværelset og viste os, hvor spanskrøret stod. Det har jeg aldrig glemt. Sikke en velkomst at få.

Gratis uddannelse

Skuldelev-Selsø kommune betalte for en ordning, så man blev overflyttet til realskolen efter 7. kl. Der gik man så i 3. og 4. mellem og kunne fortsætte i realklassen. Det kostede ikke noget for forældrene. Min mor ville ikke have det. Hun syntes, det var fuldstændig gag; jeg skulle "i huset", ud at tjene penge. Min bedstefar, der selv havde betalt for at få en uddannelse, sagde, at når man kunne få en uddannelse, der ikke kostede noget, så kunne vi da i hvert fald betale maden. Så det var faktisk bedstefar, der var skyld i, at jeg fik lov til at komme på realskolen.

Hygiejne

Bylder var der mere af på den tid. Folk, der boede ude på landet, havde brønd, hvor vandet ikke var rent nok, og så fik de bylder. Jeg kan i hvert fald huske, at Sorte-Hans havde en niece, Kirsten, boende. Hun fik på et tidspunkt en kæmpe byld på låret, som hun gik og døjede med i lang tid. I dag kender man det slet ikke. Da vi var helt små, var der ikke penicillin.

Sygeplejersker skulle leve i cølibat

Det var sådan, at når man var gift, måtte man ikke være praktiserende sygeplejerske. Så hvis man blev gift, var man nødt til at stoppe som sygeplejerske, og det fungerede faktisk. Midt i 1960'erne var der en pige, vi kendte lidt til, der blev gravid, og hun måtte altså stoppe sin uddannelse til sygeplejerske. Der boede en hjemmesygeplejerske her i byen, ovenpå hos Steffensen.

Øjenoperation

Da jeg var fire år gammel gik jeg en tid med klap for øjet. Da blev jeg opereret inde på Finseninstituttet, fordi jeg var skeløjet. Jeg blev lovet en krone, hvis jeg ikke græd, når sygeplejersken skulle tage stingene. Men når hun ville give mig penge for ikke at græde, så måtte det gøre ondt, tænkte jeg. Så jeg skreg som en stukket gris - og fik kronen alligevel.
Jeg lå sammen med en blind dame. Hun var god til fortælle historier. Hun lærte at væve, så hun havde noget at lave. Man lå jo sammen med de voksne.

"Brandvæsen" i byen

Der blev lavet brandøvelser nede ved gadekæret. Man havde jo det gamle pumpehus, som der er lavet toiletter i i dag, men dengang stod der en gammeldags pumpe, som blev slæbt ud, og så stod mændene der og pumpede - op og ned – vand op af gadekæret - og ud i gadekæret igen. Det var en hestetrukket sprøjte. Så havde man brandspande og brandhager, der hang ved alle stråtækte huse, så man kunne hive stråtaget af, hvis der gik ild i det.

"Du" og "De"

Vi boede overfor fru kaptajn von Rosen. Jeg har vel været fem-seks år - det var før jeg startede i skolen - da jeg blev bedt om at gå ned og hente en pose kaffe til hende, og det gjorde jeg. Og da jeg så havde afleveret den pose kaffe, ringede hun over til min mor og skældte ud, for jeg var uopdragen; jeg havde sagt "du" til hende. Men jeg kom jo fra smedjen, hvor man sagde "du" til alle, så jeg havde overhovedet ikke tænkt på det. Jeg var god nok til at rende efter fru Rosens kaffe, men jeg skulle ikke sige du til hende.
Man sagde "De" til proprietær Nielsen ude fra Torp Ladegård og til præsten og skolelæreren.

En anekdote

Henrik Pontoppidan skrev en novelle, hvor der kom nogle ind i et hus for at sælge et dybbølmærke; det kostede fem øre. Der sad fire damer og spillede kort. Bag efter kom de op at diskutere om, hvem der skulle betale den sidste øre, for de var jo kun fire. Den historie kom præsten og min far engang til at tale om. "Den historie kender jeg godt", sagde min far. "Den ene af dem, der sad og spillede kort, var min mor". Det foregik nede i villa Selleris, Strandvejen nr. 2.

KØRENDE FORRETNINGER

Hanne Normann Hansen kan i den grad ryste ting ud af hukommelsen; hun kan simpelt hen ikke lade være. Lad os sammen med hende gå ned ad "Mindernes Allé", hvor hun genkalder sig, hvordan talrige handlende opsøgte deres kunder, helt modsat i dag.

De kørende handlende i 50-erne
Det var de færreste, der havde bil i 1950-erne. Men så kom de handlende kørende til kunderne.

Øl og sodavand
Sofus fra Kirke-Hyllinge kom kørende hver 14. dag. Han solgte 5-liters "stakit-øl". Det var en stor hvidtølflaske i en rund tremmekasse med hank. Når man kom hos smeden, kunne man få en skænk fra en "stakitøl".

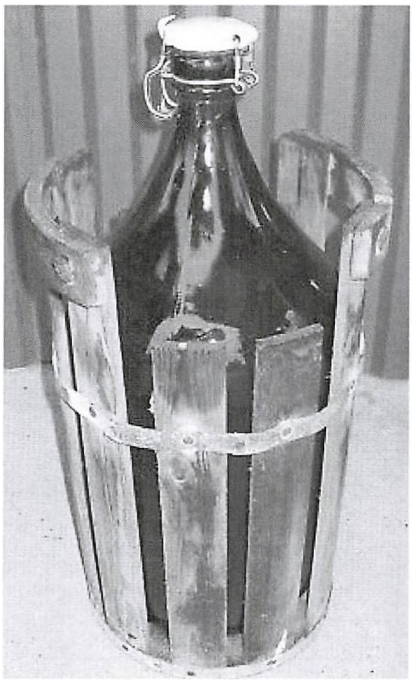

Han medbragte også ¾ liters hvidtølsflasker og sodavand fra Frederiksværk Bryggeri- og Mineralvandsfabrik - røde, grønne, citronvand, appelsinvand og drueta.

Brød
Der var 3 bagere, der kørte i Skuldelev-Selsø Kommune. Bageren fra Skuldelev var den eneste, der kørte brød ud søndag morgen. Det var bestilt i forvejen og pakket i poser med navn på.
Grundahls bageri i Skibby og Mariendals bageri fra Frederikssund leverede også brød. De 3 bagere leverede brød ugentligt på hver sin ugedag på landet. I landsbyerne leverede bagerne til brødudsalgene. Der var brødudsalg i både Skuldelev – fru Sørensen Kirkebakken - og Sønderby – Fru Mikkelsen.

Fisk
Tirsdag kom der fiskemand fra Frederikssund, så den dag stod det på stegt sild i det meste af byen, og det kunne man lugte. Sildene blev renset og stegt med ben.
Fiskemanden kom ind og sagde i rask tempo: "Rødspætter, skrubber, sild og torsk".
Engang imellem havde han også røget makrel, røget sild og røget ål.

Frugt
Op mod jul kom en handlende kørende med hele kasser med cox orangeæbler. I brugsen kunne man købe hele kasser med jaffa-appelsiner fra Israel, hver enkelt

pakket i papir. Det var en luksus uden lige. Resten af året kunne man ikke købe appelsiner.

Kolonialvarer
Brugsen og købmanden leverede varer til døren. Man kunne ringe og bestille varer om formiddagen, og så blev det leveret om eftermiddagen. Hvis man ikke havde telefon, kunne man aflevere en bestillingsseddel i forretningen. Det var kun, hvis man skulle have noget særligt tungt (en gasflaske eller en kasse med 50 øl, at folk i byen fik det leveret, ellers hentede man var dagligt varerne i forretningerne.
Børnene løb mange byture, ned forbi gadekæret, hvor gæssene bed en i haserne. Brugsen havde alle de varer, som man havde på en gammel købmandsgård, lige fra cykeldæk til roegrebe, skovle og spader. På deres vareture på landet blev der leveret kolonialvarer og foderstoffer.

Kød
Slagter Jensen fra Skuldelev kørte på landet med ferskvarer.

Ost og røgvarer
Folmer Jørgensen fra Frederikssund kom kørende med røgvarer og ost.
Villy fra Lumsås røg makrel med affaldstræ fra pibeproduktion (bruyeretræ) – Det blev til guldmakrel.

Brænde
Brændehandleren fra Gribskov kom med brænde i sække. Det var hugget og klart til at komme i kakkelovnen.

Mælk
Mælkemanden Eli Jørgensen fra Hellesø kom dagligt kørende i IFA varevogn (Der var en DKW-bil. De eneste biler man kunne få med forhjulstræk på det tidspunkt). Mælken blev aftappet i 2 liters blå mælkespande. Man kunne bestille fløde, ost og smør fra mejeriet til levering dagen efter.

Skærslipperen
kom vandrende eller cyklende. Han sleb folks knive og sakse et par gange om året.
Han kunne også klinke potteskår. Hvis en terrin havde fået et stort skår, gemte man skåret. Det blev limet på, og der blev sat ståltrådsclips i, der kunne holde skåret på plads, mens limen tørrede. Det kunne også være tuden på en kaffekande, der blev sat på igen. Der var ikke noget der hed køb og smid væk kultur i 50-erne.

Uldjyderne kom cyklende med en sæk på ryggen og en kuffert på bagagebæreren. Sækken indeholdt uldent undertøj til herrer og damer, og kufferten indeholdt kulørte bånd, sløjfer, knapper, barberskrabere og barberblade.

Jernhandleren kom et par gange om året. Han købte gammelt jern både i byen og på landet.

Kurve
"Jern-Henrik" fra Koholmmosen forsynede byen med flettede vidjekurver til brænde, foder mv. Han solgte ikke jern, så jeg ved ikke,

hvor han har fået det tilnavn fra.

Børstenbinder Laustsen's kone kørte rundt et par gange om året på landet med alle former for koste og børster. Laustsen havde lært faget, fordi han var blind.

Æblemost bestilte man hos Skibby Mineralvandsfabrik eller Linderupgårds mosteri i Frederikssund. Man kunne aflevere egne æbler og ¾ liters flasker og få æblemost tilbage efter 14 dage. Jeg har overværet sådan en æbleaflevering en gang. Nogle afleverede pæne, rene æbler – Andre afleverede nedfaldsfrugt, der var revet sammen i en hønsegård. Det hele kom med.

Røgning
En del sendte flæsk og skinker til røgning hos Thorvald Hansen i Engbæk. Kødet blev sendt frem og tilbage med rutebilen. Der blev sat snor i skinke og flæskesider med slagterinummer på den, der havde afleveret kødet, så røgeren kunne finde ud af, hvis der var hvis. Kødet blev både saltet og røget.
Røgmanden hentede kødet ved rutebilen og leverede det retur på Frederikssund rutebilstationen på torvet. Der var en aftale om, at man hentede det ved bussen på en given dag og klokkeslæt. Regningen lå i, og så kunne folk betale ved lejlighed.
Der var også røgmand og træskomager i Skuldelev by. Man brugte bøgetræ både til at ryge med og til at producere træsko af. Mange røgmænd var også træskomagere.
På landet slagtede man kun gris et par gange om året, så der skulle være noget at lave ind imellem.

Juletræer
Thuesen fra Sønderby kørte rundt med juletræer til jul.

Posten i Østby og Skibby leverede aviser og ugeblade og tipskuponer. Man udfyldte dem, og han indleverede hos tipsforhandleren.

Tøj på postordre
Mødrene syede selv tøj til børnene, men det var spændende, når posten en sjælden gang afleverede pakker fra Daells Varehus.

Husgeråd
Der var en omkørende handlende, der solgt glasskåle, der ikke kunne gå i stykker - 3 stk. i forskellig størrelse. Min mor stolede ikke rigtigt på ham, så han kastede en skål ned i det hårde cementgulv i vores veranda. Det gik i 1000 stumper til hans store forbavselse. Det var aldrig sket før. Min mor fik ondt af ham og købte et sæt skåle. De var virkeligt solide. De har siden været en tur på gulvet i vores køkken, uden der skete noget.

Bøger
Der kom lejlighedsvis bogsælgere. Hjemme købte far bogen "Kvinde kend din krop" Det blev min mor sur over. Hun havde ikke brug for, at nogle skulle fortælle hende om det.
Jeg overhørte, at en sælger overtalte far til at købe "Fremads Billedatlas" i seks bind til mig. Det blev leveret løbende.

Radioen var et vigtigt medie

Man må misunde Hanne Normanns børnebørn, når hun beskriver den store rolle, radiolytning spillede. Lad os være med på "en lytter".

Først i 1950-erne kørte DR en kampagne for at få folk til at købe TV. Skuldelev-filmene blev optaget for at kunne vises i TV.
Vi blev inviteret til at se levende billeder i radioforhandlerens garage på et lille 15 tommers tv, der var hængt op under loftet.
Det var kun ganske få, der havde råd til at købe tv. Nogle af de første var Lærer Jordy og Frøken Albrechtsen. Lærer Jordy indledte timerne med at spørge, om det ikke havde været en spændende udsendelse i TV i går aftes. Man følte sig så fattig, når ens familie ikke havde tv.
I Skuldelev Smedje nåede vi ikke at få tv i 50-erne.

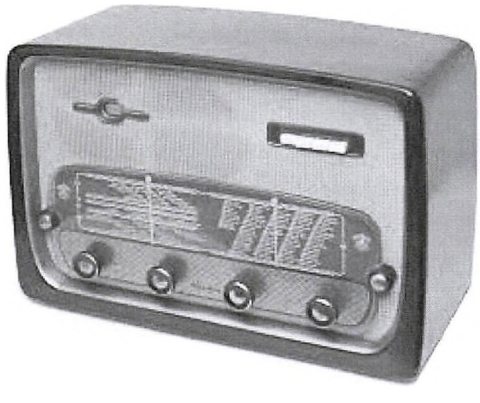

Vi der "bare" havde radio.
Set i bakspejlet var vi, der "bare" havde radio, heldige. Der blev virkelig stillet krav til datidens radio reportere. De var blændende historiefortællere. Når de fortalte, fik vi dannet de mest fantastiske billeder på nethinden. Vi fik lært at bruge vores egen fantasi og kreativitet.
Vi hørte **fodbold**kamp med Gunner "Nu" Hansen søndag eftermiddag (Lørdag var stadig arbejdsdag). Gunnar "Nu" kunne fortælle, så vi kunne se bolden løfte sig fra det ene ben til det andet. Vi var åndeløse af spænding, når vi hørte fodboldkamp med ham. Min far var ikke særligt interesseret i fodbold, men vi hørte det alligevel, fordi det nu var det program, der blev sendt.

Om søndagen var der **"Giro 413"** kl. 12:30-14:00. Det var et program, hvor man - mod at indsende et beløb - kunne ønske sig et stykke musik som hilsen til familie og venner. Pengene gik til Danmark Radios hjælpefond, som derved kunne give ældre og handicappede et radioapparat gratis.

Radiokanaler
Der var kun to radiokanaler. P1 var en langbølgekanal. Udsendelserne startede med ordene " Her er Danmarks Radio
København-Kalundborg."
P2 var mellem/kortbølgesender. Der blev sendt til hele verden. Min far havde opsat en ekstra antenne – en kobberspiral, der lå hen over vinduerne i stuen – så vi hørte ind imellem **tyske musikprogrammer** - James Last musik og tyrolermusik, samt radio Luxemborg, der sendte moderne musik.
Jeg hørte om "Andrea Doria"´s forlis i 1956 på tysk radio.

Vi hørte dog mest P1. De sendte fast **morgengymnastik** med Kaptajn Jespersen - "Arme bøj og stræk og ret ryggen", og der var programmer med afspændingspædagog Helle Gotved.
Vi hørte om kaptajn Carlsens desperate kamp ene mand for at redde skibet "Flying Enterprise" fra forlis i Atlanterhavet.

Om mandagen spillede Bror Kalles Kapel op til dans - **Gammeldags dansemusik**. Hjemme blev bordet skubbet til side, da vi var små, og så dansede vi til musikken. Efter programmet var min far blevet i så godt humør, at han tog sin harmonika og spillede. Han havde lært sig selv at spille efter gehør.

Karen Blixen blev interviewet om sit afrikanske eventyr. Hun havde en helt særlig stemme, som man altid vil kunne genkende.
Jules Vernes eventyr blev oplæst som føljeton sidst på eftermiddagen: "Jorden rundt i 80 dage", "En verdensomsejling under havet" og "Rejsen til månen". Det er eventyrhistorier, der blev skrevet omkring år 1900 og dengang betragtet, som helt vild fantasi. I dag er de virkelighed på mange områder.

Om torsdagen var der **torsdagskoncert** med radioens underholdningsorkester. Der blev spillet en del operettemusik og populære, klassiske musikstykker.
Der var **radioteater**, hvor kendte skuespillere, bl.a. Poul Reumert, Clara Pontoppidan og Johannes Meyer, læste teaterstykker med megen indlevelse. Vi hørte blandt andet "Inden for Murene", "Jeppe på Bjerget" og "Den politiske Kandestøber" samt "Pinafore" med admiralens vise med Jørgen Reenberg.

Der var underholdningsprogrammet, **"Karlsens Kvarter"**, der på en sjov måde behandlede familie Karlsens familieproblemer. Et rigtigt hyggeprogram.

Farmaceuten Kaj Holm gav gode råd om pletfjerning til husmødrene, og Doktor Lieberkind fortalte "om disse små sjove fyre" i et populært dyreprogram for børn.

Opdagelsesrejsende Hakon Mielche, Jens Bjerre og Arne Falk-Rønne fortalte om rejser til fjerne horisonter bl.a. om en spændende tur til Ny Guinea. De blev interviewet i DR. Det var reklame for deres kommende bøger og film.

Alle Helgensaften blev der sendt spøgelseshistorier fra slotte og herregårde i Danmark sidst på aftenen.

Vi fik en meget bred almen viden ved at lytte til radio, fordi man lyttede til alt, hvad der blev sendt.

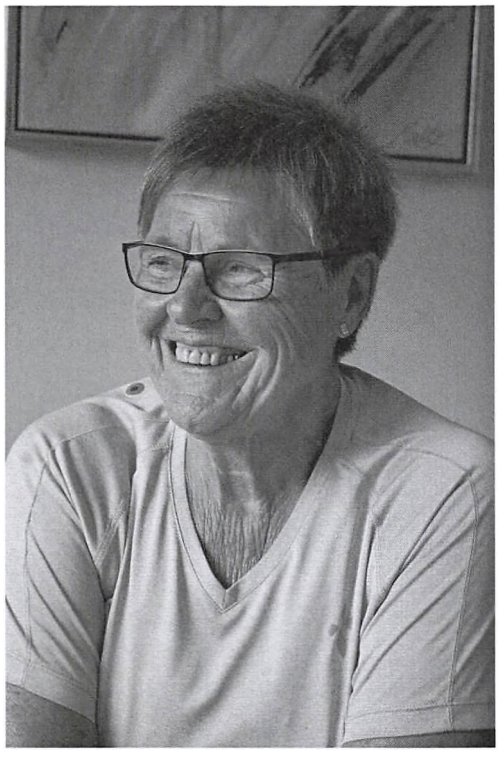

Randhi Simonsen

(f. Olsen)
* 1944
Fortæller 05.7.-2016

Min familie

Jeg er født på Østergade i nr. 19, et gammelt stråtækt hus. Før havde far og mor boet i "Birkely" (Østergade 20). Der havde boet rigtig mange til leje i begge ender af det hus. Så købte de det gamle hus på Østergade 19, hvor vi havde das omme bag ved i gården.
Dengang var min bror og min søster født; der er fem og seks års forskel på de to og mig. Derefter fik jeg så fire søskende. Efter mig gik der 9½ år til den ældste af dem. De kom så som perler på en snor. Der var et år og to måneder mellem hver.

Vi er mange fra årgangene i 1940-erne, der stadig bor her i omegnen.

I maj 1960 flyttede vi ned i huset ved gadekæret, for min far kom til skade ude i grusgraven ved et transportbånd. Han fik smadret den ene nyre og fik en lille erstatning. Så købte mine forældre en grund af Iversen, der havde en stor have. Så byggede de hus dernede.
Det første hus havde de købt for 4.000 kr. Min morfar hjalp os, for han syntes, det var for dyrt at betale husleje.
Min far var arbejdsmand. Det var en arbejderfamilie. Min mor gik i tørvemosen, da jeg var barn. Hun var med til at vende og stable tørv. Jeg var med i barnevognen og de to store søskende ved siden af, har jeg fået fortalt. Det var ude ved Kildeskåret. Hun arbejdede også i roerne og kartoflerne og gjorde rent flere steder, bl.a. på Brødaksgården.
Far arbejdede i grusgraven og senere på Kyndbyværket. Derefter kom han med i et murer-og arbejdsmandssjak hos en entreprenør. Det var et sjak, der tog toget ind til byen (København). Min far købte bil, og så var de tre-fire, der kørte ind sammen.

Hos mormor og morfar

Det tidligste, jeg kan huske, forgik i Skibby oppe hos min mormor og morfar. De boede på et lille husmandssted på hjørnet af Skuldelevvej og Damgårdsvej. Da jeg var tre år, kan jeg huske, at jeg og min kusine kørte rundt på trehjulet cykel og

Randhis søskende, Brita og Per var med i tørvemosen.

legede, at vi var i Jylland. Man skulle ikke være bange for at komme ud på vejen; der var ikke så meget trafik.
Det var hyggeligt at være der, og far og mor fik at vide, at hvis de ikke kom og hentede mig, så skulle jeg blive hos mormor og morfar.

Der blev bare LEGET i Skuldelev

Da vi blev lidt ældre, legede vi med hinanden på kryds og på tværs. Der var nok lidt kliker, men ikke sådan med mobning.
Jeg havde ikke ret mange pligter hjemme. Vi fik lov at lege meget. Vi legede skjul og ståtrold, og det foregik nede i bymidten ved gadekæret, i Strædet og Fasanvej og Sønderstræde og over hele byen, drenge og piger sammen. Vi sjippede og hinkede og tegnede hinkebaner nede på asfaltvejen. Jeg kan ikke huske, at der har været grusvej.
Vi løb på skøjter på gadekæret om vinteren. Engang, da jeg var 12-13 år, legede vi ståtrold på skøjter. Så skulle jeg hen og befri en og støtte så sammen med Hanne Rudolf. Jeg faldt og kunne ikke komme op at stå. Jeg blev trukket hjem af Hanne og en anden på slæden. Det var i weekenden. Vi tog så læge om mandagen. Det var "Doktor Hjælpeløs", som vi kaldte ham, doktor Sørensen fra Skibby. Nå, det var bare en forstuvning, sagde han, og jeg fik elastikbind på og gik rundt i en uge. Men det blev jo ved at gøre ondt. Til sidst kom jeg på sygehuset, og så var be-

De tre ældste i søskendeflokken, Per, Randhi og Brita

net altså brækket. Det var ikke sjov. Jeg lå på sygehuset i to måneder med gips helt op til lysken, selv om det var skinnebenet.

Drukneulykke

Vi faldt af og til i gadekæret. Det var ret dybt ovre i den ende, vi kaldte branddammen; det kunne godt være farligt. Der var da også en lille dreng, der druknede i det for mange år siden. Og faren kom selv og hentede ham!

Veninder

En veninde og jeg lavede en købmandsforretning hjemme hos hende. Vi havde rigtigt meget i den butik. Pakninger fra Richs, havregrynspakker og andet blev sirligt lukket igen. Om aftenen hørte vi radio og spillede spil, ludo. Vi var nogle stykker, der holdt venindeaften rundt omkring hos hinanden. Så sad vi og strikkede eller syede. Vi sad på værelset hos dem, der havde værelse dengang.

Egen gris

Vi havde selv gris, og vi havde også høns. Til hønsene var vi ude at samle grønt. Grisen fik noget foder, hvor der kom vand i, så det lignede nærmest noget grød. På et tidspunkt havde vi en gris, der skulle fare. Sammen med Hanne var jeg hjemme til frokost, da den havde fået smågrise. Hanne var ikke så bange; hun tog grisene fra, så ikke soen skulle lægge sig på dem. Jeg kan tydeligt huske, hvordan grisene blev slagtet ude i gården, og de skreg og hylede.

Vores mad

Vi spiste god, solid, dansk mad, frikadeller, hakkebøf, stegt lever. Og kyllingesteg engang imellem. Dengang blev kyllingen grydestegt. Vi fik også en del grød, frugtgrød, sagovælling; og mange gange to retter. Jeg var ikke ret meget med til at lave mad hjemme.

Jeg gik over på Møllegården og hentede mælk til aften i en lille mælkespand hos Arne Fritzens far. Der lå møddingen lige ud til hjørnet, og så gikjeg op og ind gennem stalddøren og hentede mælk ved halvfemtiden. Det var lige før den var varm, når jeg kom hjem med den. Jeg kunne så godt lide den duft af køer, den varme, der var. Jeg kan huske den endnu, når jeg tænker over det.

Vi handlede hos vores lokale slagter. Det var Jans far. Jeg kan huske, at jeg var oppe og købe for 50 øre eller en krone leverpostej. Så fik man en skive.
I byen havde vi også en meget alsidig brugs, der havde alt muligt, også strikkegarn og undertøj. Jeg har da set, at damerne har været oppe at købe fine nylonstrømper i brugsen hos Alice Noer.

Julen

Vi holdt gerne juleaften hjemme, fordi vi var mange. Og så var min mormor og morfar på skift rundt hos deres børn. Vi pyntede juletræet med det julepynt, vi havde fra årene før, bl.a. med fugle og de glaskugler, som er meget eftertragtede i dag.
Vi spiste andesteg eller flæskesteg og ris a la mande.

Påklædning

Tøjet, vi gik i, var meget anderledes end i dag. Pigerne gik mest i nederdel eller kjole, men jeg kan huske, at jeg gik med lange bukser i de større klasser. Min mor gik til sykursus på skolen, og så skulle vi børn somme tider med der op om aftenen for at prøve det, når hun havde syet kjoler til mig og mine tre små søstre.
Jeg havde flere ternede nederdele. Og jeg kan huske, at min mor havde strikket en trøje i karrygul med brune striber ned ude i siden. Den var jeg meget stolt af.
Af fodtøj havde jeg gummistøvler og et par tykke snøresko om vinteren. Jeg gik ikke så meget i træsko, men med gummisko om sommeren. Jeg havde ikke sandaler eller sådan noget.
Drenge og piger gik meget med hjemmestrikkede trøjer.

Vinter - sommer

Der var meget mere sne dengang, synes jeg. Jeg kan huske, hvordan Kaj Olsen inde fra Østby kørte og grusede ned igennem byen. Og min far har været med til at skovle sne. Der kørte da en sneplov, men de, der boede i nærheden, gik jo også bare ud og ryddede sne.

Om sommeren cyklede vi ud til stranden ved Fjordhjem og badede. Selv om det var et privat fiskerleje, var der ikke nogen problemer. Og nogle gange endda helt ud til Dalby

Strand. Men det følte jeg, som var det en hel rejse. Jeg var vel ni-ti år, før vi fik lov at køre ud til Fjordhjem, og jeg fulgtes gerne med Gitte Noer. Hende legede jeg også meget med.

Høj og lav

Der var nok en vis standsforskel mellem gårdmændene på de større gårde uden for byen og så husmændene og byboerne, men det er ikke noget, der prægede livet, så vidt jeg mindes.

Udflugt

Der var ikke noget, der hed ferie, men vi har da været kørende til København i bil, som far lånte hos fru Jensen på Strandgården, hvor han hjalp til. Hun var en meget elskelig dame. Vi har været til høstfest der ude.
Bilen var åben bagi, hvor vi kunne sidde to børn og så en inde foran mellem far og mor. Min farmor og farfar boede i København. Der kunne jeg godt komme på ferie inde nogle dage. Tidligere boede de ude i Krogstrup, for han havde været smed på Svanholm.

Jeg begyndte at tjene penge

Jeg var lidt med til at plukke bær hjemme i haven, og jeg gik med aviser her i byen og tjente lidt lommepenge. Jeg skulle helt ud ved Koholmmosen, og det, syntes jeg, var rigtigt langt ude. Det var "Socialdemokraten", for vi var jo en arbejderfamilie. Bønderne holdt Frederiksborg Amts Avis.

Lidt om den gamle skole

Jeg startede nede i den gamle skole, hvor vi blandt andet havde håndgerning, som jeg syntes, var noget af det mest kedelige. Vi skulle strikke tavleklude og sokker. Fru Hansen var vores håndarbejdslærer. Når man strikkede, kunne den ene sok blive lang og bred, og den anden kunne være kort og smal. Vi strikkede også tavleklude, nogle lange strimler; jeg hadede det som pesten. De skulle rulles sammen og bruges til tavlen.
I begyndelsen skrev vi på små skiffertavler med grifler. Griflerne kunne lave en forfærdelig lyd på tavlen, og de knækkede let.
Sådan set var det en dejlig tid, selv om man ikke skal blive ved med at sige "de gode, gamle dage", for det var ikke godt alt sammen, selvom der er nogle ting, man kan hive frem, som var gode.

Jeg sluttede på den nye skole

Det var noget andet, da vi kom op på den nye skole. Vi blev jo lagt sammen med Østby og Sønderby. Klasselokalerne var helt anderledes. Efterhånden fik vi nye fag som tysk, engelsk og fysik. Jeg gik ud efter 8. klasse. Vi var den første klasse, der kunne gå otte år i skole.

Læreplads

Jeg havde fået læreplads ovre i Frederikssund i en manufakturforretning, N.C., da jeg holdt op i skolen. Der havde jeg været, da vi var i

erhvervspraktik fra skolen. Jeg havde altid sagt, at jeg ville i forretning. Når jeg blev spurgt, hvad jeg skulle være, når jeg blev stor, sagde jeg: "Jeg skal i hvert fald ikke være jomfru, for det har min mor været". Jeg har ikke været mere end ti år og ved ikke, hvorfor jeg sagde sådan.

Da jeg skulle i lære, var der ikke noget med at tage bussen. Det var bare op på cyklen og så af sted til Frederikssund. Hvis det var rigtigt dårligt vejr om vinteren, tog jeg bussen.

Man lavede alt muligt i læretiden. Når jeg kom der over, skulle jeg tænde op i tre kakkelovne. Der var engang, hvor jeg skulle hælde koks på en lille kakkelovn på første sal, og så væltede den! Jeg vidste slet ikke, hvad jeg skulle gøre. Der var to indehavere. Den ene sagde: "Det skal De ikke være ked af, frk. Olsen. Så får vi noget nyt ind". Jeg var vant til at tænde op her hjemme, med koks.

Jeg gik på handelsskole om aftenen de første fire år (læretid). Det foregik fra sidst på eftermiddagen til først på aftenen, så det blev sent, inden jeg var hjemme.

Fest på strandgården hos fru Jensen. Konfirmanden forrest i midten er et feriebarn. Fru Jensen til højre for. Randhis forældre er med.

Hanne Pedersen

* 1943

Ingrid Højgaard Kristensen
(f. Hansen)
* 1943

Hanne og Ingrid var veninder og klassekammerater og legede ofte sammen. Denne beretning fra 18.01.-2017 er en "duet" mellem de to.
Ingrid er datter af Lærer Ejner Hansen, Hanne af gårdejer Jacob Pedersen, "Hestholm".

Ingrid: Min far er fra Nørrebro i København og læste til lærer på Blågårds Seminarium, som dengang lå på Nørrebro.
Det var meget svært at få fast lærerjob på det tidspunkt, så efter seminariet havde han mange vikariater i København, på Bornholm og på et drengehjem, "Himmelbjerggården", i Jylland. Det sidste vikariat, han havde, var på "Sølager Statsoptagelseshjem" i Lynæs.
Den 1. maj 1922 fik han sit første, faste lærerembede som andenlærer i Hagested skole ved Holbæk. Der var han i fem år til 1927. Der mødte han min mor og blev forlovet.
Da han gerne ville være enelærer, kom han til Tureby skole ved Køge og fik en husbestyrerinde, men da mine forældre var forlovet, syntes far, at han hellere ville have min mor til at bo der. Så de blev gift.
Det var en lille skole med ca. 35

Ungdomsbilleder af Hedvig og Ejner Hansen

børn, og en del af dem var fodermesterbørn, som flyttede meget. Min far blev lidt ked af at være der på grund af den ustabilitet blandt børnene.
I skolen var der ingen elektricitet, men petroleumslamper. Skolen lå noget ensomt, så min mor var ikke så begejstret for at bo der. Min far sang i Turebyholm kirke; det hørte jo med som bijob at være kordegn.

Flytning til Skuldelev

Mor og far flyttede i december 1929 fra Tureby til Skuldelev. Han blev førstelærer, som det hed. Det var en meget større skole med to lærere og dobbelt så mange børn.
De kom kørende dertil med hestevogn, og på flyttelæsset var der både hønsehus og høns. Man må sige, at de kom med anstand! I Skuldelev havde mine forældre foruden høns, duer og grise.
Min mor har fortalt, at hun syntes, at Skuldelev var et forfærdeligt hul, og at hun slet ikke havde lyst til at kikke ud ad vinduerne. Der var rullet ned den første uge eller mere.
Men de blev meget glade for at være der og faldt godt til i byen, så de blev der resten af deres liv. Han var på Skuldelev skole fra 1929 til han gik af i 1968.
Da de kom til Skuldelev, havde de ikke nogen børn; min søster blev født i 1933, og ti år efter kom jeg i 1943.

Et travlt liv som lærer og degn

Min mor, der altid har skrevet dagbøger, noterede mange ting, og ud af dem kan jeg se, at de har haft et utroligt spændende, men arbejdsomt liv. Far var jo så også kordegn ved kirken, og han førte kirkebøgerne. Om søndagen var han afhængig af gudstjenesten skiftevis kl. 9 og kl. kl. 14 – om vinteren kl. 16 og tit aftengudstjeneste.
I forbindelse med sit arbejde som kirkesanger har far sunget utallige afdøde ud fra deres hjem og fulgt dem til kapellet, da de fleste mennesker dengang døde hjemme.
Han havde aftenskole med studie-

Fru Lomholt, pastor Lomholt, Hedvig Hansen, Ejner Hansen

kredse. Han var meget aktiv indenfor fagforeningen og var formand og senere kasserer i Danmarks Lærerforenings lokalafdeling. Og han var med i Kirkemusikerforeningen som kasserer. Han var meget væk.
Han var også regnskabsfører ovre i brugsen. Når folk skulle have dividende en gang om året, fik far alle bonerne fra medlemmerne og skulle sidde og tælle dem sammen og regne ud, hvad hver familie skulle have. Der var boner overalt på kontoret og i stuen. Min mor og jeg var med til at kontrollere tallene. Når man tænker over det, var det meget primitivt.

Både far og mor deltog i sangkor i Skibby hos lærer Noer.
De har aldrig haft bil, så enten måtte de hentes eller bringes; eller tage rutebilen eller cyklen. Meget af det, han var med i, foregik i Frederikssund og Hillerød.

Men de kunne også nå at deltage i mange selskaber. Mine forældre blev inviteret meget ud. De var med til mange konfirmationer og andre store fester. Ufatteligt at de havde tid, overskud og energi til alt det, de foretog sig. Dengang var der ikke så meget med ferier og ikke week-endfri.
Om sommeren havde vi tit et feriebarn. Vi har haft fra Østrig og fra Norge, efter krigen også fra København.

Far lagde megen tid og energi i skolen

Hver dag var far i skole til kl. 16.00 og brugte bagefter megen tid på at rette opgaver og forberede sig.
Han havde en særlig kærlighed til de skæve børn og de, der var dårligt begavede og havde svært ved det. Han har haft mange elever, som han

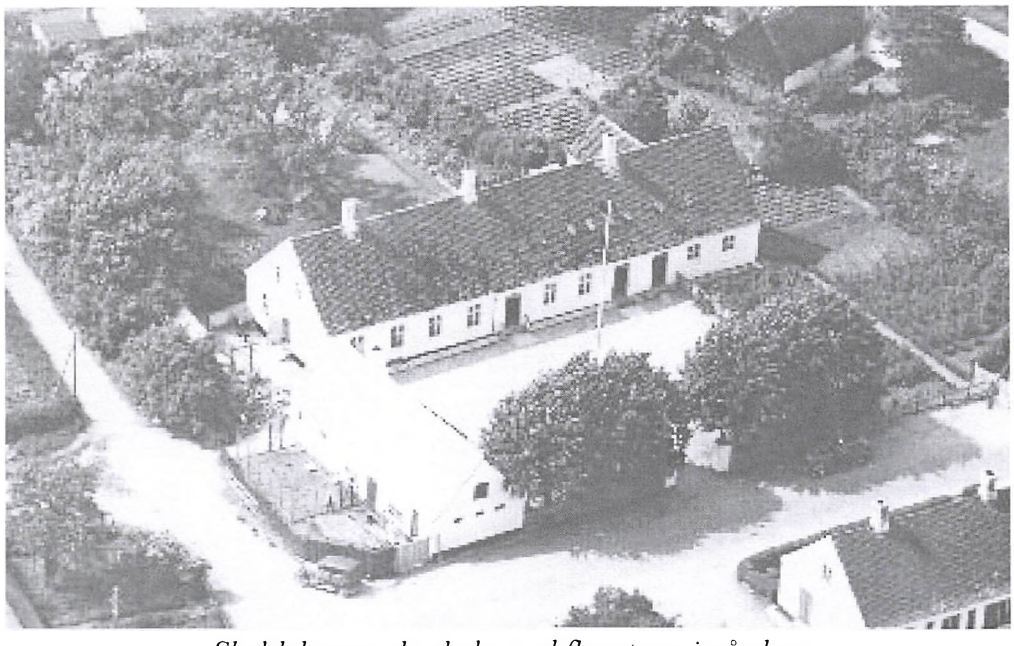

Skuldelev gamle skole med flagstang i gården.
Fasanvej til venstre.

hjalp, når de kom efter skoletid. Og han er blevet takket mange gange for, at han har fået børnene over en hurdle.
Derfor var det også far, der stod for specialundervisningen på den nye centralskole, der blev indviet i 1955. Han deltog i mange kurser, som dengang foregik i sommerferien. Specialundervisningen var hans hjertebarn!

Skolehus med det hele

Skolen lå ved siden af Brugsen. Mine forældre boede i den østlige ende af skolebygningen i en ret stor lejlighed. Ovenpå var der en bolig til forskolelærerinden.
Da mine forældre kom, var der selvfølgelig kakkelovne; det var der jo i alle huse. (Der blev først indlagt centralvarme i 1962!) Det var min mors opgave at fyre i dem. Jeg fatter simpelt hen ikke, at mor fandt sig i det, men det gjorde hun. Hun tændte op i privaten og i de to klasselokaler og måske i "legestuen" mellem de to lokaler.

Drengene og pigerne havde hver deres lokummer. Der var et langt, hvidskuret bræt med tre huller. Min far tømte spandene. Privat havde vi vores eget lokum ude i gården. Fordi far var førstelærer, havde vi to huller. Det var mor, der skurede det. Den anden lærerfamilies lokum havde kun ét hul! Omme bag ved havde vi en stor latrinmødding med to låger over. Indholdet blev brugt i køkkenhaven eller kørt ud til andre, der gerne ville have gødning. Haven var meget stor og gik helt hen til brugsen. Der var en lille, bitte have til lærerinden.
Vi fik et rigtigt toilet sidst i 1950'erne inde under trappen i gangen.

Et ældre billede af skolegården, mens der stadig var udendørs ribber

Det er også sjov at tænke tilbage på, at der var to damer fra byen, der kom og gjorde rent i skolen. De havde kitler på og et tørklæde, der var bundet oppe på hovedet. De kom med en kedel vand, som de havde varmet hjemmefra, og en spand, en gulvklud og en gulvskrubbe.
Engang var det noget anderledes; i en gammel protokol, helt fra 1870, stod der bl.a., hvor meget man havde købt ind af sand til at strø på gulvet i skolestuen.

Bibliotek

Hanne: Man gik ind i en slags forgang i skolen og derfra ind i "legestuen", der var der en smal tarm med reoler med bøger fra loft til gulv. Vi fik lov til at låne bøger, når der var åbent en gang om ugen. Det var, når vi havde skrivning. Vi gik et par stykker ad gangen ind og hentede de bøger, som vi gerne ville låne. Så skulle vi ind til katederet og have dem stemplet.

Ingrid: Det var far, der startede biblioteket og styrede det. En gang om

Den ene skolestue (ca. 1949)
Bagest ses Lærer Hansen og Aase Brolund f. Noer - 1. rk. tv. Britta Olsen, th. Ruth Jacobsen, bagved tv. Else Marie Jensen, th. Karen, nr. 3 tv. Birgit, th. Anni Damsgaard, nr. 4 tv. Jytte Jakobsen, th. Kirsten Pedersen, nr. 5 tv. Annie, th. Ulla Petersen, bagest th. Niels Jacob Nørhave - 1. rk. Bernhard Hutters, 2. rk. tv. Poul Christensen, th. Jan Jensen, 3. rk. tv. Ole Christiansen (Lillevang), th. Bent Sørensen, 4. rk. tv. Per Olsen, 5. rk. tv. Ernst Hansen.

ugen kunne folk fra byen komme og låne bøger, og det blev flittigt brugt.
En gang om året var der et møde i Helsingør hos en bibliotekar, hvor de fandt ud af, hvad de skulle købe ind.
Det fortsatte på centralskolen, hvor der blev lavet et stort bibliotek, som var åbent flere gange om ugen, så det var far også meget afhængig af. Mor og jeg var nogle gange oppe at hjælpe til, når han skulle noget andet. Senere flyttede biblioteket ned i det gamle kommunekontor.

Klasserne mødte i to-hold-skift

Hanne: Der var to skolestuer i den gamle skole. De tre yngste årgange mødte om eftermiddagen fra kl. et til kl. halv fire/fire. 1. årgang var alene i det ene lokale, og 2. og 3. årgang var sammen i det andet lokale. Og så skiftede man mellem de to lokaler, efter som man havde dansk eller regning.
Når man så kom i 4. årgang, var man sammen med 5. årgang i et lokale, mens 6. og 7. årgang var i det andet lokale. De var i skole fra kl. 8 og til kl. 12.
Når man blev konfirmeret i 7. klasse, gik man ud af skolen den 1. april. Skoleåret gik nemlig fra april til april. Da centralskolen kom, skiftede skoleåret fra august til august. Nogle læste videre i mellemskolen på den private realskole i Frederikssund. De fik lov at fortsætte i Skuldelev skole til sommerferien, hvorefter de startede i Frederikssund.
I de måneder fra april fik man så en intensiv undervisning i de fag, man ikke havde haft i 1. og 2. mellem. Og så gik man direkte i 3. mellem på Frederikssund Private Realskole, som kommunen havde lavet en aftale med.

Undervisningen

Ingrid: Jeg var lille, da jeg startede i skolen, og tavlen sad så højt oppe, så der var en lang bænk, vi kunne stå på. Vi oplevede også det første år at bruge små tavler og griffel. Tavlerne stod i et skab i hjørnet af klassen.

Hanne: I skolestuerne hang der konfirmationsbilleder hele vejen rundt. Vi sad ved tomandspulte. Blækhusene var i en speciel holder, der stod ude i biblioteket. Når vi skulle have skrivning, gik duksen ud og hentede blækhusene, og så blev de sat ned i et hul i pultene.
Nogle gange kunne vi have et frikvarter, der varede en hel time. Lærer Hansen fløjtede, når vi skulle ind. Så skulle vi stille op i rækker.
Vi sang jo altid morgensang, hvor lærer Hansen spillede til på violin. Det lærte alle lærere på seminariet. Vi havde sang en hel time, hvor vi skulle synge fra sangbogen. Han underviste også i regning og skrivning.

Ingrid: Og vi havde naturhistorie hos ham. Vi gik bl.a. ud i naturen og plukkede ukrudt, hev det op med rødder og skulle så botanisere, lave herbarium og skrive om det, når vi kom tilbage på skolen. Og vi havde også bibelhistorie med far.
Min far var meget atletisk og dygtig til gymnastik. Hvor har han tit siddet på køkkentrappen og kridtet sine hvide gymnastiksko, når han skulle

på boldbanen med eleverne. Det gjorde man jo dengang.

Hanne: Vi havde ikke rigtigt gymnastik. Jeg kan huske, at vi var ovre på kroen i salen om vinteren.

Ingrid: Den gamle kromand Olsen var meget nærig. Derfor var der næsten ingen varme, når vi skulle lave gymnastik om vinteren. Vi gik på en lang række med overtøj på fra skolen og måtte beholde frakkerne på i salen. Det lyder helt absurd i dag. Vi gjorde gymnastik i frakke, for det var simpelt hen så koldt, for han havde ikke fyret ordentligt op.

Hanne: Vi havde ikke så meget behov for at have gymnastik, for man cyklede eller gik til skole. Vi var også oppe på boldbanen om sommeren og spillede bold og gjorde gymnastik.
Ingrids mor havde håndarbejde med os.
Da vi kom i 3. årgang fik vi så en lektion mere med pastor Lomholt og skulle møde et kvarter over tolv, og det var så forfærdeligt. For der hjemme skulle vi hjælpe til om formiddagen, især om vinteren, når der skulle tærskes. Så stoppede de jo ikke med at tærske, før klokken var tolv. Vi børn var oppe på loftet for at tage halm fra. Lige så snart de stoppede, var det med at komme ned og i en fart få skiftet tøj og så cykle af sted til skole. Jeg kom for sent et par gange, og det var så flovt.

Ingrid: I middagspausen fik vi altid varm mad. Der var en times pause.

Lærer Hansens kone havde mange opgaver

Ingrid: Hvert år havde min mor konfirmanderne inde til cacao og kage. Da mine forældre havde sølvbryllup i februar 1953, sang alle skolebørnene for dem om morgenen. Næste dag fik 80 elever cacao og fastelavnsboller som tak for sangen.
Hvert eneste år, når der var indskrivning, var forældrene inde hos mor og få kaffe og hjemmebag, mens far havde ca. en time med børnene. Og så kom han ind og snakkede med forældrene, mens jeg så var hos børnene og fik lov at lege skole med dem. Det husker jeg som spændende.
Hen imod slutningen af året kom skolekommissionen og overværede undervisningen og hørte på os en times tid. De forældre, der havde lyst, måtte også gerne komme, men de fleste havde jo ikke tid. Vi skulle bl.a. kunne nogle salmevers uden ad. Dem blev vi hørt i. Så blev håndarbejdstingene udstillet, og de kunne også se vores skrivebøger og stile, der lå på det lange bord i legestuen.

Mor har skrevet i sin dagbog, at skolekommissionen var inde hos os til kaffe hvert år, inden de gik ind i skolen. Og de var inde og spise frokost. De sluttede med middag, og så spillede de kort om aftenen.
Min mor lavede kaffe og bagte, når far havde undervisning i aftenskolen. Der er referater fra møderne, hvor der virkeligt er blevet diskuteret. Det var bl.a. Hutters fra Sølvkærgård, der rigtigt diskuterede med far.

Hanne: Der blev spillet rigtigt, rigtigt meget kort, l'hombre. Vi er vokset op med kortspil. Vores forældre kom sammen for at spille kort.
Når man faldt i skolegården, hvor der var grus, slog man tit hul på knæene. Så kom vi ind til fru Hansen og blev lappet sammen. Hun var også samaritter; og vikar, når der f.eks. skulle være en begravelse.

Skiftende lærere

Ingrid: Fordi der var to lærere ved skolen, syntes far, der var lidt mere udfordring her.
Der var flere, skiftende forskolelærerinder. De tog sig af de små. Frk. Christensen var en stor, kraftig dame, og hun kunne godt lide at slå. Man havde respekt for hende. Drengene syntes, det var lidt sjov, for hun havde en buttet hånd og kunne ikke rigtigt slå. Hun var kun et par år i Skuldelev.
Inden hun kom, var der nogen, der hed Sønderup. Da far og mor kom til Skuldelev, var Brandi Nielsen lærer der. Han og hans kone boede i lejligheden ovenpå skolen, da mine forældre flyttede ind. Senere blev Brandi Nielsen enelærer i Østby skole.

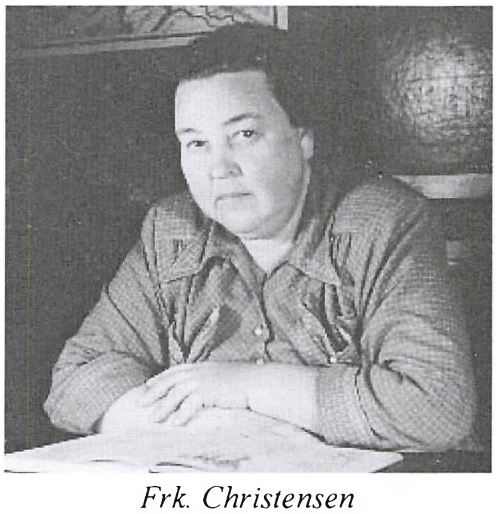

Frk. Christensen

Hanne: Min søster havde en datter af lærer Noer fra Skibby, Aase Noer, som efterfulgte Brandi. Jeg har nogle billeder fra en skoleudflugt til Zoologisk Have, hvor hun er med.
Senere kom frk. Margrethe Albrechtsen, der var et ualmindeligt

Lærer Brandi Nielsen

elskeligt menneske, men disciplin blandt eleverne magtede hun ikke. Hun fulgte med op til centralskolen.
Hende var der ikke meget respekt for. Hun var lige det modsatte af frk. Christensen. Jeg har et billede for mig, hvor frk. Christensen sidder oppe på det høje kateder med et æble, og så blev vi sat til at skrive staveord, side op og side ned. Så sad hun der og spiste sit æble eller lavede håndarbejde.

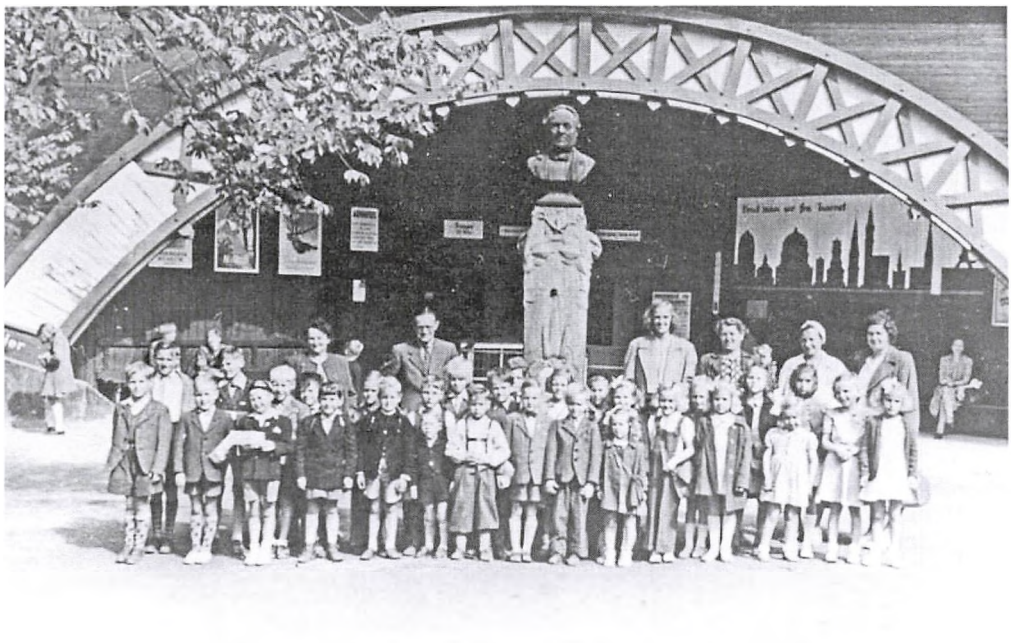

Udflugt til Zoologisk Have i København a. 1950.
De voksne bagest: Hedvig Hansen, Ejner Hansen, Aase Noer og længst til højre tre forældre.

Ingrid: Det var dødssygt at skrive staveord side op og side ned, men måske er det derfor, vi staver så godt.

Hanne: Det var jo dansk, vi havde hos hende. Vi havde også et stykke for at skulle øve os hjemme på at læse. Det tog jeg ikke så højtideligt. Jeg syntes jo godt, jeg kunne læse. Så en dag stod der "modérne", og det kunne jeg ikke lige klare, så jeg læste "moderne". Hold da op en skideballe jeg fik. Så var det jo afsløret, jeg ikke havde læst.

Ingrid: Det var ikke så rart at gå i skole hos sin far. Min søster, Grethe, havde det forfærdeligt. Så galt syntes jeg nu ikke det var. Men man skulle være meget velopdragen og helst kunne det hele. Hvis ikke jeg kunne, var det ikke så godt!

Udflugter

Hanne: Hvert år havde vi en slags sommerudflugt. Vi har været på Kronborg, på Stevns og Møns Klint; det var med tog og bus. Og så sluttede vi altid af i Tivoli.
Et år var der noget udveksling med en klasse i Jylland i Bryrup ved Silkeborg. Jeg skulle bo hos en pige, der boede langt ude på bøh-landet ved et dambrug. De var jo søde og rare, og naboerne var der. Og de *snakkede*, men jeg kunne ikke forstå et muk af, hvad de sagde. Det var i 1954.

Ingrid: Det var det, der var så fantastisk med mine forældre. De var af sted med små, og de var af sted med de store. Så de var af sted to gange hvert år begge to, men altid med hjælp af nogle forældre, når de min-

dre klasser var af sted. Jeg ved også, at far var på tur med de store til Hellerup, hvor de boede i en roklub. De har også været på Fregatten Jylland, hvor de var væk i tre dage. Mor har fortalt om de her ture. På de længere ture til Jylland og Odense overnattede de.

Læreren var agtet og en central person i byen

Ingrid:
Far havde aftenskole og studiekredse. Her i familien har vi faktisk gaver, som far fik fra ungdomsskolen og aftenskolen, som de samlede ind til., bl.a. et fint standur.
Da min far fyldte 60 år, var der indsamling i byen, og der kom en hel masse børn og sang for ham om morgenen. Han fik en figur af H. C. Andersen, hvor han sidder og læser eventyr for en lille pige, der står og læner sig op ad hans ene ben, og med to små piger, der sidder og læser i en bog. Og så blev alle børnene inviteret ind.
Hvert år til hans fødselsdag, kom de med blomster alle sammen. Der stod blomster overalt i stuerne. Han havde fødselsdag den 22. maj.
I gamle dage var læreren virkelig en autoritet. Når børnene mødte ham på gaden, tog de kasketten af for at hilse.

Hanne: Vi havde respekt for ham, men vi var bestemt ikke bange for ham. Han var ikke barsk. Min far snakkede altid om, at de lærere, han havde haft, var nogle strenge nogen, der smækkede øretæver til højre og venstre. Det har vi aldrig oplevet, men der var mange lærere, der slog.

Ingrid: Spanskrøret var yt, men jeg kan huske et par gange, hvor far gav en øretæve. Hvis der var klager over børn i byen, fordi de gik og røg eller havde lavet et eller andet, blev de kaldt ind. Jeg kan huske, min far havde et bestemt tag, han rykkede i halsskindet, og så fik de et par på kassen.
Jeg har selv fået én engang. Og *så* ville jeg aldrig bo derhjemme mere. Jeg gik ned i Strædet (nu Fasanstrædet) til Gerda og Børge Sørensen, som havde fire børn, Bent, Birthe, Mogens og Søren. Jeg var veninde med Birthe. Jeg skulle aldrig hjem mere! Jeg havde gjort noget, jeg ikke måtte.

Jul på kroen, i skolen og i byen

Hanne: Der var juletræ hvert år på kroen. Det stod Brugsen og lærer Hansen for. Brugsen sørgede for godteposer. Inden festen gik nogen rundt i byen med en liste, hvor man skrev sig på, hvis man ville komme til festen, og så gav man et lille beløb.

Ingrid: Det var simpelt hen årets værste dag for far. Præsten læste historie. Far styrede sangen, og så legede han med os bag efter. Når han kom hjem var han så svedt, så svedt. Det var et tilløbsstykke uden lige.
Hvert år havde far også lavet en nissekomedie, som blev opført ved juletræsfesten ovre på kroen. Min mor kogte risengrød til denne her optræden.

Hanne: Vi havde i øvrigt en fridag i starten af december måned, så vi kunne komme på juleudstilling i København. Det var årets oplevelse at tage derind og kikke på vinduerne.

Ingrid: I skolen havde vi juleafslutning, lige inden vi skulle have juleferie. Min far købte et juletræ, der blev sat på bordet; højere var det ikke. Og så skulle man hver især have en pakke med. Mange af dem var brugte ting, der blev pakket ind. Man havde ikke ret mange penge; det var højst for en 2-krone.
Når de ovre i Brugsen pyntede til jul, foregik det om aftenen eller ud på natten. Så var der sat brunt papir for vinduerne, så man først kunne se det dagen efter. Det var virkelig en oplevelse at se nisserne.
I byen og omegnen samlede man også ind til "Julens Glæde". Det var en opsparing, der blev udbetalt op til jul, så man havde noget at købe for til højtiden.

Som man husker lærer Hansen.

Kroen

Hanne: Vi gik jo til dans på kroen med fru Bøttner. Hun rejste hver uge til Skuldelev fra København, hvor hun boede. Til dansen havde hun Ejner Hansen fra Lyngerup til at spille klaver, og når der var opvisning, kom der yderligere en musiker, som spillede violin.
Kroen blev også brugt til biograf. Der kom "rejsebio" hver måned, hvor der altid var fuldt hus. Kromanden havde sat stole på rækker og forrest stod der bænke uden rygstød til børnene. Det skete, at filmrullen knækkede, og så gik der lidt tid, inden vi kunne fortsætte.

Ingrid: Kroparret hed Holger og Molly Olsen. Mine forældre kom sammen med Holger og Molly. Det kunne ske, at Molly ringede over til min mor for at høre, om hun havde kolde kartofler, fordi der pludselig var kommet en gæst, der havde bestilt biksemad! Så blev jeg sendt over med kartoflerne.
Senere blev de biografbestyrere i Jægerspris Bio og flyttede dertil, hvorefter Carlo Andersen med frue overtog kroen i en kort tid. Carlo Andersen var forfatter og skrev Jan- og Puk-bøgerne sammen med Knud Meister, som havde sommerhus ved Skuldelev strand.
Kroen blev brugt til mange ting. Dilettant hver vinter, gymnastik, danseskole, foreningsballer, andespil og generalforsamlinger.

Nogle af vores kammerater var handicappede

Ingrid: Min veninde, Birthe, var spastiker. Hun slæbte på benene, men gik almindeligt i skole og var godt begavet. Hun kom senere på Geelsgård kostskole i Virum, da hun skulle have realeksamen.
Der var andre handicappede i byen, som gik i skole sammen med os andre. På Kirkebakken boede Anne-Grethe, som havde en kæmpe pukkel på ryggen, og så var der Else Marie ude fra Kildegården, som havde en blodsygdom, så hun kunne ikke tåle at støde sig. Hun gik også i den almindelige klasse. Hun blev hentet og bragt af moderen. Hun var så tynd og gennemsigtig som porcelæn.

Polio

Hanne: Ingrid og jeg fik polio under den epidemi, der var i 1952. Det var faktisk mig, der startede med at få det. Jeg er ikke i tvivl om, at jeg blev smittet, da jeg var på ferie hos min faster. Vi var næsten lige startet i skolen efter sommerferien, da jeg blev indlagt på epidemiafdelingen på Frederikssund sygehus, og det blev konstateret, at det var polio. Jeg lå sammen med en lærerinde fra Frederikssund og et par piger fra Stenløse.
Når mine forældre kom på besøg, måtte de ikke komme ind. Der var sat et par bænke på gangen under vinduet. Så kunne de stå på dem og snakke med os gennem vinduet. Jeg lå der i tre måneder, men jeg var ikke lammet. Men min fætter, hvor jeg havde været på ferie, døde af polio, mens jeg lå derovre.
Jeg fik at vide, at jeg var blevet syg, fordi jeg havde gået og spist nogle umodne blommer, men der er ingen tvivl om, at jeg var blevet smittet af min fætter, for vi brugte alle de gammeldags lokummer, og man vaskede jo ikke hænder, når man havde været der ude. Nogle dage efter, jeg var blevet indlagt, troede de, at min søster også havde fået det, men hun slap med skrækken. Der var tre ugers inkubationstid.
Da jeg kom tilbage, var Ingrid og Bente blevet syge, men de fik lov til at ligge hjemme.

Ingrid: Jeg måtte ikke ligge hjemme på grund af smitterisikoen til børnene i skolen, så jeg lå nede hos Bentes forældre. Bentes far var røgmand. De ryddede deres soveværelse for at lave en sygestue. Jeg var faktisk lam i den ene arm og det ene ben og kunne ikke noget, men Bente var ikke så medtaget. Doktor Boesskov og en sygeplejerske kom hver eneste dag. Og de trænede med os, da vi blev bedre. Min far og mor måtte jo ikke komme ind til os, så de stod udenfor vinduet og vinkede til mig. Det var hårdt.
Efter den tid kom embedslægen hvert år på skolen og vaccinerede alle børnene med poliovaccine.

Hestholm

Hanne: Jeg boede på en gård, Hestholm, lidt nord for Skuldelev. Far var sognefoged, og det medførte blandt andet, at han viede folk, som ikke blev gift i kirken. Det foregik

altid i den "fine" spisestue eller senere i "kontoret". Bagefter serverede mor et glas portvin eller sherry og en småkage.
Han skulle også føre protokol over egnens hunde; race, navn m.m. Hvert år skulle folk løse hundetegn hos ham mod betaling.
Jeg *gik* i skole ude fra Hestholm i hvert fald det første år. Der havde jeg ikke nogen cykel. Man kunne være heldig, at far skulle til møllen eller Brugsen – med hestevogn, selvfølgelig - så jeg kunne køre med, men det var ikke ret tit.
Der var mange, der kom gående helt ude fra den anden side af Onsved. Og det var mørkt.
Vi børn fik ikke lov at tage op i byen, undtagen det var aftalt i forvejen. Jeg for at lege med Ingrid og træskomandens (Røg-Hans') Bente.
Når vi kom hjem var der gemt lidt varm mad til os, hvis vi ikke var hjemme til spisetid.

Sparemærker

Ingrid: Vi fik et blad, der hed "Sparegrisen" gennem skolen.
Hanne: Vi kunne købe sparemærker i skolen. Dem klistrede vi ind i en lille bog og afleverede fyldte bøger hos Larsen i sparekassen, der lå i "Ly", et hus lige ved siden af Brugsen. Så blev pengene sat ind på vores sparekassebog. Larsen sad også i skolekommissionen.

Tandlæge

Hanne: Vi var også til tandlæge i Frederikssund. Det foregik ved, at hele klassen tog rutebilen. Så skulle man jo opføre sig ordentligt, og hvis ikke vi gjorde det, så var der bare ballade, når vi kom tilbage. Det var ikke så almindeligt dengang. Jeg tror Ingrids far fik sat mange ting i gang, som ikke var almindelige.

Øgenavne

Hanne: Jeg tror, halvdelen af byen havde øgenavne. Det brugte man jo meget i landsbyerne. Der var nogle originaler i byen. Jeg kan huske, mor og far snakkede om en, der hed "Slå -til-bunds", og en, der blev kaldt "Ti -minutter-i-to"; og der var "Sorte-Hans" og "Klokker-Marie", som boede lige overfor skolen, hvor der lå tre huse sammen.

Ingrid: De huse blev kaldt Slotsgården. Noget af det var meget gammelt. Jeg kom lidt i et af husene. Der var mange børn. I soveværelset var der fire senge, og jeg tror, de lå otte derinde. Der var toppede brosten inde i bryggerset. Moderen havde gigt, og hendes hænder var totalt krogede. Det gjorde meget indtryk på mig.

Og et par bemærkninger mere

Ingrid: Malermester Jakobsen i Østergade boede i en bungalow overfor smed Rudolf. Mine forældre spillede kort med dem. De havde en fin sejlbåd med kahyt, der lå i Skuldelev havn. Vi sejlede hver sommer en tur på Roskilde fjord og Isefjorden. Så havde vi madkurven med. Jakobsen havde hvid jakke og hvid kasket på, når mine forældre og jeg var med på udflugt.

Hanne: I midten af 1950-erne havde ikke alle elektricitet. Vi gik i klasse med Keld, der boede ude ved Koholmmosen. I hans hjem havde de stadig petroleumslamper.

Barndommens lege

Der var et godt sammenhold blandt os børn i byen. Vi løb rundt og bankede på dørene hos hinanden for at høre, om de måtte og ville være med til forskellige lege som boldspil, røvere-og-soldater, pileleg (man tegnede pile på jorden i den retning, man løb hen og gemte sig) eller skjul, som bl.a. foregik i kløvermarkerne.
Ved gadekæret var der en mindre, grøn plet, hvor der hvert år kom et Tivoli med luftgynger, som der lige var plads til. Der var virkelig skrål og latter og glade dage, mens det stod på. Det vrimlede med børn og voksne.
Vi badede i gadekæret og sad mellem andelortene og tog solbad.
Da vi blev lidt større, cyklede vi ud til stranden ved "Fjordhjem" og badede i fjorden, hvilket ikke altid var lige lækkert.
Vi løb også på skøjter på gadekæret.
I påsken trillede vi påskeæg på kirkebakken.

Engang, da vi legede i Strædet – vi var en hel del børn - kom murer Vagn Nielsen hjem fra København med en kasse sorte bananer. Han satte kassen til os, og vi gloede alle noget, for det var første gang, vi så bananer og troede, at de *skulle* være sorte. Vi spiste dem, selv om de var halvrådne!

Når vi var få sammen, legede vi med påklædningsdukker, dukkehus, spillede spil og lavede gættelege. Vi samlede på servietter og appelsinpapir, som blev strøget, og som vi byttede indbyrdes. Vi lavede også teater.

I frikvartererne skulle vi være ude, og der legede vi helt vildt, alle sammen, piger og drenge: tag-fat, spillede bold, sjippede, hinkede, trillede med lerkugler, legede med hønseringe og byttede richsbilleder eller glansbilleder.
Vi legede meget mere end børn i dag.
Når vi spillede bold, var det sjovest, hvis vi kunne skyde op over den bygning med toiletterne, så bolden røg ud på vejen, for så skulle man ud på vejen og have fat i den, og så kunne man nå at løbe hele vejen rundt.

Da Ingrids far gik på pension i 1968, fik de lov at bo et par år i skolen, men købte så Iversens hus i Østergade, hvor de endte deres dage. Faren døde i 1981, 81 år gammel; moren i 1999, 90 år gammel.

BUTIKKER OG VIRKSOMHEDER I BYEN:

Ingrid Hansen har lavet en liste over alle de forretninger og virksomheder i Skuldelev, som hun husker. Andre fortæller om samme emne, men denne oversigt er nok den, der får mest med.

Brugsen med mange ansatte, hvor uddeleren hed Roland. I den ene ende af forretningen var der en manufakturafdeling med metervarer, hvor man skulle gennem en glassvingdør. Brugsen fungerede også som både tømmerhandel og foderstofforretning,

Købmand Beer i Vestergade, hvor min mor handlede om lørdagen. Ellers handlede hun i brugsen.

Anna-købmand havde en lille butik overfor kommunekontoret. Gulvet var hvidskuret med sand på. Hun havde også en benzintank.

Tatol i Østergade blev bestyret af Henny Fritzen. Henny og Ove havde to børn, Jesper og Janne. Dem passede jeg om lørdagen og fik to kroner for det. Ind imellem hjalp jeg til i butikken.

Bagermester Sidelmann havde bageri med bagerforretning og conditori i Østergade.

To smedeforretninger. Den ene lå ved siden af bageriet. Smeden hed **Rudolf Jakobsen**. Smed Jakobsen arbejdede alene med alt muligt smedearbejde, skoede heste og handlede med cykler.
Den anden hed **Frederik Petersen** og boede på hjørnet af Smedegyden og Østergade. Frederik Petersen ("Smede-Frederik") ordnede landbrugsmaskiner og skoede heste i sine to store bygninger. Han havde både lærlinge og svende. Vi fik altid lavet cykler hos "Smede-Frederik"; ham var jeg bange for – han var virkelig bøs. Jeg tror aldrig, jeg har set ham smile.

TATOL under opførelse, Østergade 10.
I begyndelsen af 1950'erne.

Slagterbutik, hvor slagteren hed Alfred Jensen. Fru Jensen stod i butikken. Deres søn, Jan, førte den videre. Butikken lå ved siden af brugsen.

Ismejeri og brødudsalg i "Solhjem", som lå på Kirkebakken, og som Meta Sørensen passede.

Telefoncentral med frk. Selma som bestyrerinde i Østergade. Selma vidste for det meste, hvor abonnenten var, hvis man ringede forgæves og ikke kunne træffe vedkommende!
I telefoncentralen var der også **håndkøbsudsalg**, og man kunne hente medicin fra apoteket.
Byen havde også **jordemoder og sygeplejerske**.
Læge havde man enten i Skibby eller Frederikssund. Vores læge hed Gejlager; han var også militærlæge.

To tømrerforretninger. Tømrer **Jensen** på Vestergade og tømrer **Ammitzbøll** på Søndergade.

Snedkerforretning. Steffensen på Østergade.

Sadelmager på Gadekærsvej.

Børstenbinder og glarmester Ove Bonde på Gadekærsvej. Han var virkelig faglig dygtig. Vi har fået mange billeder indrammet hos ham.

Sygekassekontor lå i huset hos snedker Steffensen.

Bondestandens Sparekasse på Østergade 22 hos Peter Iversen. Han havde et skrivebord og en bankboks i den ene stue.

"Kommunekontor" på Gadekærsvej 2 ved siden af Slagterbutikken. Huset hed "Ly", og sognerådsformanden hed Larsen. I stuen stod et skrivebord og et skab, som gjorde det ud for et kommunekontor. Senere, da Skuldelev og Selsø blev slået sammen, blev der bygget et nyt kommunekontor, og der blev ansat en kommunesekretær, Johannes Ejlersen. Johannes og Ellen Ejlersen havde to børn, Hans Jørgen og Hanne, som jeg kom meget sammen med.

To syersker. Den ene blev kaldt **"Sy-Ellen"** og boede på Kirkebakken. Den anden i Søndergade, **fru Hesselkjær,** var dameskrædder og syede bl.a. min søsters brudekjole og af resterne en kjole til mig. Hendes mand havde en lillebilforretning, som vi brugte en del, når vi skulle hentes ved toget i Frederikssund eller andre steder.

Mølle, hvor folk kom kørende i hestevogn med korn, som de fik malet til mel. Mølleren hed Sørensen og var en vældig hyggelig og slagfærdig mand. Min farmor og farfar, som var flyttet fra København til Skuldelev i begyndelsen af 1940'erne og havde købt "Kildehøj", huset ved siden af møllerens, kom meget sammen med Sørensens. "Kildehøj" var på det tidspunkt det sidste hus på bakken. Der var marker rundt om og udsyn til åsen og Roskilde fjord. Nu er der et stort parcelhusområde placeret omkring det.

Ishus fik vi også. Det bestyrede "Sorte-Hans". Han var god til at

snakke med os børn og unge; altid klædt i en fin, hvid, stivet jakke, når han solgte is.

Barber og damefrisørsalon på Østergade. De hed Schelle Jørgensen – mand og kone.

Specialarbejdernes fagforeningskontor holdt til i Strædet – nu Fasanstrædet hos Børge Sørensen. I gangen stod et skrivebord og et skab, der gjorde det ud for kontoret. Her kom folk og skulle have stempel i deres kontrolbøger. Vi legede tit nede i Strædet og så folk stå i kø ind til "kontoret". Jeg fik engang en skrå af mændene og troede naivt, at det var lakrids – blev hurtigt svimmel og totalt til grin. Da luskede jeg hjem.

Lige overfor Børge Sørensen boede **træskomanden,** Hans Christiansen (Røg-Hans), gift med Sigrid. Han blev senere chauffør for Brugsen. Han havde arvet et røgeri efter sine svigerforældre. Det var inde bag ved træskomagerens værksted.
Jeg kan huske, han sad og lavede træsko, og så kom folk og skulle have røget skinker og andet bag en sort jerndør. Jeg kan endnu fornemme den der lugt.

Malerforretning. Malermester Jakobsen i Østergade boede i en bungalow overfor smed Rudolf.

Sognefogeden boede på Nordgården og hed Lars Larsen. Julie hed hans kone. De havde to børn, Jørgen og Karen, hvor min søster var veninde med Karen. Lars Larsen var en meget gemytlig og venlig mand. Mine forældre kom også meget sammen med dem.

Karen Christiansen
(f. Hansen)
* 1942

Anni Jensen
(f. Hansen)
* 1942

Karen og Anni er tvillinger og fortæller sammen 14.11.-2016.

Vi boede ude på marken

Vi boede på et lille husmandssted ude bag Mannekildegården, hvor der ikke bor nogen længere. Det var et gammelt hus, og det var det allerede, da mor og far flyttede ind i 1937.
Der var 12 tdr. land til. De levede så nogenlunde af det, men far tjente engang imellem også lidt ved at køre en mælkerute, hvor han samlede mælk fra en del landejendomme og kørte det til mejeriet.

Som tvillinger havde vi vores eget univers

Vi kom ikke rigtig nogen steder, mens vi var helt små. Vores storesøster var fem år ældre. Vi legede ikke rigtigt med hende, men har nok irriteret hende ganske grusomt. Når vi drillede hende fik vi nogle slag med viskestykket. Vi to havde vores eget sprog. Det var ikke alle mennesker, der forstod det. Vi var også meget generte og sagde ikke ret meget, hvis ikke vi blev opfordret kraftigt til det.
Hjemme legede vi med dukker og påklædningsdukker. Og vi samlede - på appelsinpapir, servietter, karamelpapir osv. Vi har gemt det længe og givet det videre til andre, der samler.
Vi spillede også meget kort om aftenen med far og mor, rommy og whist.

El med mere

Far og mor nåede lige at få elektrisk lys indlagt inden krigen. Vi havde

telefon tidligt. Og vi havde radio; somme tider dansede vi til musikken inde i stuen. Der var bl.a. noget, der hed "ældre dansemusik", og så var der nogle føljetoner, man fulgte med i.
Når der var radioavis, *så* skulle vi være stille. Det skulle far høre. Far og mor nåede også at få fjernsyn, inden vi flyttede hjemmefra. Første gang, vi så fjernsyn, var hos morbror, Otto Thomsen, inde i Sønderby.

Naturligvis hjalp vi hjemme

Vi hjalp til der hjemme, lugede roer og pillede kartofler op. Og når vi skulle køre hø ind, var vi oppe på loftet, hvor der var tidsler og spindelvæv og støvet. Det var nok før, der var noget, der hed allergi. Man var så sort af støv, helt ned til storetåen.
Når vi kørte korn ind, skulle vi op på vognen og lægge læs. Da har vi været en 10-12 år. Når der var tidsler i, var det bare med at tage lidt forsigtigt. Far havde eget tærskeværk, og jeg har da også været med at lægge i. Og vi skulle tage avner fra.

Dyrene var vi særligt glade for

Om aftenen var vi med ude i stalden, og så sad vi hos de små grise og kælede med dem. Vi må have lugtet ganske forfærdeligt. Men vi lugtede selvfølgelig ens alle sammen. Vi skulle engang være med at flytte en stor so. Der blev stillet et bræt for, og så skulle vi genne den. Pludselig skreg vi, og så troede far, soen havde bidt os, og så var det bare en ederkop.
Vi havde mange husdyr: køer, heste, grise, høns, ænder og kaniner, som vi samlede græs til. Dem spiste vi og solgte også nogle af dem. Vi var med, når de blev slagtet; det var en selvfølge.
Et år havde vi en ælling sammen med nogle kyllinger. Den rendte bag efter mig. Så snart jeg satte mig ned, kom den ind under kjolen. Og så havde vi jo katte og hund. Hvor vi tog det som en naturlig ting, at vi skulle have et nyt gadekryds, når hunden blev syg og døde, så er børn i dag vant til, at den skal til dyrlægen for at blive gjort rask.
I dag må børn ikke se, en høne få hugget hovedet af, og de ved ikke, hvor mælken kommer fra.

Torden og husbrande

Dengang kunne det tordne en hel nat. Når det tordnede, sad vi inde på sengekanten og havde samlet dukker og alt muligt andet sammen, men der skete aldrig noget ud over, at lyset og telefonforbindelsen forsvandt. Vi rystede og bævede, og hunden lå under sengen. Der var otte køer og to-tre heste, der skulle ud, hvis lynet slog ned.
Mens vi var meget små, var der da to ejendomme ovre på Torp, der brændte samtidig ved lynnedslag. Kildetømrerens hus brændte. Det lå ude på den anden side af Kildegården. Det var lige i begyndelsen af 1950'erne. Den 19. juni, vist nok, på grund af et lynnedslag.

Vi havde meget familie i nærheden

Vi havde en morbror inde i Lynge. Der var ikke noget med at køre bil, når vi skulle besøge dem. Det var op på cyklen og af sted. Hvis man faldt i søvn på vejen hjem, vågnede man, når man røg ud i grøften.
Vi cyklede også til Østby, hvor morfar boede. Og vores farmor og farbror boede på Østby Mark. Når vi cyklede ind gennem Kildeskåret, kunne vi komme til Hyllingerisvejen på et bræt over åen, hvor vi skulle passe på at træde på de rigtige bræddер, for ellers skvattede man i åen.
Farbror boede på den første ejendom til venstre, når man kommer over til Hyllingerisvejen. Den hed Dybemose, eller som vi bare siger Dy'mose. Farmor boede længere ude ad vejen, næsten ude ved det skarpe sving.
Vores faster var gift med Albert Hermansen. Han var speciel, hvis nogen var speciel, for at sige det pænt. Og så havde far en morbror, der boede på en gård helt nede ved vandet på Horsehagevej, Thuesen, som blev efterfulgt af sin søn, Poul Thuesen. Han var gift med sygeplejersken her i byen.

Skolevej og skole

Når vi gik til skole, kom vi op forbi Mannekildegården, men vi kunne også skyde genvej ad deres markvej, så vi kom ud oppe ved kroen. Det var ikke så rart, når vi skulle gennem Mannekildegård, og fru Andersen så stod udenfor; bare hun nu ikke sagde noget til os, for vi var så generte.

Ca. 1950
Skuldelev Skoles mindste elever (1., 2. og 3. klasse)
Fra venstre: Hanne Pedersen, Ingrid Hansen, Anni Hansen, Bente, Bodil A., Karen Hansen, Niels Chr., Kirsti, Åse V., Elise, Kirsten H., Inge, Ejvind, Birthe S., Kjeld G., Bent P., Jørgen J., Preben J., Hans Jørgen E., Kurt J., Bent Poulsen, Jan Jørgensen, ??, Jens Børge, Lars H., Margit N., Bente C.
Anni og Karen er nr. 3 og 6

Og der var både kalkuner og gæs, som vi skulle forbi. Hannerne kan godt være stride. Hvis de var der, gik vi bag om gården og ned på deres markvej.
Når der var rigtig megen sne, kørte far os i kane med hesten foran.

Når vi var færdige med skolen i hverdagen, cyklede vi hjem. Det var ikke ret tit, vi var ude at lege med nogen. Det var en stor udflugt, hvis vi var i Frederikssund. Den første skoleudflugt gik til Munkholmbroen. Det var, da den næsten lige var lavet. Og så kom vi til børnefødselsdage, altså kun til pigerne.

Vi gik i skole indtil 5. klasse nede på den gamle skole i Skuldelev. Da vi kom op på den nye skole, blev vi slået sammen med eleverne fra Sønderby og Østby, men mærkede det egentligt ikke så meget. Vi var jo mange flere fra Skuldelev. Der kom kun to-tre stykker fra hver af de andre skoler i klasserne. Det havde vi ikke de store problemer med. Det var spændende at flytte op i helt nye lokaler og til en gymnastiksal.
Vi gik der, indtil vi kom til Frederikssund efter 7. kl., Der gik vi i 3. og 4. mellem og blev færdige i 1959.

Efter skolen

Anni: Jeg kom hos en tandlæge på Kochsvej i Frederikssund. Der stod vi og blandede plomber med kviksølv. Når instrumenterne havde været brugt, blev de kogt. Når vi så syntes, det var nok, tog vi dem op.
Karen: Jeg kom i fire år i lære i Skous varehus med elektriske artikler, parfumeri mm. Handelsskolen startede efter sommerferien. Den havde lokaler på Realskolen. Det første år var om aftenen. Først på arbejde og så i handelsskole to-tre timer.
Både påskelørdag og pinselørdag var der åbent i forretningen til klokken otte. Jeg bad om at få fri, da mor og far havde sølvbryllup 3. juledag. Det kunne jeg ikke få. Så blev jeg bare derhjemme. Der var ikke den ting, jeg ikke skulle lave, da jeg kom tilbage. Jeg skulle vaske gulv på lageret og ordne noget inde på kontoret.

Ungdommen festede igennem

Da vi blev større gik vi til bal på kroerne, Skuldelev kro, Dalby kro, Venslev kro, Skibby kro. I Gerlev var der conditori. Man kunne køre fra det ene bal til det andet. Når det holdt op i Venslev klokken tolv, kørte man til Dalby, der stoppede klokken et, og derfra til Skuldelev, der sluttede klokken to. Men hos købmanden i Sønderby, holdt man ud til den lyse morgen i privaten. Ved tre-firetiden sagde han gerne: "Sidste mand lukker og lægger nøglen det og det sted".
Så gik han i seng og så kunne de feste videre. Men da gæsterne begyndte at pille ting ned og stjal, hvad han havde på væggene, så stoppede det. Når de ikke kunne drikke mere, faldt de omkuld ude på græsplænen og lå der ude og sov.

Annis og Karens barndomshjem.
Som man kan se på kortet, lå det lidt udenfor Skuldelev by (i ringen).

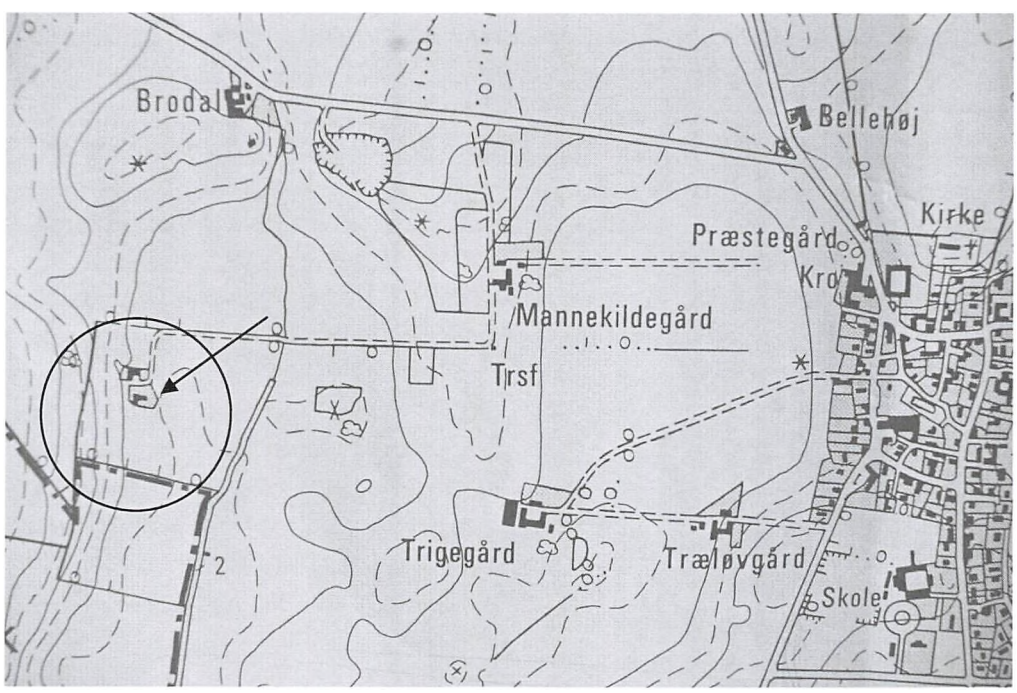

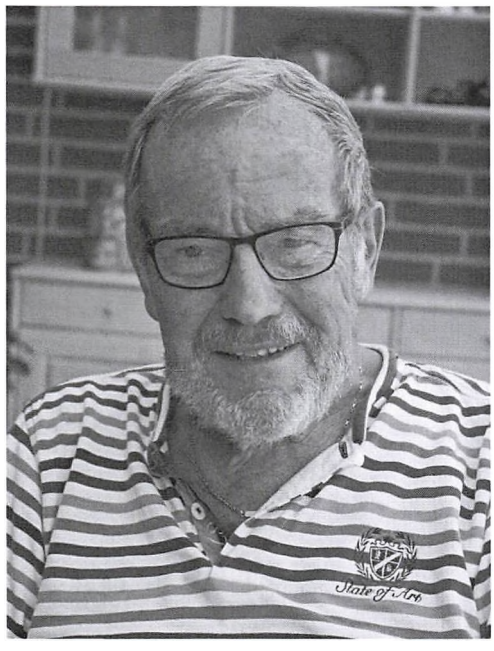

Jan har skrevet sin beretning i 2009. Den blev trykt dette år i "Jul i Frederikssund". Den findes også på internettet som en af "Ti kommunehistorier". Her gengives den i en let forkortet udgave.

Jan Jensen

* 1940

Livets gang i Skuldelev fra 1947.

Det stille liv i barndommen

Min egen tid i Skuldelev startede i 1947, hvor mine forældre flyttede til byen.

Jeg synes, jeg har oplevet en god tid i et levende og varieret område; husmandsstederne med deres dyrehold, køer-grise-høns, flittige mennesker i et mylder af liv; det krævede opfindsomhed at få de små brug til at løbe rundt. Og så var der gårdene med deres folkehold, som gav liv i "klubben" og somme tider lidt nyt blod til egnen.

Vi unger havde en legeplads, som omfattede kirkebakken, gadekæret, "Bakkerne" (Skuldelev Ås), stranden og mosen med de gamle tørvegrave over for grusgraven. Alt efter årstiden legede vi på isen og kørte i slæde, legede røvere og soldater, gik i vandet ved havnen eller fiskede. Et sandt eldorado at have oplevet.

En ting, jeg husker fra de mørke aftner, er stilheden i stuen, mens "pressens radioavis", gammel dansemusik og evt. et hørespil blev aflyttet. Derefter blev radioen slukket, og så var den højeste lyd urets tikken og så tømrer og elektriker Ammitzbølls raske gang på sine jernbeslåede træsko, når han gik sin runde for at se, om der var lys i gadelygterne. Bylauget krævede penge ind til driften, og man betalte efter formåen: 2 kr., 5 kr. eller for brugsuddelerens vedkommende 10 kr. - han var den mest velbeslåede.

Det var en stille hygge med de små fortrædeligheder, der nu engang hører med til livet.

Farfar var ægsamler og solgte slagterivarer

Min farfar boede i Skuldelev og ernærede sig bl.a. ved at være ægsamler for grosserer Thomsen, som eksporterede æg til England. Han bosatte sig derovre; det gik ham godt, og han byggede som sommerresidens en kæmpe villa i engelsk stil i Sønderby.

Nr. 2 fra venstre er Jans farfar, Hans Jensen,
Nr. 4 er Jans morfar, Jens Eriksen..
Og så er det onkel Verner og faster Anna.

Farfar stod for ægindsamlingen her på egnen og afregningen med leverandørerne, som var konerne på gårde og husmandssteder. Da der blev krise i 1930'erne, kunne Thomsen imidlertid ikke betale dem deres tilgodehavende, så samarbejdet mellem farfar og ham ophørte.

Men farfar fortsatte med at samle æg og leverede dem nu til slagteriet i Frederikssund. Så kom det naturligt, at han på hestevognen tog pølser og andre slagtervarer med retur til kunder på Skuldelev-egnen; først lidt og senere mere omfattende. På den måde blev han den lokale slagter.

Far overtager forretningen

Da han i 1947 følte sig for gammel til at fortsætte, fik han min far med på at overtage forretningen. Mine forældre boede ved Helsingør i Nygård, hvor jeg netop var begyndt i skole. Så de flyttede til Skuldelev, og uden forudsætninger overhovedet blev far slagter; det var jo slet ikke gået i dag, men kravene til hygiejne og opbevaring af kødet var langt fra de samme som nu.

Og jeg blev slagter

Jeg begyndte at hjælpe til i forretningen, da jeg var 12 år. Det gik jo lidt ud over friheden, men sådan er det

I 1947 kom Jans far, Alfred, hjem og overtog slagteriudsalget efter sin far, Hans. Her er der ved at blive sat skilt op. Det er Alfred, der skal kravle op på transportkasserne fra slagteriet for at gøre det fast.

jo med det arbejde. Og så måtte jeg lide den tort, at få syet kitler af fru Hesselkjær (den lokale syerske).

Jeg kom i lære som slagter og arbejdede andre steder, indtil jeg i 1965 kom hjem og overtog forretningen. En betydelig del af afsætningen skete ved, at jeg kørte faste, ugentlige salgsture i Østby- og Sønderby-området. Jeg havde varerne med i vognen og besøgte mange hjem. Normalt var husmoderen hjemme, men hvis det ikke var tilfældet, var der lagt en seddel med bestilling, og så gik jeg bare ind og lagde varerne i køleskabet. Betalingen fik jeg næste gang. Efterhånden, som konerne fik udearbejde, faldt afsætningen, og i 1982 holdt jeg op med at køre.

En betydelig del af vores salg skete til sommerhusbeboere. Hvis vejret blev godt tidligt på sæsonen, kom sommerhusfolket tidligt ud i husene, og vores afsætning blev god. Vi var ligesom landmændene afhængige af vejret i vores forretning.

Byens næringsliv

I Skuldelev havde vi en del butikker: brugsen med 6-7 ansatte, 2 købmænd, bager, slagter og fra ca. 1950 en "Tatol"-forretning.

Så var der "A .P." (Anders Peter Hansen), der kørte mælk til København, mursten fra teglværket ved Selsø, fragtkørsel og almindelig vognmandskørsel for folk. Desuden Noer med mørtelværket på Skuldelev Ås, som leverede en meget

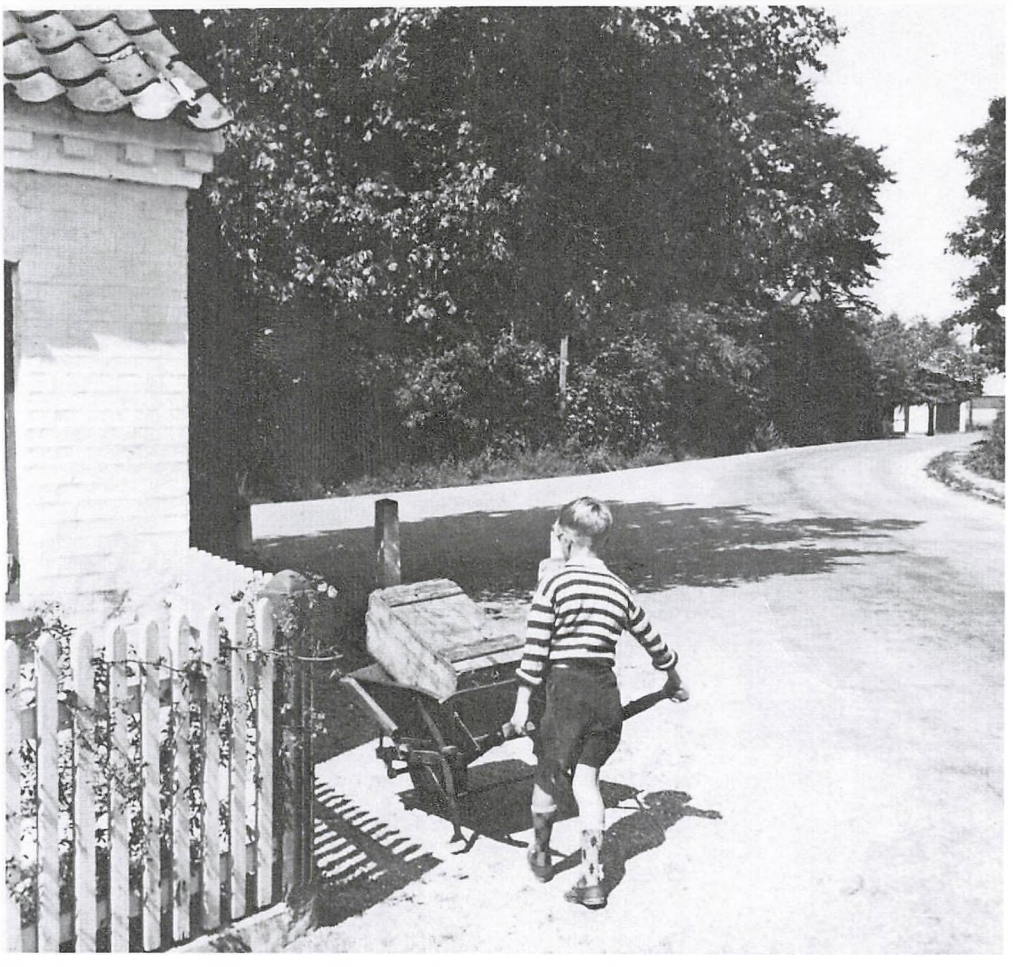

Der kom varer i transportkasser fra slagteriet i Frederikssund med rutebilen. De blev sat af ved brugsen, hvor bilen stoppede. Som dreng hjalp Jan med at køre dem på trillebøren rundt om hjørnet til slagterforretningen

velanskrevet mørtel vidt omkring.

I byen var også "Smede-Frederik"s maskinhandel og en anden smed, Rudolf Jakobsen, som bl.a. var kendt for at lave ålejern og reparere cykler, samt 2 tømrere, 1 snedker, 1 sadelmager, 1 børstenbinder, 1 glarmester og 1 møller. Desuden kommunekontor, hvor Ejlersen klarede administrationen sammen med Lisa Danckert, sygekasse, frisør og en murer; alle levede af at betjene byens og egnens borgere.

Senere kom metalvarefabrikken, som vel nok toppede, mens Bjørn Christoffersen havde den (60-70 ansatte); en god arbejdsplads, selvom eftertiden har lært os, at den ved sin forurening med affaldsstoffer satte sig et kedeligt spor.

Ved brugsen var der livlig trafik tidligt på dagen af mælkevogne, der lige skulle have varer med rundt på hjemturen, og af kunder, der stimede til med indkøbskurven på armen. Nogle kom for at møde posten og

Først vendte forretningen facaden mod Vestergade, som her på billedet. Jan står i døren.

ikke mindst for at få en snak; megen formidling af nyheder foregik ved disken i byens butikker (ikke at forveksle med sladder).

Ganske langsomt er de fleste af de små butikker og mindre håndværkere lukkede; enten man kan li' det eller ej, går der et stykke af en by tabt, hver gang en butik eller en håndværker – stor eller lille – lukker. Det hedder "udvikling".

Teglværk, grusgrav, mørtelværk og mejeri var alle sammen gode, lokale arbejdspladser.

Skuldelev kro blev genopbygget efter en brand i 1965, og ved den nye kromands, Drejsig, dygtighed blev den et landskendt spisested med revy om sommeren.

Da min historie starter, var der 5 familier, der levede af fiskeri ved Skuldelev havn, men nu er de væk.

Men så er der kommet nogle nye virksomheder til i det nye erhvervsområde på Egevej. En maskinfabrik og et værksted med reparation af landbrugsmaskiner, et finmekanisk værksted og DSV's (De sammensluttede Vognmænd) store kontor. Det sidste er nu lukket på grund af flaskehalsproblemer i trafikken ved Kronprins Frederiks Bro; problemer der giver alle, som pendler, masser af spildtid.

Apropos kultur, så står vores ca. 900 år gamle kirke støt på bakken, og noget tyder på, at sognet er et godt sted at være, for præsterne bliver længe; de sidste to foreløbig ca. 60 år tilsammen.

I den anden ende af byen er sportsklubben "Kilden" en ikke mindre vigtig kulturformidler. Der nås måske ikke de tårnhøje resultater, men en masse gode og livslange venskaber har kampene på banen givet.

"Kulørte" personer

Skuldelev havde en del personer, der var med til at sætte kulør på hverdagen. Blandt dem var "Røg-Hans", der var træskomand og røgmand – affaldstræet fra træskoproduktionen var velegnet som brændsel i røgovnen - hvor de lokale fik røget skinker mm. Han var sådan en rar mand, der altid havde en frisk, skæv bemærkning. En af hans kommentarer om vinteren kunne være: "Det er saks'me lummert i dag"; den faldt, når det frøs 14-16 grader udenfor.

Han elskede stegeflæsk, jo mere fedt, jo bedre. Hvis der så stod en anden kunde i butikken og følte trang til at fortælle ham, at det nok ikke var så sundt for hans helbred, var hans svar: "Jeg vil hellere leve lidt godt, og så en dag længere".

Rigtigt mange havde øgenavne. Det gjaldt også "Sorte-Hans", der var meget mørk i løden. Han arbejdede med lidt af hvert, af og til på Selsø teglværk, andre gange i grusgraven på Skuldelev Ås, men mest tid brugte han måske på at fiske fra Skuldelev havn. Han stod bag mange practical jokes. En meget tidlig morgen kom han med sin makker på vej til havnen forbi en have med et pæretræ med indbydende frugt. Han og makkeren tog en bid af alle de pærer, de kunne nå op til, idet de dog lod pærerne blive hængende på træet. Ejeren blev ikke netop begejstret ved "prøvesmagningen".

Når han om formiddagen ofte besøgte "Anna-købmand" i hendes lille butik, hvis vareudvalg var yderst begrænset, var hans yndlingsfornøjelse at fortælle en historie, som han opfandt på stedet, og som var pure løgn. Så vidste han, at "nyhedsformidlingen" i løbet af dagen ville bringe historien byen rundt. Til aften morede det ham at høre historien genfortalt for at høre, hvad den var blevet til i dagens løb!

"Anna-købmand"s vigtigste handelsvare var benzin. Når hun fik en ny leverance, skulle betalingen falde kontant. Nu var finanserne ikke hendes stærke side, og det skete mere end én gang, at hun i hast måtte til naboer for at låne pengene.

Som barn boede Bent i Skuldelev, nede ved gadekæret i Fasanstrædet. Han var en af de foretagsomme drenge, der intenst oplevede omegnen, når han drog på opdagelse alene eller sammen med kammerater. Naturen betød meget for ham, og han blev især optaget af fiskeri og jagt. Denne interesse har i høj grad også sat sit præg på hans voksenliv.

Bent Sørensen

*1939

Fortæller 30.06.-2016

Far var formand for fagforeningen

Far var lidt af en foregangsmand. Hjemme hos os havde vi toilet med træk og slip, hvad mange andre ikke havde. Og telefon, fordi far passede fagforeningen, Dansk Arbejdsmands Forbund. Præsten, brugsen og vognmanden havde også telefon, men så var der ikke andre. Jeg har måttet rende over hele omegnen med telefonbeskeder, også helt ud på Torp.

Fagforeningen havde medlemmer fra byen, men også fra Sønderby og Østby og nogle fra Tørslev og Gerlev. Der var et lille kontrolsted i Sønderby, hvor de arbejdsløse der i byen hver dag kunne gå hen og få stemplet deres fagforeningsbog. Regnskabet for Sønderby blev måske indtelefoneret om onsdagen, og så sad min far og ordnede det, så det var klar til fredag, hvor der blev udbetalt understøttelse til de arbejdsløse. De kom så ned og stod i lange rækker i Fasanstræde og skulle hente deres penge. Der var megen moro. Jeg stod somme tider og lyttede lidt efter, hvad de snakkede om; bl.a. om krig i Indokina.

Jeg kan ikke huske, at min far ikke havde noget arbejde, men der var enormt mange arbejdsløse dengang. Mange kørte her fra byen til Kyndbyværket. Når det var vestenvind og de rigtigt fyrede med kullene, så stod røgen her ned over som fra en anden industriby i Sydeuropa.

Men min far og min farbror kørte helt til Frederiksværk på tandem. Det har garanteret været for at få fem kroner mere i timen. De var med til at bygge Stålvalseværket. Lønnen på Kyndbyværket var ikke så god som i Frederiksværk.

Arbejde til de arbejdsløse

Det var jo mest om vinteren, der ikke var noget at lave. Mange af de

mennesker her fra kommunen blev så sendt ud i grusgraven på skiftehold.
Der var jo ikke traktorer dengang, så harpen [sorteringsanlæg til grus] blev trukket med hånden, og så stod der nogle og fyldte grus op i den. Der var vel fem-seks omkring sådan en harpe til at trille væk og sådan noget. Det var skovlen, der blev brugt; de kendte ikke til andet.
Nogle var hylende glade for det, og andre hadede det. Hvis der var nogle, der ikke var så skrappe eller prøvede at krybe uden om, så blev de sendt op at grave ler af. Det var nok det værste arbejde i Horns Herred. Jorden skulle læsses op på en trillebør og køres væk, og det var på akkord. Men folk kunne arbejde dengang.

En sommer, da jeg vel var seks-syv år, skulle jeg cykle ud på Selsømarken til to ældre mennesker for at klare et ærinde for dem. Men så blev jeg lige stoppet af dem nede i grusgraven, hvor jeg kom forbi. De sagde til mig, om jeg ikke lige kunne køre op til købmanden i Østby og hente en halv abe. Jeg havde mine betænkeligheder; det lød helt forkert. Jeg havde aldrig før hørt om en halv abe. Jeg var bange for, at de havde taget fusen på mig, men købmanden vidste lige med det samme, hvad det var.

Omsyet tøj

Når der i gammel tid var nogen, der døde, så holdt man auktion over indboet. Jeg kan huske, da mølleren døde. Det havde vist været nogle me-

Bents forældre, Børge og Gerda Sørensen, og hans datter Naja.

get velhavende mennesker. Han havde alt, fint tøj og alt muligt. Der var en, der fortalte min far om det. Der var diplomattøj med den rigtige farve. Den rigtige farve er mørkeblåt. Det købte han, for det var i den tid, hvor der var rationeringsmærker, og det var svært at få tøj. Min mor syede tøjet om sammen med en anden dame i byen og for en gangs skyld, syntes jeg, jeg havde det flotteste tøj af alle ungerne i byen. Det var jeg jo ikke vant til; jeg fik ellers en ny sweater og et par nye bukser til eksamen.
Der var masser af sne dengang. Og vi unger boltrede os ude i sneen, så tøjet blev fand'me så rent og så flot, så det var helt fantastisk.

Jeg tjente lommepenge

Det var meget hyggeligt at være barn i Skuldelev, men man kendte jo heller ikke til andet.
En af mine venner havde avisruten, og når vi så legede sammen, hjalp vi hinanden med at dele aviserne ud, så det var klaret lynhurtigt. De kom om aftenen med rutebilen til brugsen. Der var ikke noget, der hed husnumre dengang, men man kendte alle. Det var jo kun en lille by.
Der var en dreng her oppe fra Sølvkærgård, der havde en rute med en anden avis ud omkring Torp og Østby Mark. Han havde fået en hest stillet til rådighed til den avisrute. Der var jo altid sne om vinteren, så der kørte vi med kane. Jeg kan ikke sige, hvor mange slæder og kælke, der kunne hænge bag efter den. Det var helt utroligt, men jeg kan ikke mindes, at hesten nægtede. Den hed Grethe, og den var ven med alle børn i byen.

Lærer Hansen

Lærer Hansen var garanteret en dygtig lærer; der skal jo noget til at holde styr på 27-28 unger i klassen. Dem, der havde evnerne, kunne han fand'me godt lære noget, er jeg helt sikker på.
Da han bliver pensioneret, kunne han over et par bajere godt fortælle lidt om gamle dage. Da han kom her til og skulle være lærer, var det jo bønderne, han skulle præsenteres for. Han måtte cykle rundt, for der var ingen biler. Så kom han ud på Skuldelevgården. Ude ved porten fik han lige hørt gårdmanden sige: "Det er kraft ed'me godt gjort, at man skal spilde sin tid på sådan en avekat". Så vidste lærer Hansen, hvor han stod.

Skuldelev og 2.verdenskrig

Jeg er født på Vestergade i Skuldelev. Jeg mener at kunne huske, at tyskerne kom flyvende lige ind over, men jeg har nok fået fortalt historien så mange gange, at jeg tror selv at have oplevet det.
Jeg kan huske, at jeg engang var med min mor inde i København på besøg, og så skulle vi køre med en sporvogn, som der var skudhuller i. Nerverne var simpelt hen på højkant, når man kommer her ude fra den 14. kartoffelrække. Lige pludselig kom der to tyske soldater ind; de har sikkert haft fridag. Jeg blev *hevet* ud af sporvognen, og så løb vi ned ad gaden.

I Skuldelev boede flere tyske damer, der var gift med folk her i byen. Aage Ammitzbølls kone hed Rosa. Han havde truffet hende, da han som tømrer var på valsen i Tyskland. Lige pludselig kom der en tysk militærvogn til Skuldelev og parkerede foran deres hus. En officer i fuld uniform gik ind. Hold da kæft, hvor der blev snakket! Og folk var også bange. Det var så broderen til den tyske kone i huset – Otto Ammitzbølls mor.

Det var helt ad helvede til. Han kom jo hver søndag og ville gå med på jagt. Men det endte med, at Aage Ammitzbøll – den flinke mand – eller konen måtte sige: "Du må meget gerne komme. Men du må ikke komme i bil, og du må heller ikke komme med uniform på, for jeg kan ikke være i fred i byen". Og det kan man da godt forstå. Hun blev kaldt "tyskermor".

Jeg kan også huske den første gang, jeg så en ambulance. Det var i 1945, hvor man tog ud og hentede enhver, man mistænkte for at have samarbejdet med tyskerne, eller som man var uvenner med. Den stakkels købmand inde i Østby var blevet anmeldt. Jeg har fået fortalt, at der skete det, at Karl Ammitzbøll, der var født ude på Skuldelev Mark og premierløjtnant i Jægersprislejren, sammen med Bentsen, en pensioneret politibetjent, som boede her nede i mosen, kørte rundt sammen med nogle flere og hentede de mistænkte. Jeg kan huske, de hentede nogle af vores søde bekendte nede i brugsen.

Så var de inde og ville også hente købmanden, men han ville ikke åbne døren; han ville skide dem et stykke. Så skød Bentsen ind gennem nøglehullet og ramte købmanden, der stod ude i bagbutikken. Han døde. Det var første gang, jeg havde set en ambulance, da den med udrykning hentede ham.

Aage Ammitzbøll og hans tysk-fødte kone, Rosa.

Ålestangning

Folk skulle jo holde sig i gang med noget. Om vinteren fangede mange af de arbejdsløse ål. Jeg kan huske, at en frue, hvis mand stangede ål, sagde: "Så fik vi ål morgen, middag og aften. Det var bare et spørgsmål, om hvordan de skulle serveres".
Jeg kom ud på fjorden med vores nabo, der var fisker. Så lærte jeg jo at fiske.
Sorte-Hans (Pedersen) kunne rigtigt fortælle historier. Der var altid et leben omkring ham. De stod og fiskede ude på Torpjorden [lokalitet i Roskilde Fjord] lidt sydøsten af Fjordhjem. Der kom folk til alle steder, hvor der stod nogen og fiskede, for så kunne de se, at der var noget at komme efter.
Sorte-Hans var en laban og fuld af rævestreger. Engang blev han spurgt af en, der havde lidt sanktvejtsdans: "Hvor kan man lave et hul"? "Ja, du skal lige sådan cirka 25 skridt den vej". Isen var meget tyk, selv om det var i april måned. Den stakkels mand stod og huggede en time for at få et hul på 50 cm i diameter, og han blev pissevåd, for det sprøjter op, når man hugger. Da han så satte stangjernet ned, var der ikke mere vand end sådan ca. 30 cm! Det vidste Hans... Han kendte grundene som sin egen bukselomme.

Nogle gange satte de en båd i vandet mellem isflagerne, og kunne hive båden op på en isflage, når de var kommet hen, hvor de mente, der var godt. Så stangede de fra isen, selv om mange af dem slet ikke havde forstand på det. Men det havde Sorte-Hans. Når han havde fået nogen til at hugge et hul, som de gik fra uden rigtigt at få noget, så gik Hans hen til det. Han havde et længere stangjern, så han kunne nå længere ud til siderne. Og han stangede systema-

Ålestangning på isen (udlånt af Skive Byarkiv)

tisk, så han kunne stå der og redde 15-20 ål.

Fattige fiskere spiste, hvad der bød sig

Sorte-Hans' far havde været fisker på Skuldelev Havn og boede i det sydligste hus ud for havnen, hvor Hans blev født. Når faren var ude i sin båd, roede han; han kendte ikke til andet. Der var ikke noget, der hed motor. Han roede til Frederikssund og solgte fangsten.
En, der hedder Johannes Andersen, har fortalt mig om en situation, hvor fiskerfamilien sad og spiste. Så sagde en af døtrene "Mor. Jeg synes da ikke, det ligner måger". "Når jeg siger, at det er måger, – og en hel masse eder fulgte - så er det måger", sagde faren. Det *var* kaniner. De var hentet ude på Kølholm, hvor der var nogen, der holdt kaniner. Så det var smadder ulovligt, men familien skulle jo have noget at æde.

Fiskerdrengene sagde, at de fik ål morgen, middag og aften på alle mulige måder. Folk spiste også mange sild. Alle saltede sild ned dengang. Der kom en fiskemand cyklende fra Frederikssund af. Folk bestilte en kasse sild, som de selv saltede ned. Mange husmænd og bønder fik en sild til morgenmad eller de gik op til skorstenen på loftet, hvor der som regel hang en røget skinke, og skar et stykke. Så kunne man skifte lidt med det. Folk levede billigt.
Som barn kunne jeg kun spise ål; der var alt for mange ben i alle de andre fisk. Og hornfisk kunne jeg ikke lide på grund af de grønne ben.

Der blev også fisket i tørvegravene

Ude i Hov Enge over for grusgraven var der masser af tørvegrave. Der kunne vi børn i skolealderen fiske masser af suder og gedder og aborrer. Mine forældre kunne godt lide sudere, som jeg fangede mange af, og aborrer smagte rigtigt godt. Når der kom en regnbyge, eller det blæste lidt, var det skide godt at fange aborrer på ormekrog. Gedderne var der lidt for mange ben i.
Af og til var vi med de store drenge ude, f.eks. brugsens sønner, som havde rigtige fiskestænger; vi andre havde bare en vidjekæp og en snøre. Så engang fik jeg af en af brugsdrengene et fiskehjul, men hvor får man så en fiskestang fra? Det blev en pegepind! Jeg fangede da en masse fisk med det udstyr.

Inde i Østby havde Otto Ammitzbøll købmandsforretningen. Han spurgte engang: "Fanger du ikke gedder"? "Nej, det ved jeg ikke noget om".

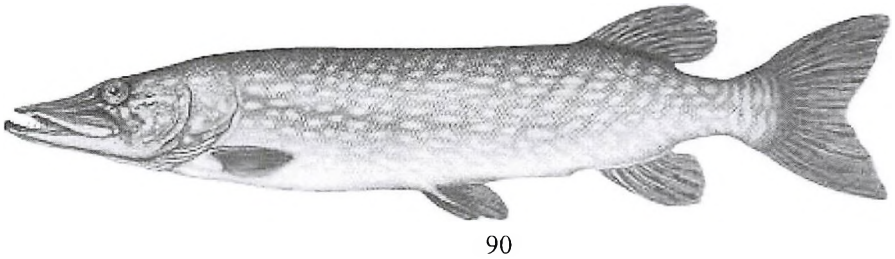

Gedde

Han havde fire levende karusser i en spand. Dem fik jeg til madding og kan huske, at min fætter og jeg sad ude ved mosen og havde sat en karusse på en ålekrog. For vi havde heller ikke de rigtige geddekroge og heller ikke den rigtige line med forfang på. Det var bare et stykke sejlgarn. Lige pludselig gav det kraft'-me et ordentligt ryk i denne her stage; hold kæft, jeg rystede sådan. Så fangede jeg en gedde, der var næsten en meter lang. Det var helt utro-

Aborre

ligt og så på en ålekrog; den var også rettet helt ud.

Det var en helt fantastisk, dejlig barndom, hvis man var naturinteresseret. Men i dag er alle moserne groet til, så der er slet ikke noget fiskeri der ude mere.
Vi fiskede også ude i Møllekrogen. Der fangede vi glasål og rejer. Vi satte en reje på krogen, og så svømmede rejen rundt nede i slusen på søsiden, og det varede ikke ret længe, før der var en stor aborre, der hoppede på den.
Da jeg var helt ung, var fiskeretten i Selsø sø lejet ud. Det var en fra Roskilde, der havde det. I gammel tid var der vist nok to mand, der ernærede sig ved at fiske i søen.

Skuldelev havn var et rigtigt fiskerleje

Der var en syv-otte fiskere ved Skuldelev Strand og så nogle fritidsfiskere. Det var blandt andre Christoffer Nielsen, Hans Nicolaisen og Marius Pedersen. De fangede mest ål, skrubber og sild. Og sjældent makrel, fordi de fleste blev fanget i de mange bundgarn længere oppe i fjorden, inden de nåede ned til Skuldelev.

I ferietiden var vi drenge meget ude ved havnen. Nogle gange fik vi lov at sejle med en kutter ud og trække agn, som de skulle bruge til krogfiskeri. Vi fik somme tider en lille agn af fiskerne og brugte den eller en orm til at sætte på en krog med en snor i, som vi bandt til bolværket i havnen. Jeg har fanget ikke så få ål på den måde. Det var spændende.

Da jeg var barn, var der ikke rigtigt kommet kasteruser. Det siges, at det var nogen fra Fyn, der kom med dem. De var meget nemmere at have med at gøre. De garn, der blev brugt, da jeg var barn, var lavet af noget, der skulle koges i tjære hvert år for ikke at rådne.
Det var et åndssvagt arbejde at være fisker; de var helt sorte af sol og tjære. Og ikke nok med det; så sad de der hele vinteren og reparerede huller i garnene. Da nylongarnene kom frem, var der meget mindre at reparere. De skal bare ikke ligge i solen. Om vinteren må de godt ligge på fjordbunden i en bunke, og så kan man tage dem op til næste år. Så er al tang og møg røget af. Jeg kan

Skuldelev havn med Hyldeholm (nudistøen) i baggrunden til højre. Tidligere var der kun en enkelt mole, hvor fiskerne havde bådene liggende.

huske, at jeg fik en ruse af en af fiskerne. Efterhånden fik jeg otte-ti kasteruser, som jeg fiskede en hel del med, inden jeg tog til Grønland.

Vandet i fjorden blev forurenet

Man kunne jo også bade i fjorden dengang; vandet var ikke forurenet. Men det var altid bedre at bade ude i den anden fjord (Isefjorden), hvor vi somme tider cyklede over.
Som jeg ser det og oplevede det ude i stranden, var Bjergmarks korn- og foderstofforretning ivrig for at få bønderne til at sprede kunstgødning ud på markerne om efteråret. Det duede jo ikke, for så skyllede gødningen ud i fjorden gennem drænrørene afhængigt af, hvordan vinteren var. Det fik algerne til at trives i den grad, så når man satte fiskegarn, blev de hurtigt fyldt med store alger, og der gik ingen fisk i dem. Man kunne dårligt hive garnet op i båden.

Far var jæger

Min farfar havde en ejendom ude ved Selsø-marken, hvor der var jagt ad helvede til. Ænder var der altid og hele tiden. Det blev jo heller ikke dårligere af, at der i krigsårene havde været rationering på patroner, så vildtet havde fået fred. Det var i alle køkkener en gave at få vildt.

I møllerens efterladte sager var der også en kasse med krudt og kugler og fænghætter, som min far købte. Det resulterede i, at vi aldrig nogen sinde manglede mad i min barndom, fordi han altid kunne gå ind hos farfar og skyde. Og der kunne ikke bare være hundrede ænder oppe på stubmarken og i kornhovene foran Søhuset, der kunne være flere tusinde. Han lavede selv patronerne.

Farlig leg

Vi unger var så interesserede i det der jagt. Jeg havde en tante, der boede i den anden ende af byen med en dreng, der også var meget interesseret i det. Jeg havde stjålet noget krudt og nogle kugler fra min far, som vi lå og legede med nede på gulvet.
Jeg havde ret stor erfaring med at lade patroner, fordi jeg havde gjort det sammen med min far. Så var der nogle andre unge mennesker, og sammen med dem skulle vi jo også prøve at gå på jagt. En af dem havde fået en hanebøsse og forskellige ting fra en af gårdene, hvor enken ikke skulle bruge geværet. Jeg sagde: "Jeg vil godt være med, men jeg vil altså selv komme krudtet i patronerne. For ellers skal jeg ikke skyde med dem". Alle remedierne lå oppe på hans værelse, og så havde de været oppe og lave nogle patroner, som jeg ikke vidste af. Men jeg var med til at lave en hel masse patroner.

Vi cyklede af sted ud for at skyde på isen ved Eskilsø. Lige pludselig sagde det **BANG**, og bøsseløbet sprængtes. De havde kommet for meget krudt i patronerne. Det var det, der var grunden til, at jeg ikke skulle skyde med noget, jeg ikke kendte. Det havde den gamle indskærpet mig. Ingen kom noget til men vi kunne ikke åbne kanonen og tage den anden patron ud. Hjemme i byen bandt vi den til et træ og gemte os inde bag ved. Vi havde en snor til aftrækkeren, kikkede os lidt omkring for at se, om der var nogen, og så hev vi lige en gang. Den blev aldrig til gebøsse mere.

Haglgevær.

Bytte, bytte, bytte

Der var tit et leben ude på isen, men nogle år duede det slet ikke, og andre år var der masser af ænder. Jeg kan huske at lige, da jeg havde fået jagttegn, cyklede jeg ud til Møllekrogen og kørte på isen langs med kanten over til Eskilsø. Der var nogle våger, og nogle gange dukkede jeg mig ned bag isflager og kunne skyde en and. Det endte med, at da jeg kom hjem om aftenen, havde jeg skudt 15 store, gule skalleslugere. Jeg var edderman'me sej; jeg kunne dårligt have dem på skulderen.

Dengang kunne alle godt spise den slags. Hvis de bliver lavet rigtigt i stand, er de udmærkede. En dag, hvor vi havde skudt rigtig mange ænder, kom Dreisig nede fra kroen. "Er der ikke noget for dig at få nogle ænder"? spurgte jeg ham. Nu skal jeg jo ikke tage æren for, at han lavede gourmet-aftener, men Skuldelev kro blev berømt over hele Danmark, også i Grønland. Opskriften på blishøns og skalleslugere er, at man koger dem i fire hold vand. De smagte rigtigt godt. Jeg har spist i hundredvis af troldænder, og der blev en herlig sovs!!

Jeg blev bidt af jagt

Man bruger en hund til trækjagt til at apportere de fugle, der falder ned. Sådan en hund får oparbejdet nogle fabelagtige sanser. Den kan høre, om man rammer anden. Og så kan du stå der og skyde videre. Så pludselig ligger der en and, som du ikke vidste, du havde ramt, men som hunden har hentet.
Der var en helt utrolig god jagt nede på min farfars ejendom. Engang havde jeg taget min farbrors hund med, og den kunne godt lide at løbe ud over markerne og lette ænderne. Jeg sad nede ved Søhuset; det var lige efter, jeg havde fået kanonen. Så var hunden kommet op ad kirken [Selsø] til og jog ænderne op fra den side. Jeg har prøvet at få tusind gråænder ind over hovedet i 15 meters højde på én gang. Og jeg ved jo godt, at jeg kan kun skyde to, inden de andre er væk.

Vi unge jagtede for vildt

Når vi unge cyklede ud af byen, så ladede man bøssen henne ved møllen. Og jeg har skudt ænder, skovduer og viber på vejen, mens jeg cyklede. Men hvis man kom hjem med en hare eller en fasan, så blev der ballade. Det gjorde man kun én gang. Så var den gamle klar over, at der var et eller andet galt. Så havde jeg været inde på en andens mark. Ude hos min farfar måtte jeg kun skyde ænder.

Jeg kan godt forstå, at mange misundte mig, for jeg lærte jo rigtigt at skyde. Da jeg var i murerlære, cyklede vi til Skibby til flugtskydning og lærte det. Når vi kørte hjem, skød vi rigtig mange måger.

Viber, strandløbere og kramsfugle smagte bedre end andesteg. Hvis jeg havde været ude på engene ved

Lokale jægere. Til venstre Aage Ammitzbøll med jagthund og nedlagt hare. Til højre Erik Ammitzbøll med fasaner og i bæltet agerhøns.

Skuldelev strand, kunne jeg godt komme hjem med 12-13 viber; man skulle jo også øve sig! Jeg kunne også godt lide at skyde krager; det kunne jeg fra cyklen. En ung krage smagte rigtigt godt. Og hvis jeg skød en stær, skulle den jo også ædes.

For os, der ikke var født på en gård, hvor vi kunne gå på jagt, var det fantastisk ude på Skuldelev strand, når det var orkan. Vi havde alt det tøj på, vi ejede, og aviser inde under. Det var meget spændende, men det var ikke altid, det gav lige meget. Min bror sejlede ud i en skydepram, og i løbet af halvanden time havde han skudt 14-15 ænder, og jeg kunne ligge ude ved iskanten og fik måske to ænder.
Vi kunne trække en skydepram ud på isen til at gemme os bag. Hvis det var snevejr, slog ænderne ikke så let af. Nogle gange lagde vi nogle lokkeænder oppe på isen. Det kunne være så flot, når ænderne kom flyvende med deres hvide bryster op mod den blå himmel.
Nogle gange kunne man skyde så godt, så godt og lave en dublé. Men man rammer jo ikke hver gang, for så er der jo ikke noget ved det. Jeg plejede at sige, dengang jeg var i lære, at hvis jeg bare kunne skyde to ænder i ti skud, var det godt.
Jeg skulle jo holde mig selv med patroner, og det var lidt svært. Men jeg kunne sælge en and for syv kroner, og jeg vidste lige, hvor i byen jeg kunne afsætte den. Folk var meget glade for vildt.

Jeg blev murer

Jeg var i lære hos murer Pedersen; ham der byggede skolen her i byen. Jeg var med til det hele vejen; det var et stort byggeri dengang. En 4.-års lærling sluttede med en timeløn på 1,86 kr. på egen kost og logi og tøj. Og jeg betalte det halve hjemme

Bent var med til at bygge den nye skole i Skuldelev.
Lærerboligen er her som det sidste ved at være færdig.

hele tiden, så på den måde fik jeg lært lidt om livet.
Da jeg var udlært som murer, kom jeg ind som soldat ganske få dage efter i 1959. Og startede med 14 kr. om ugen, der senere blev til 29 kr. Men jeg manglede aldrig penge. Jeg røg jo ikke.
Når jeg var hjemme, drejede det sig om at få skudt et par ænder, så man havde lidt ekstra penge.

Når jeg var hjemme, drejede det sig om at få skudt et par ænder, så man havde lidt ekstra penge.
Dengang var man indkaldt som soldat i 16 måneder. Da jeg kom hjem, mødte jeg en af mine jagtkammerater. Han havde været på Grønland og fortalte om, hvor spændende der var der oppe. Så der tog jeg op i 1963 og blev i 35 år til år 2000.

Vildtparade

Bents store interesse er også i dag jagt. Han skyder stadig godt og bliver inviteret til mange jagter.

Inga Hansen

(f. Olsen)
* 1938

Jeg er født på Møllegården i Skuldelev, hvor jeg boede ca. 1½ år. Så købte min far Kærsgård, så jeg kan slet ikke huske noget fra Møllegården. Men jeg har fået fortalt nogle historier der oppe fra. Fra tiden før skolen kan jeg faktisk huske ret meget.

Vi er fem søskende, og jeg er den lille. Min storebror er otte år ældre end mig. Mine forældre havde allerede bil, da de boede på Møllegården. En dag skulle de i byen, og så gik min bror på syv-otte år ud og startede bilen og bakkede den ud. Han kunne ikke nå pedalerne, så han måtte stå op.

Kostalden var mit yndlingssted

Jeg har altid været glad for at være ude ved dyrene. Og jeg blev selvfølgelig sat til at lave noget. Om vinteren var det gerne nede i kostalden. Vi havde vel ti køer og så nogle kalve. Det var røde, danske malkekøer. Der var dejligt; der var kalve og der var katte. Der skete noget.
Til jul, når der blev slagtet ænder, foregik det også nede i kostalden, hvor der var lunt. Det gjorde ikke noget der kom blod og fjer.

Daglejeren Knud

Vi havde en daglejer, som hed Knud Knudsen. Han var ungkarl, og jeg tror, han aldrig havde været uden for Skuldelev. Han var lidt for sig selv. Hans livret var kartoffelmos, som han kaldte kartoffelgrød. Det blev serveret med noget flæsk fra sulekaret. Han kunne så godt lide et god klat af fedtet derfra i kartoffelgrøden.
Jeg kan tydeligt huske engang, hvor jeg var seks-syv år, at far og han stod udenfor stalddøren og snakkede om vinden. Så sagde min far, at den kom fra sydøst. "Nej! Den kommer fra sydøst!", sagde Knud. Det har været lige efter krigen i 1940'erne.

Jeg kan også fortælle en ting med Knud, som jeg ikke selv har oplevet, men mine brødre har snakket om det. Der boede en Teodor Poulsen nede bag ved. Hvis ikke han havde noget arbejde, kom han ind i stalden og stod og snakkede om dyrene med Knud og far. Vi satte jo kartofler til spiring i kasser oppe under loftet over køerne, hvor der var varmt. Knud kom hver dag og skulle

mærke i den samme kasse, om der var kommet spirer på. En dag tog Teodor og drengene kassen ned og kom noget kolort op i den. Så kom Knud og tog lige op på det der! Jeg tror nok, han råbte højt. Der foregik altid noget.

Møddingsstedet ved Kærsgård er i dag tomt. Alle gårde havde en mødding, som bidrog til byens "duft".

En hest var min gode kammerat

Vi havde fire heste; senere kun to, da vi 1950'erne fik en traktor. Den ene var en rød vallak af Frederiksborgrace, som jeg kunne gøre med, hvad det skulle være. Jeg kunne gå under den og kravle mellem benene på den. Jeg havde fået besked på, at det kun var med ham, jeg måtte gøre det. Meget af min tid gik med at gå og snakke med ham.
Jeg har også kørt med hestene i marken, når der skulle tromles eller harves sådan en dag i marts måned, når solen skinnede. Så gik man der bag hestene; det var dejligt. Jeg kunne ikke selv give hestene seletøjet på; jeg var jo ikke stor nok. Men jeg kunne godt spænde for.

Heste havde en særlig status

På et tidspunkt kunne hestene ikke mere; de ville ikke rigtigt ud af stald -en til sidst. Dyrlægen var der. Det var galt med deres ben. Der var ikke

Hest med føl ved Skuldelev mølle.

noget at gøre. Far måtte så af med dem. Den dag, de skulle komme og skyde dem og hente dem, da tog far mig med og gik ud i den fjerne ende af marken. Det skulle vi ikke opleve. Far kunne heller ikke tage det. Det var kun min storebror, der var hjemme på det tidspunkt.

Vi børn var med i arbejdet på gården

Min søster og jeg har aldrig rendt ude og leget; vi hjalp til hjemme. Vi var jo fem søskende, og der skete altid noget derhjemme. Når de spirede kartofler skulle lægges, var vi børn også med. Vi gik og lagde dem i de furer, der var blevet pløjet. Vi gik med spirekassen i en rem over skulderen. Jeg syntes, det var meget sjov. Det var lige et arbejde, der passede mig. Jeg kunne godt lide det.

Kærsgård var en gård med alle mulige husdyr. Dem var jeg med til at passe. Jeg var med at malke og tage halm fra, når vi tærskede. Vi startede klokken syv om sommeren i skolen. Det sidste år, jeg gik i skole, kan jeg huske, at der i høstens tid kunne blive ringet efter mig efter to timer; det var dejligt at få fri fra skole. Så skulle jeg hjem og være med at høste.

Når vi høstede, skulle jeg være med at lægge læs. Når vi kørte sæden hjem, blev noget af det tærsket med det samme. Mit job var at tage halm

Ingen høst uden kaffepauser - med transistorradio.
Kornet er bundet i neg, der venter på at blive sat i "hove" for at tørre.

Familien på Kærsgård:
Bagest fra venstre; Ingas moster Ellen, mor Ingeborg, bror Niels Georg, far Frederik.
Forrest:
Feriebarn fra Sydslesvig Ingrid, Ingas søster Agnete.

fra ved tærskeværket. Det var ikke spor sjov.
Og når vi skulle tærske om vinteren, var jeg oppe på halmloftet, hvor vi pakkede halmen sammen, når den kom fra tærskeværket; det ville jeg gerne.
Jeg har også været med i laden, hvor kornet lå. Når der kun var tre-fire lag neg tilbage, kom vi til musene, som gemte sig der. Dem kunne jeg ikke døje, så jeg gik op på halmloftet.

Midt i 1950'erne begyndte far at dyrke lucerne. Det filtrede meget sammen og skulle slås med slåmaskine. Der blev jeg sat til at køre med slåmaskinen, mens far, min søster og et par andre gik og rettede planterne op, så maskinen kunne få fat i dem. Nogle steder skulle jeg have god fart på for ikke at køre fast i det.
Det var meget sjovere at være med ude og arbejde, så derfor ville jeg hellere være en dreng.

Hyggeligt hjemmeliv

Vores kost var meget almindelig. Vi fik en hel del mælkegrød, varm

mælk med tvebakker i; og kærnemælkssuppe. Vi slagtede til jul og lagde kød i sulekaret. Vi lavede pølser og fik røget noget.
Hønsene og ænderne sørgede mor for. Jeg kan ikke slagte en høne, men jeg kan gøre den i stand, pille fjer af og skære den op. Min far og brødre gik på jagt på gården. Far blev somme tider også inviteret på jagt hos andre.
Om aftenen skulle vi lave noget håndarbejde, strikning eller syning; ellers spillede vi kort, en hel del. Knud kom også nogle gange, og så spillede vi brus. Og ellers whist. Nogle gange også et spil, der hed Dorthe, hvor far også var med. Vi kunne godt være syv om det; det var sjov.

En mislykket udflugt

Engang sidst i 1940'erne havde både jeg og min søster fået fri fra skole. Der var nemlig en kontrolassistent der havde været her et godt stykke tid. Han boede på Langeland, og så skulle vi ned og se til ham. Derfor havde vi fået fri. Men vi kom ikke længere end til Køge, så punkterede bilen. Så fik far lappet, men så punkterede vi igen. Og så kørte vi hjem. Kontrolassistenterne kontrollerede mælkens kvalitet på gårdene og boede på dem på skift.

Skole, ungdomsskole og sykursus

Og jeg kom i skole. Det skulle vi jo, men jeg havde det godt nok. Jeg startede i skole i april 1945, mens der endnu var krig. Jeg gik sammen med Anne Røndbjerg. Der var lærer Hansen, og lærerinderne skiftede noget. Der var en, der hed fru Bolund, som blev gift og flyttede.
På et tidspunkt kom præsten, Lomholt, som lærer. Jeg tror nok, de store drenge kunne finde ud af at lave noget sjov. Men præsten tog fusen på dem engang. Han kom oppe fra præstegården, cyklende baglæns på cyklen ned i skolen. Det kunne han godt.
Præsten havde nogle gange ungdomsskoleaftener om vinteren, hvor vi kom op og hørte lidt og sang. Der var god tilslutning; vi var gerne oppe i den store stue. Der kom både drenge og piger.
Om vinteren var der nogle gange sykursus, der foregik på skolen. Det var med en, der hed fru Hesselkjær. Hun boede ovre i Vestergade. Vi syede tøj til os selv. Vi havde selv stoffet med og fik så lidt vejledning.

Ud at arbejde

Da jeg var blevet konfirmeret, kom jeg på Osted efterskole, og det har vi været alle fem. For piger var det sommerskole i fem måneder fra maj

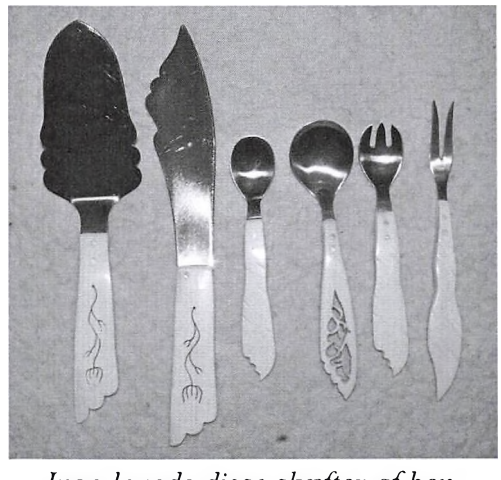

Inga lavede disse skæfter af ben.

til september - ikke hele året som nu. Vi havde almindelige skolefag.
Da vi kom, fik vi nogle opgaver i dansk og regning og blev så sat på hold sammen efter, hvor gode vi var. Vi havde også bensløjd. Det var kun der nede, jeg lavede den slags. Og gymnastik, hvor vi kom til opvisning i Borrevejle.
Derefter var jeg herhjemme et par år som en slags karl. Dengang ville jeg godt have været en dreng. Så kom jeg ud at tjene, og var først et smut inde i Gammel Holte, og så kom jeg op på Egholm slot. Der var jeg stuepige i tre år hos Christiani. Det var en forskel fra landbruget. Nu skulle man have kappe, sort kjole og forklæde på. Det var sjovt at opleve. Der var husjomfruen og så mig. Så var der en chauffør og en gartner.
Det var for det meste kun i weekenderne, Christiani [ejeren] var der ude. Så havde han gæster. Han havde hus inde på Frederiksberg. I week-enden havde vi travlt; til gengæld havde vi det godt til hverdag.

Derefter tog jeg et tilskærerkursus og var en tid inde i Dahls Varehus. Så ville jeg lidt på ferie, men dengang kunne man ikke få ferie, udenfor den almindelige ferietid. Og det var det ikke på det tidspunkt; så måtte jeg sige op.
Bagefter kom jeg på en skjortefabrik, Karena, på Frederiksberg, hvor jeg fungerede som tilskærer. Når vi havde tegnet de forskellige dele, ærmer osv. op, kunne vi med en maskine skære 52 ens stykker til ad gangen. Der var jeg så, til jeg blev gift med Henry fra Sandagergård, som mine svigerforældre havde.

Hvem kan stå for sådan en flot garderhusar.
Det er Frederik Olsen, Ingas far.

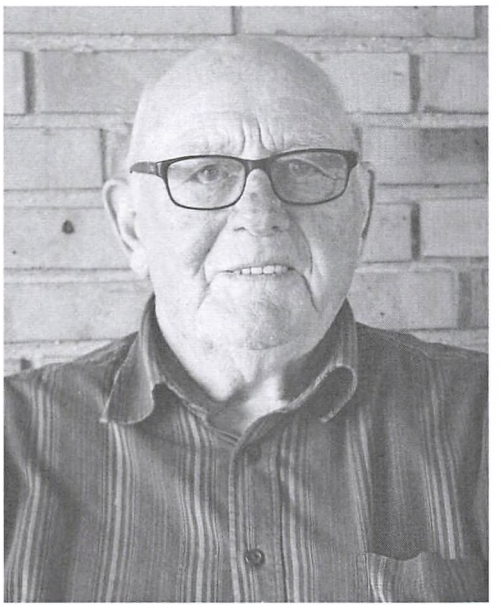

Børn i vor tid vil have svært ved at forstå, at Arne havde så mange gøremål hjemme, at han stort set ikke kendte til at lege. Men sådan var vilkårene for mange børn i landbrugsfamilier.
Til gengæld var han en del af et tæt og talrigt Fritzen-dynasti i Skuldelev.

Arne Fritzen

* 1936
Fortæller 22.06.-2016

At bo to steder

Jeg er født på en lille ejendom, som mine forældre har bygget. Den ligger lige ved side af Torp Ladegård. Der boede vi til 4. maj 1945, da far købte Møllegården i Skuldelev.
Så boede vi begge steder; faktisk boede mor og jeg på Torp, og far og min bror boede oppe på Møllegården. Det gjorde vi så til hen ad efteråret. Da fik far endelig solgt ejendommen ude på Torp.
Det gav jo problemer med maden at bo to steder. Mor lavede varm mad til middag ude på Torp. Så blev den sat i høkasser - kurve med hø eller halm i - og stillet op i den lille vogn. Mor spændte hesten for, og så kørte jeg op på Møllegården, hvor min bror og far stod og tog imod mig og hesten. Jeg fortsatte i skole, hvor jeg gik om eftermiddagen fra kl. et til fire.
Jeg var ni år på det tidspunkt. Det var sådan set meget sjov. Klokken fire gik jeg op på Møllegården igen og tog mors cykel og kørte til Torp. Så kom hun hen ad aften lige inden, det blev mørkt. For vi havde 3-4 køer, der gik der nede. Dem skulle jeg trække ind, og dem kom hun hjem og malkede. Så fra jeg var 8-9 år, har jeg været med på arbejde hele tiden.

Livet ude på Torp

Ude på Torp havde vi køer og heste og grise; der var alt muligt. Vi havde nogle få stykker af hver slags. Det hørte til. Vi havde gerne 4-5 køer og altid to heste. Far gik meget op i heste lige som jeg selv. Selv da han blev gammel, kunne han huske de forskellige heste, og hvad han havde givet for dem, og hvad han havde solgt dem for. Hans ét og alt var heste.
Far og Hans Sørensen havde mælkeruten på Torp. De skiftedes hver anden uge til at køre. Om vinteren var det jo med slæde. Det var ned til "Kilden" hos mejeribestyrer Sørensen. Når de kom hjem fra turen, fik de gerne en kogt sild og stuvede

kartofler. Hestene fik deres mulepose på. Og så gik turen ellers ud på tørvemosen for at køre tørv til folk oppe i byen.

Vi skulle rydde sne på Torp. Det gik på skift med at være snefoged. Når min far var snefoged, var det gerne min søster, der blev sat op på ryggen af en hest, og så red hun rundt fra ejendom til ejendom og sagde til, at de skulle kaste sne. Så skulle far selv gå over på Torp Ladegård, for i loven stod, at han (Nielsen) skulle stille med fire mand fra Torp. Husk på, at de var jo 8-9 karle derovre.
Men pudsigt nok skulle Nielsen altid køre roer ind den dag, og han kunne ikke undvære det mandskab. Men til gengæld lagde han fire heste til og én mand, som så kørte med sneploven. Det var sådan en gammel træsneplov. Og så skulle husmændene gå og styre denne her sneplov. De skulle rydde vejene på Torp og et stykke op mod Skuldelev. Kommunen klarede en del af den vej. Var der meget sne, måtte de ud og kaste med hånd. Og var der så en af lodsejerne, der ikke havde tid til at være med den dag, så måtte han selv kaste sin vejpart op senere. Det var hans lod. Så kunne de godt hitte på at køre uden om den vejpart.

Børneliv ved stranden og på Skuldelev Ås

Vi var fire søskende. Jeg er meget yngre end de andre. De store har nok syntes, at jeg blev forkælet, men jeg synes nu ikke, jeg er blevet skånet. Jeg har været med at arbejde hele tiden.

Jeg er kommet på Torp Ladegård altid og sikkert også med i barnevogn der over.
Vi unger kom jo altid med, når vores forældre var der til fest eller sådan noget.. Det mest sjove var, at vi kunne møde Nielsen, proprietæren eller "Proppen", som vi kaldte ham. Vi unger havde sjov med at tage kasketten af, mens Nielsen tog hatten af. Det var store forhold for os unger.

Mens vi boede ude på Torp, legede jeg altid med børnene på Ladegården, Tage og Bent og Inger og Erna. Om sommeren lå vi gerne ude ved vandet og badede. Jeg kan huske, at vi gav 1,50 kr. for at få lov at bade fra deres strand. Det var sæsonbadning. Det stod der højt og tydeligt på et skilt på lindetræet, der voksede på Torp Ladegård: Badetegn: 1,50 kr.

Åsen var vores legeplads. Jeg har set hugorme der ude, men der var ikke mange, og det var ikke noget, vi tog os af. Men den har været så enormt fyldt med snoge. Jeg glemmer aldrig engang, jeg var med de andre en søndag nede på åsen og lege. Så sagde de: "Arne, du tør ikke hoppe ned i den sandbunke der nede". Og dum, som jeg var, hoppede jeg ned i den sandbunke. Og der nede var der hundredvis af snoge, og jeg hader snoge i dag. De kravlede op ad benene på mig. De er jo helt uskadelige, men de stinker så enormt, når man kommer til at røre ved dem. Snoge og rotter hader jeg.
Der var især mange i havremarkerne om sommeren, når vi høstede. Havde vi set en snog gå ind i en hov, og vi fik læsset den hov, så ville min far

Kornet sættes i "hove" (hobe).

ikke op på gummivognen mere. Han kunne ikke døje en snog heller.
Min far kørte gerne ud på Hovmarken om aftenen og slog de første siv (tagrør) om foråret. Dem fik kre'turet. Storken gik et par meter bag ved og fangede snoge. Dengang var der mange storke her omkring; også på Torp Ladegård.

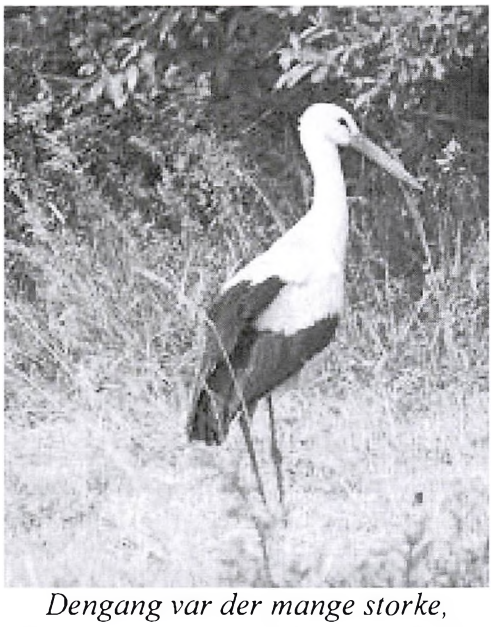

Dengang var der mange storke, der byggede rede på taget af gårde.

Landbrug på Skuldelev ås

Vejen ud til Hovmarken, der hvor Stormgården ligger, gik lige gennem Torp Ladegårds gårdsplads. Det var selvstændige ejendomme, der lå der ude: Martin Nikolajsen og flere. Mine søskende og jeg arbejdede ude hos Nikolajsen om efteråret. Jeg tror, min bror fik 1,50 kr. om dagen for at pille gulerødder op på åsen. Min søster fik 1 kr., Kamma fik 50 øre og jeg fik 25 øre.

Åsen blev dyrket som landbrugsjord. Der boede blandt andre en, der hed Schmidt. Hans jord passede min far. Der var jeg tit og mange gange med ham ude. Når der blev høstet korn, var det med le op ad åsen. Det blev læsset på en slæde og kørt ned. På en anden ejendom med jord på åsen, var der ikke så stejlt. Der blev kornet høstet med slåmaskine, trukket af en hest Når han kørte korn ind, havde han hjul foran på den gamle, stive fastvogn og kilker [meder] bag på.

Moselodder

Nede i mosen havde alle lodder. Vi havde en plet midt inde i mosen, som vi ikke kunne komme ind til uden at gå på en anden mands jord, men der stod i ejendommens papirer, at far havde ret til at gå over deres grund.
Jeg gik i skole ad den skolesti, der gik igennem mosen fra lige nord for mørtelværket og ud til hovedgrøften. Den gik videre op over markerne i skellet mellem Hans Verners ejendom og den, som Viggo Christensen

havde. Så kom man ud oppe ved Sandagergård i byen.
Det var jo under krigen, og vi havde ikke noget at cykle på, så vi tog den til fods. Undervejs skulle jeg gerne lige ind og flytte en hest og en kalv, der stod tøjret på vores lod. Somme tider trak far følhoppen der ned. Føllet for jo rundt til højre og venstre og hoppede og sprang, men den fik en grime på, og så blev den bundet fast i halen på hesten. Så var det sgu nødt til at blive der.

Gamle huse ved åsen

Torp Ladegårds fodermesterhus lige øst for åsen er først bygget i 1936. Overfor lå der et meget gammelt hus, der ikke har været beboet, mens jeg kender til det. Men der havde Peter Smed i Østby boet. Hans far var smed på Selsø. Peter Smed er min kones oldefar.

Det gamle hus lå lige op ad vejen. Det blev brugt til Ladegårdens kreaturer om foråret, når de blev sluppet ud. For Nielsen slap kre'turet ud lige nøjagtig den 1. april. Den dag skulle de ud, uanset om det var sne eller ej. Det var en mand med principper. De blev så fodret med halm i huset. De gik og græssede på halvdelen af åsen (østsiden), der hørte til Torp Ladegård, men på det tidspunkt af foråret var der ikke meget græs.

I et andet, enligt hus i udkanten af mosen mod vest ved marken boede en ældre dame, der hed Emma, da jeg var barn. Hun var gammel. Mor og far kendte hende fantastisk godt, Det var et lerklinet hus med stenbro inde i køkkenet.
Emma var så enormt bange for tordenvejr, så hver gang, det trak op til torden, kom hun ud hos mine forældre. Men hun skulle sidde ude i ladeporten for at se lynene.

Der lå et teglværk nord for vejen, der går mellem Ladegården og stranden. Der var to lejligheder, en til teglbrænderen og en til fodermesteren [før 1936]. Jeg ved ikke, hvornår teglværket blev nedlagt, men jeg kan godt huske, at der boede mennesker. Teglovnene var der også. Alle murstenene derfra er stemplet med TORP. Molen i fjorden blev bygget til teglværket. Derfra sejlede man sten over til Jyllinge.

Møllegården - Automatisk lys

Jeg tror, det var omkring efterårsferien, vi flyttede til Møllegården. Den første oplevelse, jeg havde med Møllegården, gjorde mig bange. Vi købte gården af Erik Andersen, og hans datter, der hed Ellen, skulle vise mig stuehuset. Hun gik bare hen og tændte for lyset på kontakten; det fattede jeg ikke en skid af. Jeg havde aldrig set noget så tosset, at man kunne gå hen og trykke på en kontakt. Jeg stod bare der og havde aldrig nogen sinde set noget lignende. Det var en stor nyhed for mig. Ude på Torp brugte vi altid karbidlamper, både i stuen og i stalden.

Livet på Møllegården

Det var noget af en overgang at flytte op på gården i byen. Jeg har sådan set aldrig fået lov til at gå i byen og

lege. Jeg skulle altid være med at lave noget. Som 12-årig havde jeg mit første spand heste. Det var to gamle, stivbenede jyder. Det var mine køreheste. Dem blev jeg sendt i marken med for harve og plov. Vi havde 32 tdr. land.
I begyndelsen klarede vi det selv, men senere, da far blev ældre, fik han en karl. Det var som regel en oppe fra drengehjemmet i Skibby. Far var altid glad for de unge mennesker, der kom der oppe fra, selv om de sagde, at nogle af dem var nogle barylere.
Min mor var fuldt ud lige så meget med både i mark og i stald. Vi deltog alle sammen. Vi havde nu 15-16 køer, der skulle malkes. Og der var et stort svinehus. På et tidspunkt havde vi otte arbejdsheste. Hver sommer var der gerne lejet et par ud til Frederik Olsen. De gik nede på hans tørvemose øst for byen, hvor han skar tørv.

Køerne og mig

I de ældre klasser var skoletiden fra kl. 8 til 12. Mor kom gerne og kaldte om morgenen, og så var mit arbejde at tænde op for komfuret og koge havregrød. Når far og mor var blevet færdige med at malke, og kre'turerne havde fået det, de skulle have om morgenen, bankede mor på ruden. Så stod hun ude foran haven med en flok kre'turer. Jeg skulle så tage dem med op på græsmarken og tøjre alle sammen og give dem nyt tøjreslag, inden jeg gik i skole.
Det gik somme tider *meget* stærkt. Og især hvis mine klassekammerater kom gående på vej i skole, mens jeg gik og tøjrede køer. Alt foregik i træsko. Så tog fanden ved træskoene ned ad asfaltvejen. Jeg skulle hjem og skifte tøj og være i skole sammen med de andre. Mens jeg passede dette faste morgenarbejde, spiste mor og far.

Møllegården.

Ved hjælp af køernes tøjr blev de bundet sammen, når de skulle trækkes til og fra græsningen.

Om eftermiddagen, når jeg kom fra skole, var jeg så med i stalden. Der var aldrig noget med, at jeg fik lov til at gå ud i byen og lege. Engang havde jeg plaget længe om det, at jeg fik lov. Og så jeg gik op i byen og mødte Leif Knudsen og Svend Aage og Aage Olsen, men hold kæft, hvor var det kedeligt, for jeg kendte slet ikke noget til deres lege.

Den blinde ko

Køerne blev koblet, så de gik tre og tre. Der var en af dem, der havde et meget stort yver; det var nr. 8. Hun kunne ikke følge med koblet, så hun blev bare sluppet, og så gik hun selv derop; hun vidste lige nøjagtigt, hvor græsmarken var. Når jeg var færdig med at tøjre alle de andre, så kom nr. 8. Desværre var hun også blind. Jeg husker lige så tydeligt engang, hvor jeg stod og var ved at tøjre en, og så kom nr. 8, og hun så ikke mig, og så fik jeg selvfølgelig et skub i røven, så jeg stod på hovedet. Jeg blev gal og vendte mig om og pandede hende sådan en med tøjrekøllen, så koen lagde sig. Jeg troede, jeg havde slået hende ihjel. Og fanden tog ved mig – hjem og fortalte far, at jeg havde slået nr. 8 ihjel. Men hun kom alligevel på benene.

Det var en sjov ko; jeg tror, hun var født svensker; hun gik altid i venstre side, og mange gange har vi grinet af Aage Ammitzbøll, der godt kunne være lidt af en sær mand. Han boede nede i byen og var elektriker. Han havde en gammel Ford. Og Ammitzbøll kunne altså ikke køre uden om den ko. Når det skete, at de mødtes, kørte Ammitzbøll på koen, og koen stod bare stille og gloede. Det endte med, at Ammitzbøll alligevel måtte

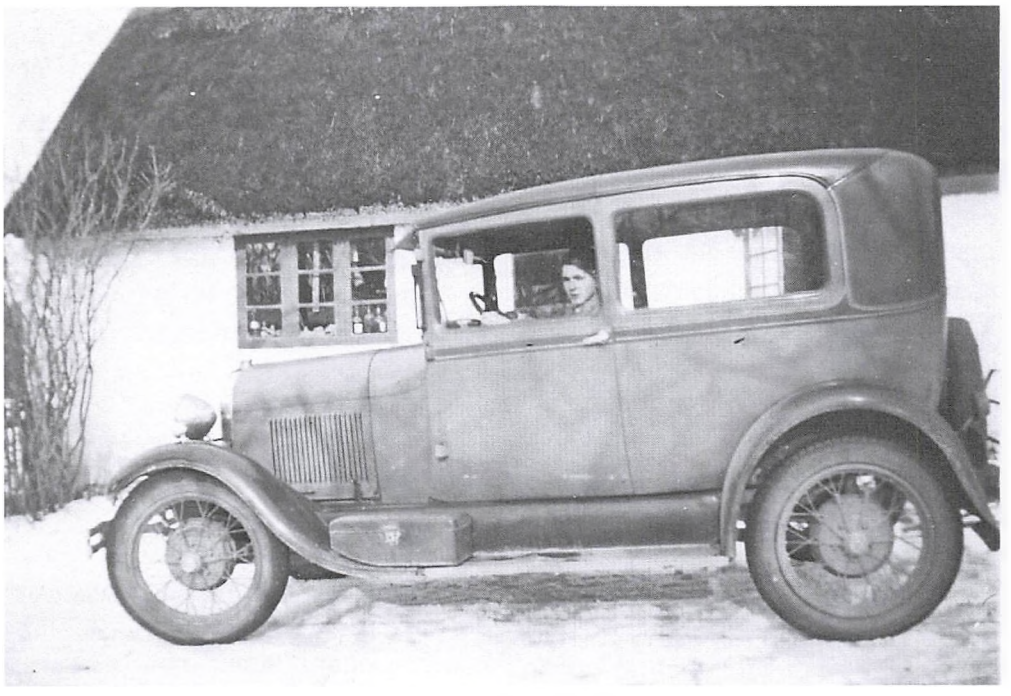

Aage Ammitzbølls ford.

køre uden om. Nr. 8 kunne ikke hitte ud af at gå uden om ham.

Fars heste

Far havde altid en følhoppe. Det var gerne ved forårstid, at hun folede. Når vi så nåede hen til den sæson, hvor vi skulle høste, skulle hun jo være med til at trække selvbinder; den blev trukket af tre heste. Når hun havde været med et par timer, skulle hun gerne hjem til det her føl for at give det die. Mor kom op med en anden hest. Det var som regel en ung, der skulle køres til. Den blev sat ind som stanghest i midte, så der gik en på hver side af den.
Den gamle hoppe blev sluppet. Mor havde sørget for, at porten stod åben på Møllegården. Så skulle hoppen selv gå hjem til føllet, der stod tøjret. Men hun var så bange for biler. Hun kunne risikere at komme helt ned til Møllegården, og hvis der så kom en bil, tog fanden ved hende, tilbage helt op i marken. Langt inde på marken stod hun og gloede, indtil denne her bil var kommet forbi. Så begyndte hun at gå til Møllegården igen.

Min far foretrak heste af en bestemt racemæssig blanding. Det var sådan en halvsvær belgier. Det var ikke lette heste, for det er meget stiv [leret] jord, der hører til Møllegården. Vi lagde selv heste til [avlede føl]. Da der efterhånden ikke var flere tørv, der skulle køres, havde vi ikke brug for lige så mange heste. Men vi fik alligevel et nyt føl hvert år, og så begyndte far jo at sælge af dem.

Mange "Fritzener" blandt byens borgere

Mine forældre hed Niels Vilhelm Fritzen og Anna Kristine Fritzen. Min bedstefar, Niels Post, havde tre sønner og en datter. De tre sønner havnede alle i Skuldelev: Konrad Fritzen og Johannes Fritzen og Vilhelm Fritzen. Far havde Møllegården, og Konrad havde Lisegården. Johannes havde også haft en ejendom, men konen var ikke flytbar. Hun ville blive boende i et hus, og så måtte han bøje sig.
Vores nabo, frk. Olsen, var søster til Frederik Olsen og Ingas faster. Hun boede sammen med jordemoderen, Anna. Hun havde søndagsskole. Der var mange, der gik på den søndagsskole, men jeg har aldrig gjort det.

Jeg syntes ikke om skolen

Vi gik i skole hver dag, også om lørdagen. Vi havde to timer hos lærer Hansen hver dag og to med de skiftende lærerinder. Vi havde bl.a. frk. Noer, det var lærer Noers datter i Skibby. Og vi havde præsten.
At gå i skole var ikke nogen god historie for mig. Jeg kan se mor sidde og hamre de her salmevers ind i hovedet på mig om morgenen, inden jeg skulle i skole; vi havde et salmevers hver dag. Når jeg kom i skole, kunne jeg ikke huske spor af det der. Det var et mareridt for mig for at sige det rent ud.

Jeg er meget ordblind. Dengang var der ikke noget, der hed ordblind; man var dum. Og når man var dum, skulle man efter lærer Hansens mening have øretæver. Lærer Hansen og jeg har aldrig nogen sinde været gode venner, og jeg har fået mange lussinger af ham. Jeg kan huske den sidste lussing, jeg fik af ham – det var lige inden, jeg gik ud af skolen,

Trespand for selvbinderen.

inden jeg blev konfirmeret. Dengang skulle man tage hatten af, når man mødte skolelæreren, men det gjorde jeg ikke. Siden den dag havde jeg ikke kasket på, når jeg gik forbi skolen. Den dag, jeg gik ud af skolen, lovede jeg mig selv aldrig nogen sinde at tage hatten af for ham.

Ud at tjene

Jeg var hjemme det første år, efter jeg var kommet ud af skolen. Så kom jeg ud og tjene hos Christian Henriksen i Onsved i et år. Men jeg ville ud og se lidt andet end Horns Herred og tog til Nordsjælland, hvor jeg brugte resten af tiden, indtil jeg blev gift.
Jeg har været i Tikøb, nærmere bestemt Jonstrup. Derfra flyttede jeg til Karlebo hos en, der hed Knud Pind, men det kneb os lidt med at enes. Jeg holdt op i utide, kom hjem og derfra til Freerslev til en maskinstation. Der kom jeg lige pludselig til at køre traktor. Og det havde jeg aldrig prøvet; alle de andre steder, havde vi haft heste.
Derefter var jeg hos Dines Pedersen ude på "Dineslyst" i Ferslev og kom derfra ind som soldat. Det var i efteråret 1954 den 2. november. Det var i Næstved til husarerne. Jeg søgte selv om det. Jeg har altid siddet på en hesteryg. På Møllegården havde vi et stykke i mosen med græs, hvor hestene blev redet ned hver aften. Så gik de der nede om natten sommerdage og blev hentet i folden om morgenen, når far skulle til at bruge dem.
Jeg har altid savnet hestene og savner dem den dag i dag. Hver morgen går nu min morgentur til Torp, hvor der går nogle fantastisk flotte dyr. Dem skal jeg ned og se på. Der går 15-16 heste der nede, og dem nyder jeg at køre ned og se på.
Den interesse er gået i arv til min søn Erik og datter Vivi, der har to heste.

Lizzie Jensen

(f. Steffensen)
* 1932

Vi flytter til Skuldelev

I 1948 købte far Skuldelev Maskinsnedkeri af fru Bøgh. Det lå tæt ved det skarpe sving på Østergade. Den gamle Bøgh var død. Han havde boet nede bag ved i et langt hus, der lå på Mosevej. Der nede havde han haft værksted også, men byggede så huset i 1914 oppe på Østergade.

Han blev gift med sin husbestyrerinde. Da han døde, flyttede hun til Frederikssund og kom af og til på besøg hos os. Det var lidt sjov, for hun spurgte altid: "Er der nogen døde for nylig"?
Vi havde ikke husnumre eller gadenavne i begyndelsen. Adressen var snedkermester Poul Steffensen, Skuldelev, pr. Krogstrup. Senere kom det til at hedde Hovedgaden

Mine forældre var Emma og Poul Steffensen.
Først boede vi i Hvidovre, og min far var værkfører i Glostrup hos Axel B. Lange i 24 år.
Min far kørte på motorcykel under krigen for Røde Kors og jøder ind til Folketeatret i byen, hvor de blev gemt i kælderen. Vi havde også bil, men den stod klodset op under krigen.

17, som så blev ændret til Østergade 15.
Oven på i huset boede byens sygeplejerske, der hed Oline Christiansen. Hun havde bil. Hun rejste fra Skuldelev sidst i 1950'erne.

Sygeplejerske Oline Christiansen.

I det gamle maskinværksted havde vi først grise, kaniner og høns, men senere rev vi det ned.
Fars værksted lå inde bag ved beboelseshuset, så når der kom biler, kørte de ind i gården ad den ene indkørsel og ud ad den anden.

Far lavede både indvendigt og udvendigt træarbejde for folk. Da skolen blev bygget, regnede han de tilbud, som andre tømrere havde givet, efter som kontrol. Far fik ret let kunder, da vi kom til Skuldelev, og han deltog i licitationer og fik bl.a. arbejdet på den nye inspektørbolig ved skolen.

Snedkermester Poul Steffensen.

På værkstedet i Skuldelev lavede far mange ting for folk. Blandt andet skar han brænde for dem på sin båndsav. De kunne få et vist antal rummeter i skoven. Den præst, der var her, da vi flyttede dertil – han kom fra Færøerne i sin tid – kom med et helt læs. Så sagde han: "Jeg har stået og renset det, men *hvis* der er søm i, så må De endelig ikke bande, snedker". Men der var i hvert fald søm i. Præsten var helt ulykkelig, da han kom og hentede sit brænde.

Far lavede også lidt møbler og sidevogne til motorcykler og store kølebokse til isbarer. Låget var en flot, poleret plade. Det var mest, mens vi boede i Hvidovre, at han lavede dem.

På et tidspunkt kom nogen og spurgte, om vi ikke skulle have en iskiosk. Han havde nemlig lavet en masse arbejde på Premiere-Is, da det blev bygget. De var vilde med, at det var min far, der skulle have den. Men far var blevet syg dengang, så det ville han ikke. Så blev det Sorte-Hans og Marie, der fik iskiosk. Hans var meget mørk i huden og havde sort hår.

Bijobs

Far blev brandfoged i byen og var med til mange småbrande og skorstensbrande i Skuldelev og den ene brand på kroen, som brændte to gange.

Poul Steffensen som viking.

Her i byen boede en kommis hos Foght-Sørensen i Frederikssund. Jeg passede nogle gange deres børn om aftenen. Han var med i vikingespillene og havde engang en dragt med hjem, som min far blev fotograferet i. Og så kom far med i vikingespillet i en periode og havde derfor fuldskæg.

Det var svært for mig at komme fra by til land

Jeg var 16, da vi flyttede til Skuldelev. Jeg kom ud på Skuldelevgården for at tage kartofler op. Der var nogen, der ville have mig med. Der gik halvanden dag, så kunne jeg ikke kravle mere, for jeg var ikke vant til sådan noget arbejde. Så var det sket.

Så tjente jeg et halvt år på Børregården som formiddagspige. Der kørte jeg gerne med den ældste dreng, Robert, når han skulle i rejsebio om aftenen ovre på kroen. Han måtte ikke tage alene af sted. Så fik jeg også en biografbillet.

Det var rædsomt at komme som noget nær københavnertøs til Skuldelev. Drengene holdt jo fest neden for mit vindue. Når mine veninder var på besøg, var der stort opløb dernede. Det var lidt svært at få nye veninder i Skuldelev, for pigerne ville overhovedet ikke snakke med mig, og jeg var helt syg for at komme i snak.

Livet i Skuldelev

"Spidserne" i byen, som jo alligevel ikke skilte sig meget ud, var præsten, lærer Hansen og "Proppen", proprietær Nielsen ude på Torp Ladegård.
Skuldelevgården var også rimelig stor. Der boede fru Hansen, der var enke efter ejeren. Hvert år var hun i Jægerspris og spillede dilettant som grevinde Danner sammen med sin forvalter, som var bror til pedellen på Skuldelev skole, Carl Christiansen. Så var der smedemester Frederik Petersen, som var velhavende i forhold til de øvrige beboere og holdt sig lidt for sig selv og gik i pænt tøj. Han kunne stå ovre på hjørnet, når far kom ud. Så kunne han råbe: "Du snedker. Du ligner en arbejdsmand". De kunne godt stå og råbe til hinanden. Han havde en husbestyrerinde nede fra Lolland. Hende kaldte vi "Badutten". Det var smedens drenge, der havde fundet på det tilnavn.

Nede ved gadekæret i Skuldelev var brandstationen, et lille hus, hvor brandsprøjten stod i. Lige ved siden af boede en glarmester i et hus og i et andet en sadelmager. Glarmesteren var en lidt sjov fætter. Han havde svært ved at sætte rammer om billeder, så far lavede billedrammer til ham. Sadelmageren var heller ikke for god til sit håndværk. Både ham og glarmesteren var to meget gamle mennesker.

Ammitzbøll var en af de andre tømrere. Han var sådan set også elektriker, for han havde vagten for NESA, så hvis der var noget galt med elektriciteten, skulle vi have fat i ham.

Bjørn med metalvarefabrikken blev hårdt ramt af et krav om, at han skulle bygge et sikringsrum under fabrikken. Det havde han ikke råd til. Det kostede ham 400-500.000. Så flyttede han til Østby.

Også dengang kunne nogen tale meget i telefon - også andres

"Pynte-Ellen" boede oppe på Kirkevej. Hun var syerske, og så skændtes hun med genboen, Henriksen. Min mor kom en dag i spøg til at sige brolæggerjomfru til hende. Der blev hun fornærmet over, men hun var ikke mere fornærmet, end hun skulle ind og låne vores telefon. Den lånte hun meget. Hun kunne kvidre i den en hel time ad gangen. Hun lovede at betale for det, men det blev aldrig til noget. Det var efter, min far var død; ellers havde hun ikke haft en chance. Det var dengang, hvor telefondamen efter tre minutter spurgte: "Ønsker De at fortsætte"? Det kostede 10 øre for tre minutter.

Jeg har haft mange jobs

Jeg boede nok fem år i Skuldelev. Jeg kom over og arbejde som telefondame på Skuldelev telefoncentral, som blev bestyret af frk. Selmer. Den lå skråt over for os på Østergade. Og derefter Femhøj central.
Så flyttede jeg til København, hvor jeg lavede meget forskelligt. Blandt andet var jeg ansat i "Nordisk Dun", og jeg syede flere andre steder. Så var jeg på Islevbro central og på Damsø, hvor jeg blev tjenestemand. Jeg sluttede i 1960.

Jeg har også været ude på mejeriet i Østby, som Bay & Wissing havde købt, efter mejeridriften var ophørt. De havde hårtilretteri. Hårene – det var svinebørster – blev vasket og lagt ud på marken for at tørre. Det kom hjem fra Sverige og Norge. Der havde svinene mere pels end i Danmark, hvor der efterhånden var kommet varme i staldene. Børsterne blev brugt til pensler. Der var også mårhår til finere pensler.
Sidst i april eller først i maj tog vi alt ind fra marken. Så blev det igen vasket og tørret i nogle store ovne. De blev kørt ud på nogle transportbånd, hvor vi sorterede dem efter længder fra 4 mm og opefter i mange forskellige længder. De blev samlet i nogle rør; de skulle være rette og vende den rigtige vej. Og så kom de ind og koge igen. Det var en stor omgang.
Senere flyttede firmaet til Slangerup, og jeg flyttede med. Jeg var hos dem i 17 år.

Giftemål

Min mand, Carl, kom hjem fra Grønland i 1956. Vi blev gift i 1957.
I 1964 døde min far, og da mor ikke kunne holde ud at bo alene, flyttede vi ind i huset hos hende. Bjørn fra metalvarefabrikken købte huset, men senere overtog Carl og jeg huset og boede der til 1998.
På et tidspunkt udstykkede vi en grund, og i den forbindelse viste det sig, at de gamle skel ikke stod, hvor de skulle stå. Det kostede en forfærdelig masse penge til landmåler. Vi måtte kæmpe med naboerne om at få flyttet jorden tilbage igen. Nogle af dem havde gennem tiden fået

rigeligt meget af vores jord ind under deres. Især stredes vi med "Kæmpen". Han var nok Danmarks mindste mand.

Carl var murermester

Han var blandt andet med til at udvide kroens sal, så Dreisig kunne få plads til sine store selskaber, som han holdt om torsdagen. Det skulle være færdigt den 23. december, for der skulle være fest derinde den 25.

Dreisig holdt nogle store, flotte frokoster, som vi også har været henne til. Der kom rigtig mange fra København. En dag kom alle stewardesserne ude fra lufthavnen. Det var frostvejr og snevejr, og så kunne bussen ikke starte, så vi måtte ud og skubbe den i gang.

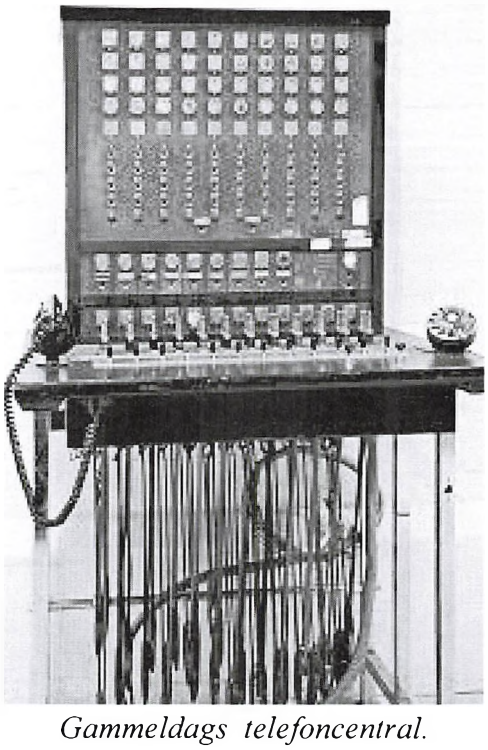

Gammeldags telefoncentral.

Et lille rim om Skuldelev

Det var Lange-Jørgen, fars første lærling, der kom med det. Det var hans gamle bedstefar, der kunne det. Det lyder:

Skuldelev er den store stad,
i Onsved får de ingen mad,
Dalby ligger i en hule,
Venslev er en røverbule.

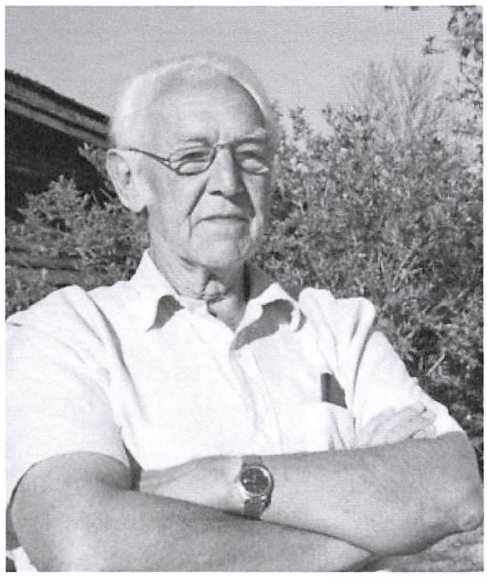

Holger Busch Nielsen har skrevet sine erindringer. Dem har han venligst stillet til rådighed, så nærværende redaktør har kunnet "plukke" i dem.

Holgers forældre boede på Lisegård. Her fortæller han forældrenes historie og om sin egen tid i Skuldelev.

Barndommen sluttede brat, da faderen i marts 1941 døde af kræft, og få måneder senere døde også moderen. Lisegård blev solgt, og Holger og hans søskende kom i pleje hos familie.

Selv arbejdede han først ved landbruget, blev senere landbrugskonsulent og ansat ved "Ladelund Landbrugsskole" som lærer. Han bosatte sig i Brørup.

Holger Busch Nielsen

* 1931

Min sjællandske barndom

Mit indlæg her vil komme til at dreje sig om landbrug i 1920'erne og 30'erne samt om en sognefogeds virke i et landsogn langt ude på landet. De første 10 - 15 år af perioden bygger på, hvad jeg fik fortalt, mens den sidste del er selvoplevet.
Mine forældre var Jens Alfred Nielsen og Karen Margrethe Pedersen, som jeg i det følgende kalder Jens og Karen.

Jens´ baggrund

Jeg medtager historien om Jens` ungdom ved landbruget, fordi den er ganske tidstypisk for livsvilkårene for folk født omkring århundredskiftet i et "middelstandshjem" på landet.
Jens blev født i 1897 i et lille høkerhjem i Bjærge Herred på Fyn (nu Bjerre). Hans karriere er nok typisk for tiden omkring 1920. Han tjente - som alle andre unge - hos egnens bønder; men han havde udlængsel og drog ud i den vide verden og tog på højskole i Ollerup på Fyn i 1917. I 1918 endte han som soldat ved artilleriet i København og blev korporal, men blev hjemsendt efter verdenskrigens slutning. Senere fortalte han mange gode soldaterhistorier om tiden i København og om, hvilken glimrende korporal den danske hær gik glip af ved at hjemsende ham.

Jens hos proprietær P´Nilen (Peter Nielsen)

Efter hjemsendelsen kom han til at tjene hos en proprietær i Horns

Herred. Proprietæren, P' Nilen, var en hidsig og ilter mand, som drev 3 gårde på tilsammen vist 180 tdr. land. Der var et stort mandskab, 9–10 karle, dertil røgtere og piger. Tyendet var i et vist omfang svenskere. Her var Jens så nok et års tid og tog derfra til Dalum Landbrugsskole på 9 måneders kursus. Der er et billede af ham fra den tid som landbrugsskoleelev. Som de fleste var han særdeles velklædt og med knækflip i anledning af fotograferingen; når man ser sådan et billede, kan man ikke lade være at tænke på nutidens skolebilleder! Forfængeligheden er nok den samme nu som dengang, om end den giver sig forskelligt udtryk.

Trods P' Nilens hidsige temperament vendte Jens tilbage til gården efter landbrugsskoleopholdet og blev en art førstemand eller bestyrer på den ene af gårdene.

Jens var gårdenes maskinmand, som - efter et kursus på Teknologisk Institut - skulle passe datidens teknisk højtudviklede maskiner. Han fortalte, at før høst skilte han de 3 selvbindere ad, smurte og udskiftede slidte dele. Han satte en ære i, at de kunne køre hele sæsonen uden mekaniske stop.

Damptærskning

Mange gange har jeg fået fortalt om det helt store på gården: man havde en slags maskinstation, man "damptærskede" for folk. Og det var Jens` job at køre ud med tærskeværket og lokomobilet, en transportabel, kulfyret dampmaskine. Den krævede et forspand på fire heste, når den skulle flyttes fra gård til gård. Tærskeværket kunne køres med 2 heste. Det var så Jens` arbejde at tærske i efterårsmånederne fra september til december; han kom derfor godt i lag med egnens folk. Et minde fra tærskeriet bar Jens til sin død, for under arbejdet på tærskeværket mistede han fodfæstet, og en fod smuttede ned i tærskecylinderen. Han fik en lidt deformeret fod med kun 4 tæer.

Men efterhånden fik mange gårde indlagt elektricitet (omkring 1925) og anskaffede el-motorer, så man selv kunne tærske med et lille tærskeværk drevet af en elektromotor; der blev således mindre behov for at damptærske. Jens var tilfreds med, at tærskesæsonen blev afkortet, det var strengt arbejde at tærske hver dag i 3–4 måneder, men man tjente godt på et tidspunkt, hvor lønnen ellers var meget beskeden. Vinterlønnen for karlene var nærmest kun kost og logi.

Syge køer slagtes

Hos P' Nilen skulle tingene udnyttes. Når en ko fik mælkefeber efter kælvningen, og dens liv ikke kunne reddes, skyndte man sig at slagte den. P' Nilen parterede så koen og kørte ud med enspændervognen og solgte kødet. Engang fulgte en kvie, som lige havde kælvet, sin kalv ud i rørskoven ved Selsø Sø. Kalven druknede, og kvien kunne ikke selv komme i land igen. Man fik dog med et spand heste trukket den ind igen, men efter en dags tid viste det sig, at kvien var så medtaget, at den

ikke kunne overleve. Så kørte man igen ud med slagtervognen! Ak, ja, dengang tog man det ikke så tungt med levnedsmiddelkontrol.

Karen dukker op

Sådan gik 5–6 år for Jens på de 3 gårde, men så dukkede Karen op som kokkepige. Hun var gårdmandsdatter fra egnen, og Jens og Karen blev kærester. Jens havde gjort et godt parti; nu blev der muligheder for at blive selvstændig landmand. Men inden etableringen skulle landmandsgerningens teoretiske grundlag lige afpudses, så Jens tog på endnu et landbrugsskoleophold på Korinth Landbrugsskole. Forholdene på Korinth var meget dårlige; værelserne var meget tarvelige og med op til 5 mand på hvert, maden var mildt sagt meget kedelig og sparsom. Men flere af lærerne gav en god undervisning, så det var trods alt et udbytterigt skoleophold.

Karen og Jens køber gård

Så tog Karen og Jens ud for at se på gårde. Karens fader var med som økonomisk bagmand, og han så gerne, de købte noget stort; han medbragte den store tegnebog. Det endte med, at de købte Lisegård i Horns Herred. Prisen for de 39 td. land med gode bygninger og tilbehør var 55.000 kr. med godt 20.000 kr. i udbetaling.

Lisegård blev så mit barndomshjem. Gården lå i en stor, noget afsides liggende landsby, hvis livsnerve til omverdenen var rutebilen til Frederikssund. Til gården hørte 39 td. land god sandjord med godt 5 td. hartkorn; jorden var lidt speciel, den var "overkalket" fra 2 store mergelgrave på marken. Man har vel haft den opfattelse, at mergel er godt, og

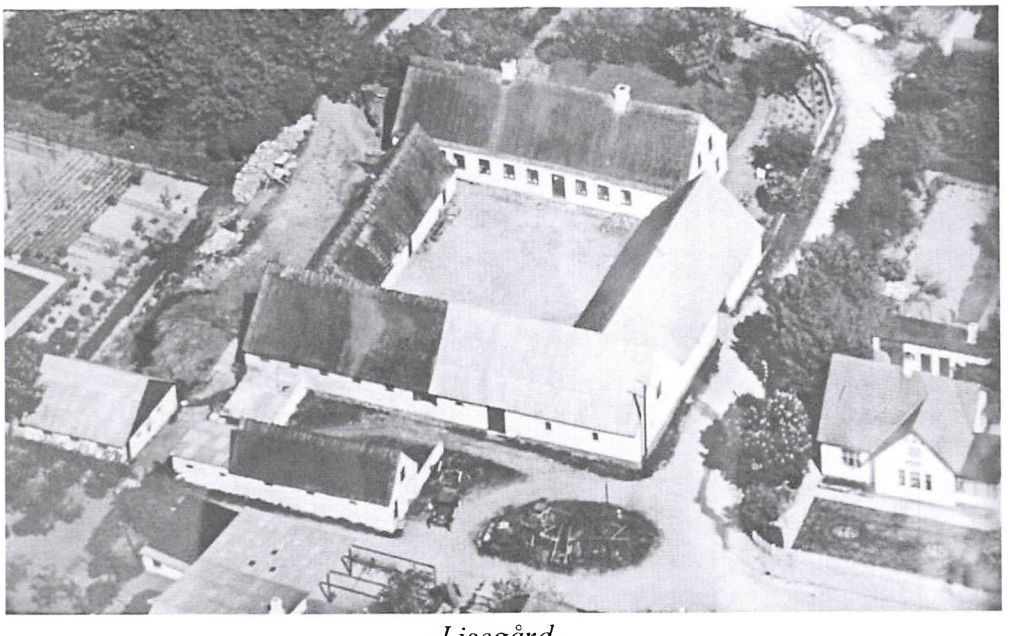

Lisegård.

dobbelt mængde må være dobbelt så godt! Der kunne således slet ikke dyrkes kartofler.

Planerne realiseres

Jens tog nu med stor energi fat på at realisere planerne for bedriften. Besætningen kom op på 18 – 20 køer, 2 spand heste, en hel del svin og efterhånden også et ret stort hønsehold. Marken blev drevet med mange specialafgrøder.

Jens var driftslederen, som vist ikke tog meget del i det manuelle arbejde. Han havde de første år fodermester, mindst 1 karl og 1 pige, hertil kom løs arbejdskraft i travle perioder med roer, høst og tærskning. Karle og piger fik ikke ret meget i løn. Det fremgår af minutiøst førte kolonnekassebøger fra tiden. I 1930 ses, at lønudgiften var i alt knap 2000 kr. ud af en driftsindtægt på 16000 kr.

Mine egne oplevelser

Mine erindringer er vel fra 1935 og frem, så alt hvad jeg har nævnt ovenfor, er noget jeg er blevet fortalt, har læst eller hørt.

Erindringsglimt fra 1935 til 1941

I betonen i korngulvene var nogle mærkelige slidmærker. Det var, hvor grisene havde stået og ædt af de midlertidigt opstillede trætrug. Jens fortalte om, hvordan han fyldte svin ind i sommermånederne i korngulvene og satte søerne på græs med læskure af pandeplader, dengang landbrugskrisen fik svinepriserne til at falde til næsten ingenting. Det var en meget heldig disposition, for svinekortene tildeltes senere efter hidtidig produktion, så Jens kunne gennem 1930'erne opretholde en stor svineproduktionen eller sælge svinekort. I 1932 betalte slagteriet omkring 30 kr. for hvert leveret svin; allerede i 1933 efter indførelse af svinekort betalte de omkring 70 kr. En "stor svineproduktion" er dog set med nutidens øjne meget beskeden; der blev leveret 90 – 110 slagterisvin om året.

Kvægtuberkulosen

Jeg husker, at Jens, min fader, grundigt forklarede om problemerne med kvægtuberkulosen, som var meget udbredt. På grund af overproduktionen af oksekød lavede regeringen i 1930'erne en ambitiøs plan for udryddelse af kvægtuberkulose. Man gav tilskud til nedslagtning af smittede besætninger, når der forelå en fornuftig plan.

På Lisegård blev projektet gennemført i 1937. Ungdyrene, som ved en tuberkulinprøve blev godkendt som ikke smittede, blev simpelthen isoleret i en del af stalden, som blev adskilt med en bræddevæg af simple forskallingsbrædder. Det var dengang tilstrækkelig smitteisolation. Næste forår blev kvierne så sat på græs i en indhegning fjernt fra andre dyr. 20 køer fra den gamle besætning blev solgt til destruktion for 150 – 180 kr. pr. stk. Herefter blev

stalden vasket og desinficeret med "ætsnatron".
Så var stalden, efter at have stået tom en kort periode, klar til at tage imod den nye, tuberkelfrie besætning, som på Lisegård bestod af 10 nyindkøbte kælvekvier fra Bornholm til 280 kr. pr. stk. Dengang var Bornholm ved siden af Samsø det eneste tuberkelfrie område i Danmark. Disse 10 kælvekvier dannede sammen med de hjemlige kvier den nye besætning på gården.

Imidlertid var der i den gamle besætning nogle gode gamle køer, som Jens ikke nænnede at skille sig af med lige med det samme. 5-6 gamle køer blev så om sommeren sat i tøjr på en speciel mark og blev derude, indtil de senere på sommeren blev slagtet. Det var så Jens´ eget arbejde at passe og malke disse køer. Morgen og aften vandrede vi med mælkejungevognen med junger og med vand og kraftfoder i spande ud i marken til disse dyr.

Her fik jeg mit første malkekursus; den gamle nr. 48 skulle jeg malke. I forbindelse med malkningen var der lejlighed til at dyrke brøkregning. Jo, når nr. 48 i alt giver 6 liter mælk (måske potter), hvor meget er det så af hver patte? Om det var Jens eller sønnen på 6 år, der var mest stolt af det rigtige svar på "halvanden" liter, husker jeg ikke.
Det er fantastisk, hvor stærkt man oplever, når man er 6 – 7 år. De 10 bornholmske køer, som fik numrene 51 – 60, kunne jeg huske og delvis beskrive 50 år senere!

Hestene

På gården var der normalt 2 spand heste, frederiksborgere, som det nu hører sig til i Nordsjælland. Nu var den ene død og "Lise" gammel og trængte til en afløser. Husmandsforeningerne var dengang ivrige for, at husmændene skulle have rigtige "husmandsheste". Man organiserede import af heste fra Island, Rusland og i 1930`erne fra Litauen. Som bekendt blev det endnu senere til norske nordbaggerheste.
I marts 1935 havde husmandsforeningerne importeret en skibsladning "litauere", som på kajen i Frihavnen i København blev solgt til medlemmerne. Jens drog så en tidlig morgen til København for at se på litauerheste, men han erkendte, at de generelt var for små til hans brug. Kun et spand var han interesseret i; hestene i dette spand lignede små jyder, røde med lys man og hale. Men der var rigtig mange, der som han faldt for netop dette spand, så der måtte en lodtrækning til, som Jens vandt. Han kom hjem og fortalte om det store held, at han havde fået det eneste spand heste, som han kunne bruge. Men de to heste kostede så også 1030 kr. tilsammen
Jeg var meget spændt på at se "Lises" afløsere og fik lov at vente med at komme i seng, til hestene var kommet. Det var mørkt, inden lastbilen kom med hestene fra København. Jeg ser endnu situationen for mig: stærke karle, som lidt voldsomt forsøgte at få de skræmte heste til med bulder og brag at gå ned ad læsserampen.

Den "fjærmer" og den "nærmer"[1] litauer ydede en god indsats i marken i de følgende år, de var meget rarere end de kulrede frederiksborgere.

Dyrkning af specialafgrøder

I marken dyrkede Jens en del specialafgrøder, som var meget arbejdskrævende. Det var blandt andet roefrø. Nu dyrkes det danske roefrø i Italien!

Der var to muligheder for dyrkning af roefrø:

Man kunne så roerne med byg som dækafgrøde og forsøge at lade dem overvintre på marken, eller man kunne tage frøroerne op som stiklinger om efteråret og lade dem overvintre i kuler.

Roerne blev sået i en tidlig bygafgrøde og voksede i løbet af efteråret til 2–3 cm i diameter. Udtynding og lugning krævede mange hænder, men dem havde landsbyens koner.

Optagning skete i kurve, inden der var risiko for frost. Der blev efterladt 2–3 cm top, roerne skulle jo kunne gro næste forår. Roerne blev lagt i små kuler og dækket, som man normalt dækker kartoffelkuler. Næste forår blev marken rillet op, og stiklingerne plantet i disse riller.

Igen var det byens koner, der tog fat. Stiklingerne groede hurtigt til og blev - set med mine øjne – mandshøje; man kunne gå inde under dem. Også dengang var der skadedyr, roefrøplanterne blev angrebet af sorte bedelus. Så gik vi med en spand med nikotinopløsning og dyppede topskuddene, som var sorte af bedelus, i giften.

Høst af roefrøet var en kompliceret affære, stænglerne var armstykke og blev hugget af med krumkniv eller segl. Stænglerne blev samlet i neg og bundet; derefter blev negene hængt til tørring på stativer med toppen ned. Her hængte negene til de engang hen på efteråret blev kørt hjem til tærskning. Det har givetvis kun været små arealer, der blev dyrket sådan.

Løg og kløverfrø

En anden meget speciel afgrøde, som Jens dyrkede sidst i 30'erne, var hvidløg. Jens var blevet bestyrelsesmedlem i andelssvineslagteriet, hvor man også lavede spegepølser. Hvidløgene til pølserne har Jens så nok foreslået, at han selv kunne dyrke. Jeg husker ikke detaljer om, hvordan disse 6-10 rækker løg i roemarken blev dyrket; de lignede bare almindelig løg.

Også rød- og hvidkløverfrø indgik i sædskiftet. Rødkløveren blev efter afhøstning med slåmaskine hængt på hø-stativer. Hvidkløveren blev lagt i småstakke på marken; de skulle forsigtigt vendes for at tørre fuldstændigt. Frø og bælge blev så puttet i store sække, som blev læsset til et svimlende højt læs på lastbilen, som kørte det til frøfirmaet.

Senere købte Jens sammen med andre frøavlere en hamsemaskine, som kan skille kløverfrøene fra bælgene, hvorved frøfirmaet kun skal overtage de egentlige frø. Det meget lette materiale blev båret fra avnerummet

i store kurve til hamsemaskinen, som stod i gennemkørselsporten. Det støvede, så hele gårdspladsen blev dækket af et tykt, gråt støvlag.

Lucerne

På grund af overkalkningen var lucerne en oplagt afgrøde. Den blev altid brugt til hø. Høet blev hængt på de kendte hø-stativer. Vi havde absolut forbud mod at lege i dem, fordi de kunne styrte sammen.

Høet blev kørt ind på staldloftet. Min opgave som 7-8-årig var at gå med en spand og drysse salt på høet lag for lag (for at trække den sidste fugtighed ud), når det blev sat sammen på loftet.

En episode fra lucernemarken: jeg blev betroet at køre med den "fjærmer" litauer med hø-venderen. Det var 1. oktober, og harejagten går som bekendt ind den dag. Der var jagt hos naboen på Nordgård, og et skud skræmte hesten, som løb, alt hvad den kunne med hø-vender og kusk. Heldigvis gik hø-venderen i stykker. En af dens grene fik fat i hjulet, som blev blokeret. Hesten måtte så slæbe redskabet og blev vel træt og besindede sig; det var et held, at det var en af litauerne og ikke var en af frederiksborgerne.

Jens blev sognefoged

Jens blev i 1933 sognefoged i Skuldelev. Han kunne på et tidspunkt "prale med" at være landets yngste sognefoged.

Sognefogedinstitutionen er vist et par hundrede år gammel og sluttede omkring 1970. Man blev ikke valgt til sognefoged, men udnævnt af amtmand efter indstilling af sognerådet.

Udnævnelsesdokumentet:

"AMTMANDEN over Frederiksborg Amt Gør vitterligt: At jeg i overensstemmelse med forordning af 11. november 1791 herved beskikker gårdejer Jens A. Nielsen, Lisegård, Skuldelev til sognefoged for Skuldelev Sogn fra den 1. april 1933 at regne. I den egenskab opfylder han nøjagtig de pligter, som anordningerne og hans foresattes ordrer og instrukser pålægger ham og nyder derimod de en sognefoged tilkommende rettigheder. Under hånd og embedssegl. Frederiksborg Amt, den 10. marts 1933. (Ulæselig underskrift).

Det var lidt af et ærefuldt job. Det var delvis ulønnet. Jens´ regnskabsbøger siger 300 kr. pr. år. Sognefogeden var en art politimyndighed i sognet. Man anmeldte tyverier o.l. til sognefogeden.

Ofte var sognefogederne samtidig giftefoged, pantefoged og lægdsmand. Udstedelse af hundetegn foregik hos sognefogeden. Hundeejerne i sognet mødte derfor op i januar måned og fik hunden vurderet og målt. Der var en hundeskat, som afhang af hundens størrelse. Hunde over 45 cm højde var store hunde til den store takst, så det gav megen morskab med at få hundene til at blive "de krybende små hunde" på under 45 cm!

Lægdsmand og pantefoged

Lægdsmandens job var at føre lægdsrullen over de værnepligtige. Karlene, der fra- eller tilflyttede Skuldelev, skulle en tur ind på sognefogedens kontor. Endvidere skulle sognefogeden være med til den årlige session, som for Jens´ vedkommende foregik i Frederikssund. Der var altid noget at berette om udskrivningen af Skuldelevs unge vordende soldater eller om deres frinumre.

Pantefogedvirksomheden organiserede Jens på en sælsom måde, hvilket fremgår af hans regnskabsbøger. Der var mange originaler i Skuldelev, som ikke kunne betale skatten, og de blev så tilbudt at arbejde på Lisegård i travle perioder, høst, roeplantningstid og roefrøhøst. Beløbene var ofte i størrelsesordenen 5 til 15 kr., som sognefogeden senere afregnede med skattemyndighederne.

I min erindring står, at hver nytårsaften "plejede" telefonen at ringe. Telefoner ringede ellers ikke om aftenen dengang. Det var altid præsten, pastor Amby, som ville have sognefogeden til hjælpe sig mod byens store drenge, som efter bedste evne generede ham. Sognefogeden tog så kasketten på og gik til præstegården og snakkede lidt med drengene, hvorefter alle problemer var løst

Skøjter af træ

Byens centrale plads var gadekæret, lidt syd for skolen. I de meget hårde isvintre var gadekæret islagt, og vi brugte isen som en dejlig legeplads. Vi skøjtede med skøjter af træ – de blev produceret af tømrermester Ammitzbøll og forsynet med jernbeslag af smeden. Men alt det var jo uden forbindelse med skolen! Byens skøjteprinsesse var Esther Ammitzbøll; hun kunne det hele på isen, løbe forlæns, baglæns og lave piruetter. Vi måbede! Esther fik i øvrigt en tragisk skæbne efter krigen.

Doktor-Karl

Karl boede i en gammel bindingsværksrønne lige overfor skolen. Der var 13 børn eller der omkring (en overdrivelse, siger min ældre søster, det var vist kun 9). Jeg gik i skole med nogle af dem.

Jeg mindes ikke at have hørt andet navn end "Doktor-Karl". Jeg tror han var hjemmeslagter eller sådan noget, han gik altid i en blodig, laset hvid kittel.

Karl og "konen" var ikke gift.

Min fader gik engang i 1938 til Karl og spurgte, om det ikke snart var på tide, at han og "konen" blev gift. (Min søster siger, det var fordi, de ventede det 9. barn). De blev enige om, at det nok var en god ide og fastsatte bryllup.

At det var i 1938, ved jeg, fordi Lisegårds stuehus da blev ombygget, og Jens fik indrettet et fint kontor med nye møbler. Dette nye kontor var så rammen om Karls og "konens" bryllup, for far var også giftefoged. Fint gik det til; mor havde købt en flaske portvin og dertil hørende glas for at kunne skåle med brudeparret.

Det var kun få gange Jens senere kom til at fungere som giftefoged. Skulle man giftes, gik man til præsten.

Karls dramatiske endeligt

Kort tid derefter blev Doktor-Karl dræbt ved en trafikulykke.
Så vidt jeg husker var der to personbiler i Skuldelev; brugsuddeleren havde den ene. Han skulle have sin bil på værksted i Frederikssund og fik Doktor-Karl til at køre den til Frederikssund.

Doktor-Karl har sikkert i ventetiden besøgt et eller flere af byens mange værtshuse. På hjemvejen kørte han med stor hastighed ind i et vejtræ ved Egelundsgården og blev dræbt. Fisker-Lars, som var med, overlevede vist. Hver gang vi skulle til byen, kørte vi forbi træet ved Egelundsgård; så talte vi om den grusomme hændelse og så i fantasien den knuste bil mod træet, som stadig bar mærker af sammenstødet.

1940

Vi mærkede ikke meget til besættelsen; kun sværmene af tyske flyvere den 9. april, husker jeg. Billedet af tirsdag den niende april står klart, det var en af årets første forårsdage. På Nordgård kørte man gødning ud. De lavtgående flyvere skræmte hestene, som var ved at løbe løbsk. Karlen, Stanislaw, måtte have fat i hovederne på de skræmte heste, som ellers var løbet med møgvognen. Stanislaw (polsk) var rasende, "de skide tyskere".

Ingen var i tvivl om, at det var tyske flyvere. Alt dette skete, før vi skulle i skole om morgenen. Om vi fik forklaringer af forældre eller lærer Hansen, husker jeg ikke. Men vi snakkede meget om det, vi snakkede i detaljer om, hvor vi var, og hvordan vi havde set flyverne, som vel kom strygende ved syvtiden.

Budskabet om besættelsen havde vi hørt i radioen, så vi vidste, hvad sagen drejede sig om.

Det første bevis på, at vi var blevet besat, var, at vi omgående skulle mørklægge; der blev straks anskaffet rammer med sort papir til at sætte for vinduerne. I staldene blev lamperne udskiftet med 15 watts pærer.

Den "tyske" soldat

I forbindelse med sognefogedhvervet husker jeg en sælsom historie. Det var i 1940, den første sommer under besættelsen.

Hen på sommeren ringede sognefogeden fra nabosognet og forberedte Jens på, at der ville komme en tysk soldat for at inspicere sognet. Sognefogederne skulle sørge for indkvartering af soldaten for nogle dage. Han blev så installeret i gæsteværelset. Soldaten gik omkring i landsbyen og så sig om og gjorde notater – på afstand fulgt af byens drenge. Han medbragte udstyr til at kravle op i telefonmasterne, hvor han tilsyneladende aflyttede telefonsamtalerne. Det var blot kedeligt, at man slet ikke kunne tale med den tyske soldat og blive klar over, hvad hans opgave egentlig var.

Tømrerens kone var imidlertid tyskfødt, så Jens sendte bud efter hende,

så hun kunne fungere som tolk. Hun kunne dog slet ikke forstå hans sprog; det var helt forgæves, så han måtte jo være fra en egn i Tyskland med en særlig dialekt.

Et par dage senere cyklede soldaten videre til sognefogeden i det næste sogn. Jens henvendte sig til politimesteren for at høre, hvad det hele drejede sig om, men politiet kendte ikke noget til denne meget specielle tyske mission, men man ville prøve at finde ud at et eller andet. Og det gjorde man! Sagen blev undersøgt, og det viste sig at "soldaten" var en tidligere dansk finlandsfrivillig, som gjorde grin med myndighederne. Det var historien om "Kaptajnen fra Köpenick" om igen. Her dog uden økonomisk vinding.

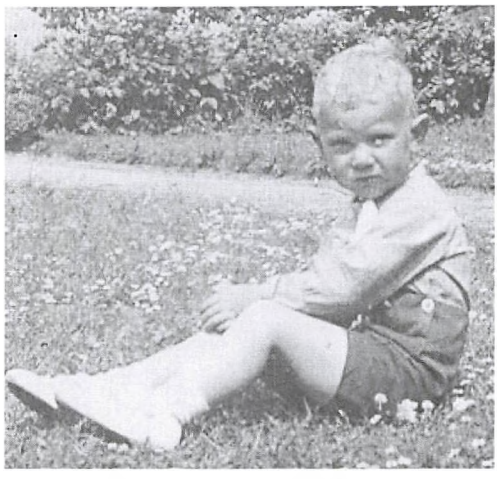

En meget ung Holger.

Alsang

Sommeren 1940 var alsangens sommer. Alsangen var en stille og lovlig protest mod besættelsesmagten. Alsangen bredte sig som en steppebrand ud over landet; der blev trykt "Alsangsbøger" med fædrelandssange.

I Skuldelev samledes man, alle mand af hus, i en lysning i skoven på Kildebakkerne. Førstelærer Hansen medbragte violinen og spillede for. Hver gang jeg nu hører "Jeg elsker de grønne lunde", ser jeg for mit indre blik billedet af den enorme menneskemængde samlet i bakkerne. Nutidens unge ville nok føle det latterligt, men det var altså den lovlige protest, som det var muligt at udtrykke i det første besættelsesår.

Holger og Jørgen Larsen foran Claps Favoriet pæretræet.

Fødselsdag hos Jørgen eller Bent Roland i Brugsen
Bagest: Frede Andersen fra Mannekildegård, Holger, Jørgen Larsen, Jørgen Roland og ??? Foran: ???, Ove Pedersen, Mogens Larsen, ???, Bent Roland og Mogens Hansen.

I klassen var: Per Andersen, Henning Henriksen, Vagn Mejer, Niels Georg Olsen, Jørgen Andersen, Mogens Hansen, Erik Jensen, Arno Christiansen, Erik Hendriksen, Jørgen Roland, Mogens Larsen, Kamma Fritzen, Elise Nielsen, Erna Nielsen, Inga Hansen, Åse Hansen, Lisa Danckert, Else Andersen, Jytte Christensen. Bagest lærer Hansen. Ca. 1940

En fjordfiskers liv ved Skuldelev for 160 år siden.

Denne beretning er skrevet af Erik Rasmussen i Ejby.
Den er givet videre til Historisk Forening af Alan Jørgensen, Skuldelev Strand.
Historiens hovedperson er ***Morten Jensen Andersen****, som er Alans tipoldefar.*

Morten Jensen Andersen blev født ved Skuldelev Strand den 23. februar 1834. Han var født i et fæstehus, der hørte under Selsø gods, og hans far hed Anders Olsen, deraf navnet Andersen.
(Indtil 1862 fik børn deres fars fornavn med -sen bag efter som efternavn) Hans far var fisker og gik på hoveriarbejde på Torp Ladegård, der dengang hørte under Selsø gods.

Morten Jensen blev fisker

Morten Jensen, som han hed i daglig tale, begyndte tidligt at fiske og var lidt af en foregangsmand. Han var den første ved Skuldelev, som havde små, håndbundne ruser med arme til blankål og rejer. Rejerne roede han til Frederikssund og Roskilde og solgte.
Om vinteren stangede han ål, enten fra jolle eller is. Også her var han foregangsmand, for når andre trak ud på isen med deres slæder, sejlede Morten på isbåd.

Anders Olsens børn

Morten havde fire søskende, to brødre og to søstre. Den ældste hed Niels Peter Jensen Andersen. Han var i mange år styrmand på amerikabådene Hellig Olav og Frederik d. 8.. Han døde på en rejse til Amerika ombord på Hellig Olav og blev begravet i Atlanterhavet.

Og så var der Ole Jensen Andersen, som boede i et lille hus, han havde gravet ind i bakken [åsen]. Han hed aldrig andet end Bak-Ole og ernærede sig med to sildegarn og nogle stangejern og en jolle. Han snakkede aldrig med nogen og holdt sig for sig selv. Man sagde, han virkede så underlig.
Så var der en søster, der hed Inger. Hun blev gift og flyttede til Havdrup og kom næsten aldrig hjem, da det ikke var nemt at rejse så langt dengang.
Den yngste søster hed Karen. Hun kom op at tjene på Lyndby Møllegård, da hun var 17 år, og da man på gården havde en søn på samme alder, fik hun en søn med ham. Det passede ikke bonden særligt godt, så han fik præsten til at skrive i kirkebogen, at det var en omvandrer, der var far til drengen. Karens søn blev døbt Christen. Han kom hjem og voksede op hos Kirsten og Anders Olsen, så allerede nu var det en stor familie.

Morten Jensens familie

Morten Jensen Andersen blev gift med en Stine Nielsen, som var datter af en vægter i Frederikssund, som hed Niels Nielsen. Hun var ud af en søskendeflok på 13 børn.
Det siges om hendes far, at han sang

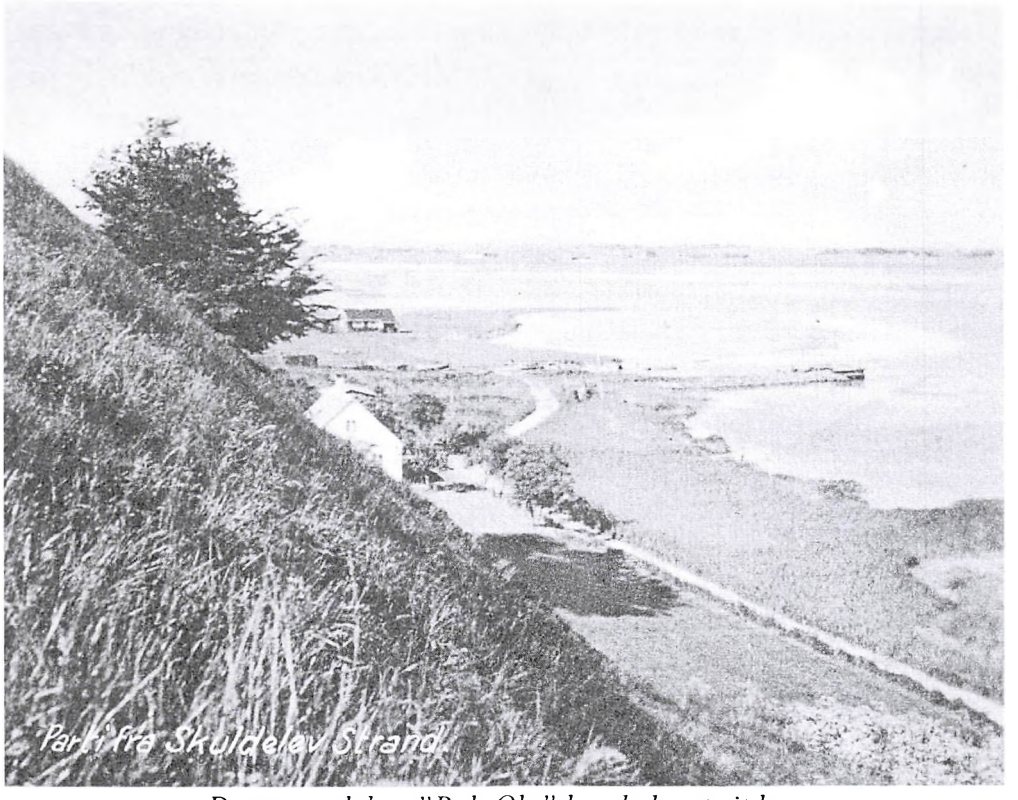

Det var nok her "Bak-Ole" havde lavet sit hus.

vægterviserne så godt, at folk blev oppe om aftenen for at høre ham synge. Stine og Morten flyttede ind hos Mortens forældre og passede dem, da de blev ældre.

Stine og Morten Jensen fik tre børn, to drenge og en pige. Drengene hed Peter Andersen og Niels Andersen og boede ved Skuldelev strand og fiskede. Datteren hed Signe og blev gift med Ole Hansen, som også var fisker.
Peter Andersen var marinesoldat og var med fregatten Jylland på De vestindiske Øer.

Den store familie levede næsten udelukkende af egne produkter. De havde en urtehave med kartofler og urter. De havde høns og kyllinger, og de fedede en gris op til ca. 300 pund. Grisen fødte man op med fisk, brændenælder og svinekål.

Morten Jensen i krig

Lige efter Peter var født i august, blev Morten indkaldt til krigen 1864 i januar måned. Der var is på fjorden, og Stine gik med Morten over isen til Rørbæk bakke, hvor de tog afsked med hinanden.
Stine gik hjem med den lille dreng, og Morten gik til København og meldte sig til tjeneste. Han blev sendt til Sønderjylland og var med i kampene ved Dybbøl. Han kæmpede i skanse 2 og 6 hos løjtnant Anker og løjtnant Castenskiold og blev såret i låret af en granatsplint den

11. april, som tyskerne tog Dybbøl den 18. april.
Han lå i flere måneder på lazarettet i Sønderborg. Såret ville ikke læges, men en dag kom en ældre læge ind på stuen og kikkede på såret. Han tog en tang op af lommen og trak et stykke tøj ud af såret. Det var et stykke af kappen, som granatsplinten havde taget med ind, og først da blev såret lægt. Efter krigen blev Morten hædret med Dannebrogskors for udvist heltemod.

Vanskelige kår i hjemmet

Mens Morten var i krigen, fik hans kone to kroner om ugen til hele familien at leve for. Nevøen Christen var dengang 13 år. Han blev hjemme fra skolen og passede fiskeriet.

Skolelæreren kom ud og spurgte, hvorfor han ikke kom i skole, men Christen havde svaret, at han måtte passe fiskeriet, for at familien kunne overleve, og han kom aldrig mere i skole.
Stine har tit sagt til sine børn, at hvis ikke de havde haft Christen, var de alle døde af sult. Morten kom hjem fra krigen, og der kom nogle svære år. Han var på stranden hver dag for at bjerge føden. Han kunne stange 10-15 og op til 20 pund ål på en lang dag, og han kunne sælge dem for 10-15 øre pundet.

Den store fangst

Men så en dag skete der noget. Der var hård vind fra nordvest; han havde taget Stine med ud i båden, så de både kunne ro og stange. De lå i læ ved Hyldeholm og havde stanget et par timer og ikke fået ret mange ål, og Stine sad og græd. Hun frøs. Hun kunne ikke holde varmen ved at ro, men pludselig var stangejernet helt fuldt af store ål, og Morten satte et

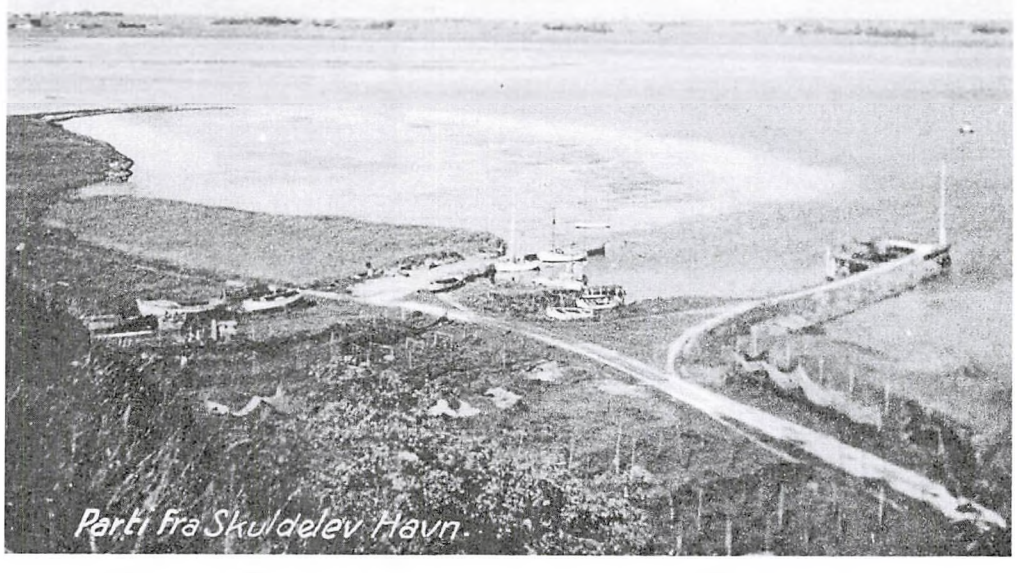

På dette billede er der kun en enkelt mole ved Skuldelev havn.
Morten Jensen har sikkert højst haft en lille stenmole at lægge sin båd ved.

andet jern ned i bunden og blev ved at få mange ål resten af dagen. Det blev til 16 lispund og 2 pund. [1 lispund = 8 kg.]
Morten tog til Frederikssund dagen efter for at sælge ålene, men da han syntes, han ikke fik nok for dem, trillede han videre til Hillerød, og der fik han to øre mere for pundet, og det rettede på deres levevis.

En uventet, stor arbejdsopgave

Man havde i mange år i Roskilde haft et stort ønske om at få skibstrafik til byen, men det krævede, at fjorden blev uddybet. Der var tre steder, hvor der skulle graves: fra Kignæs til Frederikssund, fra Marbæk til Hyldeholm og ved Østskov.

Der var en købmand Kornerup fra Roskilde, der gik i gang, og der blev købt en gravemaskine. Så sendte han bud efter Morten Jensen og spurgte, om han ville være formand. Der blev antaget 12 mand. De skulle grave, fra det blev lyst om morgenen, til det var blevet mørkt om aftenen. Det tog 7 år at grave renderne. Arbejdet begyndte i 1878 og var færdigt i 1885.

Mortens arbejde bestod i at lægge ankre med bøjer ud, så man kunne grave lige. Og ellers skulle han en gang om ugen ro eller sejle til Roskilde og hente ugeløn. Arbejderne fik 4 kroner om dagen, hvoraf en krone blev sat i banken til udbetaling, når arbejdet var slut.
Da arbejdet var slut, var renderne lige, som var de lavet efter en snor og stod lodret i siderne, og sådan stod de, lige til man begyndte skallegravningen i 1934.

Skibene kunne nu hver dag sejle med træ, korn og brændsel, og arbejderne fik deres bonus udbetalt.
Morten købte sit hus fri af Selsø og betalte kontant.

Morten som pensionist

Frederikssund skibsværft var begyndt at bygge store skibe, og Morten sad på sine gamle dage og lavede

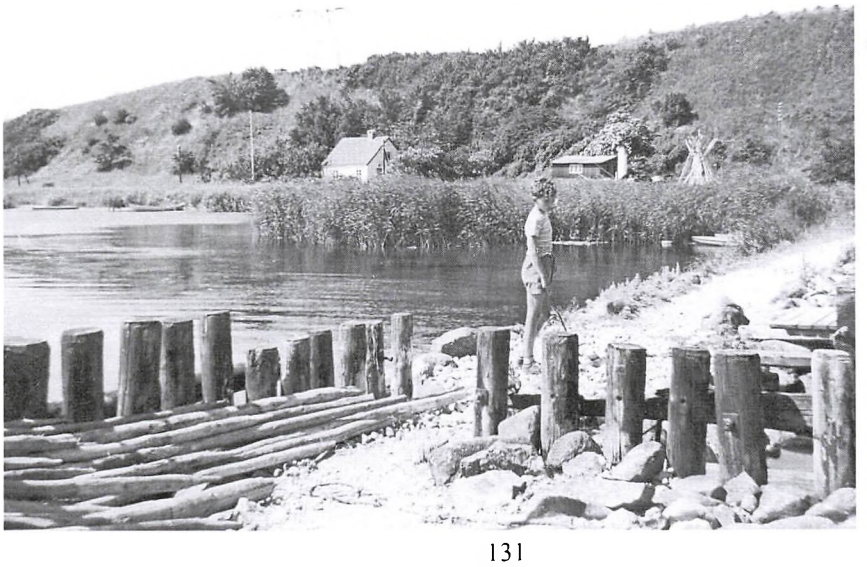

Skuldelev havn.

bomuld til at kalfatre skibene med. Han sad hjemme og rullede bomuld i tjære og sejlede ned med det, når det skulle bruges.

Mortens kone døde i 1905, og 87 år gammel døde Morten den 8. september 1921. Hans barnebarn, Ellen Andersen, havde lavet en lille pude af fløjl, hvorpå ridderkorset blev lagt under begravelsen. Og da kisten blev sænket i jorden, blev korset taget af og sendt til ordenskapitlet, hvor prins Harald var ordenskansler.

Stine Mortens og Morten Jensen Andersen er således blevet husket for deres nøjsomhed og spændende liv.

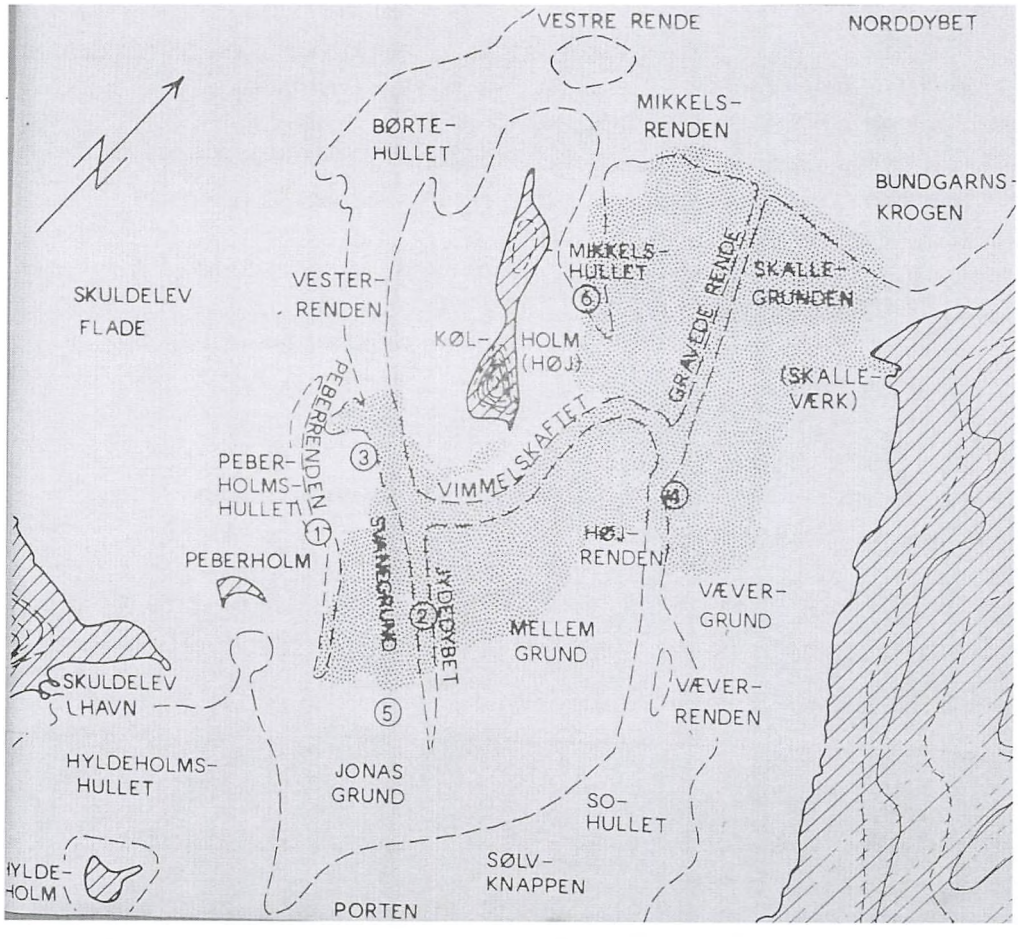

Kortet viser et af de områder, hvor der blev uddybet en sejlrende. Som man kan se, kom den gravede rende ikke til at berøre det senere fundsted for vikingeskibene, der lå i Peberrenden. Foruden denne spærring har der i vikingetid været anlagt andre "chikaner" (ved numrene) i form af nedrammede pæle og stenbunker i de snoede sejlløb.

TILFØJELSER OG RETTELSER

Som forventet har nogle læsere af hæftet "Skuldelev i 1950'erne" kunnet bidrage med tilføjelser og rettelser til de mange oplysninger i bogen.
Tak for det.
Hukommelsen er jo ikke altid til at stole på. Når vi hjælpes, bliver det bedre.

Klassebilledet på s. 74 med navnerettelser:

1960-61. Klassebillede
1.rk fra v Henning Pedersen, Østby - Flemming Vanmann,Torpe Mark - Jan Hansen ?? - Sønderby, Jørn Fritzen, Skuldelev - Ole Jordy, Skuldelev - Kim Kreutzfeldt, Sønderby - Søren,????
2. rk fra v. Connie Svendsen, Sønderby ?? - Lone Sørensen, Sønderby - Grethe Jakobsen, Skuldelev - Gunhild Hagedorn,
Randi Nielsen, Skuldelev - Lone Nielsen, Torp Ladegård - Helen Hendriksen, Onsved - Inga Christiansen, Sønderby.
3.rk fra v. Førstelærer Jordy - Henrik Petersen, Selsø Teglværk - Hanne Thomsen, Sønderby - ????- Jytte Holm, Skuldelev - Randi Kjeldsen, Skuldelev - Aase Bahn-Larsen, Lineborg - Hanne Hendriksen, Onsved.
4. rk fra v. Svend Heckmann, Sønderby - Christian Lange, Selsø - Knud Hansen, Skuldelev –Freddy Dan Munck, Sønderby - Hans Aage Jensen, Selsø - Torkil Madsen, Skuldelev Mark - Elo Andersen, Skuldelev—Christian Hendriksen, Onsved, John Søberg Petersen, Skuldelev, - Lærer Villits.

S. 47: Ingeborg og Frederik Olsen: Sønnen Niels Georg mangler.
S. 68: Familien i Vestergade hed Johannessen til efternavn.
S. 73: Forrest i midten på lærerbilledet: Ketty Robert Christiansen (vistnok)

Rettelse til side 81: Portrætterne var Frede Andersens morbror Anders Nielsen Heckmann og frue Anna.
Her er Fredes forældre: Mariane og Anders Vincent Andersen.